

కోపల్లి వేంకటరమణరావుగారి సాంఘిక నాటకములు

పెట్టమారి మగడు

భార్యాభర్తల దాంపత్య వైరుధ్యాలను బహిరంగపరచి, తప్పులను చీవాట్లచే దృష్టించి సన్మార్గమునకు దెచ్చి, విద్యావంతుడయ్యు సంపాదనాశూన్యుడై, జనసేవనకులచే నగచాట్ల నొంది జీవించు మానవు నిందు సృష్టించి దైవనందిన జీవిత ముండు సంసారములందలి సాంఘిక దుర్బలత్వమును తీర్చి కూర్చుడినది.

వెల రు 1—8—0

బలే పెళ్ళిళ్ళు

ముసలి పెళ్ళికొడుకుల ముచ్చట్లు, పడుచుభార్యల అగచాట్లు, వృద్ధుని చెట్టబట్టియు స్వర్ణదోషమైన లేక తన పవిత్రతను గడపిన మగనాలి ఘట్టాలు, అందరాలివాళ్ళ ఆపదలు, మనువర్తికై దావాచేసిన పడుచుభార్య విల్లవధోరణి యిందు కొననగును.

వెల రు 1—8—0

భాగ్యరేఖ

సాహిత్య సమాట్టు శ్రీ జయపురం మహారాజావారి సన్నిధానమందు జరిగిన ప్రదర్శనలలో పారిలోషికమందిన నాటకరాజము. డాంబికజీవనము గడపి సంస్కృత పెద్దయై వాటి పెట్టుబడులను దుర్వినియోగ మాచరించి నిందలపాలైన కృష్ణశాస్త్రి పాత్రను, మోసముచేసి గడించి కాఫీహోటలు నడపి చిగురుకు దివాలా తీసిన యామాని వింతకథ నిందు చిత్రింపబడినది.

వెల రు 1—8—0

గరల్ వైఫ్

సమర్థుడగుండా కోభనంచేసే మూఢులైన తలిదండ్రులకు బుద్ధిచెప్పి అల్లుళ్ళతో సరసాలాడే అత్తలను చీవాట్లుపెట్టి మోసపు నేస్తగాండ్ర మాటలు విని చెడిపోయే బుద్ధిహీనుల మంచిలోవకు తిప్పి నీతినిలయ మనిపించుకొనే నాటకమణి.

వెల రు 1—8—0

టన్లీ డాటర్

ధనికుల యిండ్లలో శనవుగా సంచరించే దాసీల చర్యలు, యాయీవార బ్రాహ్మణుని దుర్నడతలు, బాలవితంతువులకు పునర్వివాహము గావించినందున కలిగే అగచాట్లు కళ్ళకు కట్టినట్లు యీ నాటకమందు చిత్రింపబడినది.

వెల రు 1—8—0

శ్రీ

పాతిజాతా సహరణము

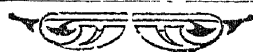
రాజమండ్రి

1953

కాపీరైట్]

[వెల రు 1—8—0

ఈ నాటకమునందు వచ్చు పాత్రములు

పు రు షు లు

శ్రీకృష్ణుడు—కథానాయకుడు.

కైరవుడు—విరూపకుడు.

గారదుడు—దేవముని.

ఇంద్రుడు—దేవరాజు.

బృహస్పతి—దేవగురువు.

యముడు—దక్షిణదిక్పాలకుడు.

విజయదత్తుడు—మృతినొందిన కాంభోజరాజు

నారాయణశర్మ—మృతినొందిన యొక బ్రాహ్మణుడు.

చిత్రగ్రీవుడు—నందనవన పాలకుడు.

చిత్రరథుడు—గంధర్వుడు.

స్త్రీ లు

దుక్కిణి—కృష్ణుని పట్టపుదేవి.

సూనపదిక—దుక్కిణి చెలికత్తె.

సత్యభామ—కృష్ణుని రెండవభార్య.

రమణిక
భ్రమరిక } సత్యభామ చెలికత్తెలు.

రంభ—స్వర్గవేశ్య.

శ్రీ

పారిజాతపహరణము

(నాంది)

మ. కలుగంజేసెడుఁ గాక నిగడుక్కపమైఁ గల్గఁజాణము ల్మీకు వే
ఁబులకు నే్వలపయి యగ్ని కగ్ని యయి స్వస్థోకంబు పాలించు నిం
ద్రుల కింద్రుం డయి యెల్లరుద్రులకు దుద్రుండై పసహారాజరా
జులకుంరాజయిమించుచిన్మయుఁడు తేజోమూర్తి యశ్రాంతమున్

మ. కడుజిత్రంబుగఁ దోలుబొచ్చులగమిం గావించి యాడించి నే
ర్పడరం, బిమ్మట దాఁచు నాటకునిచాయన్ సృష్టిగావించియుం
దడవుం ద్రిప్పి హరించి జంతువిరతిన్ దాల్చిం జగన్నాటకం
బడరం జేసెడు సూత్రధారుఁడిను మీ కారోగ్యమైశ్వర్యముల్

మఱియు,

క. శ్రవణానందధ్వనియై

ప్రవర్ణితోత్సాహవృత్తభాసురమై స

త్కవిరాజవిరాజితమై

భువి నీసభ కావ్య మట్లు పొల్పెసలాదున్

అట్టి యీసదస్యనకుఁ బుష్పాంజలి గర్భిత మగునోక్క విజ్ఞా
పనముఁ జేయుచున్నాఁడను. (అని పువ్వులుచల్లి) ఓ సదస్యలారా !

హంస—(సమీపించి) అయ్యా కైరవా ! ఇచ్చటకూర్చుండి కునికిపాట్లు పడుచున్నావేమి ?

కైర—(తనలో) హాయిగా నన్ను నిద్రపోనియ్యక లేపవచ్చిన యీ పిశాచి యెవ్వరు చెబునూ ? కంఠధ్వనిఁ బోల్చిచూడ సత్య భామ చెలికత్తె యగు కనకలతవలె నున్నది. (ప్రకాశముగా) ఓసీ కనకలతా ! ఈ ప్రభాతమున నీవిందేల వచ్చితివే ?

హంస—(తనలో) నన్నితఁడు కనకలతగా భావించు చున్నాఁడు; కృష్ణుని రహస్యములు వీనినోటఁ బ్రేలించుట కిదియే మంచి సమయము (ప్రకాశముగా) అయ్యా ! మీ ప్రియమిత్రుని సందర్శనార్థమై యిందు వచ్చితిని.

కైర—ఏమే ! నీ టక్కరతనము. వాసుదేవుఁడు సత్య భామాంతః పురమునఁ బవ్వళించియుండఁగా నీవతని నిమిత్త మిక్కడికి వచ్చితి నెదవేమి ?

హంస—(తనలో) ఈతఁడు తన మిత్రుని గుట్టు వెళ్ళడి బెట్టి నాఁడు. ఈతని నోటనుండి యింకను గొన్నిమాటలు పలికించెదను. (ప్రకాశముగా) అయ్యా ! నేను పరిహాసార్థ మట్లంటిని. వాసు దేవుఁడు మాదేవి మందిరముననే యున్నవాఁడు. కాని, నీ సహ యముచేతనే యీలాభము కలిగినదని మాదేవి మీకు వందనములు చెప్పుమనఁగా నిట్లువచ్చితిని.

కైర—ఎవరిసహాయ మయిన నేమిలే ! రుక్మిణి గర్వభంగ మైనది. ఆమె చెలికత్తెయగు తొత్తుకూతురు హంసపదికకు గట్టి పరాభవమైనదని నేను సంతసించు చున్నాఁడను. ఇంక నీవుపో.

హంస—చిత్తము (తనలో) శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామాంతః పురమున కరుగుటయు నీ కపట బ్రహ్మచారికి నామీఁదను రుక్మిణి మీఁదను, జాల కోపముండుటయు నెఱిగితిని. నే నిప్పుడేపోయి వైదర్భి కీవార్త లెఱింగించెదను. (అని పోవుచున్నది)

[అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

కృష్ణ—(తనలో) నేను లోకావనకార్య పర్యాలోచనంబు నక్కై నిన్నటిరేయి ననన్యవిదితంబు లగు వ్యాపారంబుల బ్రవర్తిల్లు

చుండ నంతఃపుర కాంతలును బంధుమిత్రులును నన్నన్యథా తలంచి
యనుమానించు చుందురు. అందు ముఖ్యముగా

ఉ. ఏనిటవేచియుండ హృదయేశుఁడు నన్నిరహర్తిముంచ నే
డేసలినాక్షిన్ గవయనేగె నటంచును నూర్పుల స్ఫరి
ష్టానముఘారవింద యయి మానిని రుక్మిణీ నన్ను దూడుచు
నానతి మాత్రపీడనమున నిన్నిఁబుచ్చగఁబోలు నెట్టెటో.

నామదన సామాజ్యమంత్రీయగు కైరవుఁ డెందున్న వాఁడో?
రుక్మిణీ ప్రముఖకాంత లెత్తెటంగున నుత్తలపడుచుందురో వీనిముఖం
బునఁదెలియవచ్చును. అదిగో (చూచి) ఆ చెట్టుక్రిందను గూర్చున్న
వాఁడు. నేనిందు వీనిని నిరీక్షించి యుండు మనుటచే నే నరిగిన సంగతి
యెటుంగక యింకను నారాకకై యెదురుచూచుచు నీ చెట్టుక్రిందనే
యితఁడు కూర్చుండియున్నవాఁడు కాఁబోలును! (సమీపించి మీద
చెయ్యివైచి) ఓసి నిద్రాడేవీ ప్రియకుమారక! ఓకంభకర్ణానుజ!
లేలమ్ము.

కైర—(కన్నులు విప్పక యె) అబ్బా! చంపుచుంటివి ఎవరునీవు?

కృష్ణ—నేను నీప్రియ మిత్రుఁడనోయి మూర్ఖుడా! లేమ్ము.

కైర—ఓహో! దయచేసినారు? (కన్నులు నలుపుకొనుచు) నా
మాట యిప్పటికైన జ్ఞప్తికి వచ్చినదే. మీ కిప్పుడే జామురాత్రియయి
నది కాఁబోలును! నీవిప్పుడే వత్తువో యింక నె వత్తువోయని నీనిమిత్త
ము వేచివేచితుదకుఁ బ్రాణమువిసిగి యీ చెట్టుక్రిందఁ జతికిలఁబడితిని.

కృష్ణ—నీవు తడవు మసలుటచేఁ గార్యభంగ మగునని నేను
త్సరపడవలసెఁ గావున క్షమియింపుము. కాని, మిత్రుఁడా! లోకరక్ష
ణభారము పైనిడుకొన్నవారి జీవయాత్ర దుఃఖభాజనముకదా!

కైర—ఇట్లుగుటచే నీవు లోకవ్యవహారపర్యాలోచన పరఁ
డవై రాత్రి జాగరము చేసెతినిని చెప్పుదువామేమి?

కృష్ణ—అందుకు సందేహ మేమి?

కైర—అంతఃపుర సందేహమే. నీకూటలు నమ్మువారెవరు?
నీమేమి బడలికయు నీ నడకల తడఁబాటును, నీకన్నుల యెఱ్ఱదనమును

జూచిన వారందఱు ని స్సవ్యధా భావింపకమానరు. సత్యభామా దేవిని మెప్పించుటకై నీ వరిగియుండువు. మఱియొక వ్యాపారమైన నింత రహస్య మెందుకు?

కృష్ణు—నీవే యిట్లనుమానపడిన బేలలగు దుక్కిణి మొదలగు వారలనింక జెప్పనేల? నీ కనుమానమున్న భయము లేదుగాని నీ మనసుననున్న యీ దురభిప్రాయమును వెల్లడిసేయలేదుగదా!

కైర—(తెల్లబోయి) అయ్యో! నేనా బండిగురివెంద చెట్టు క్రిందఁ గూరుచుండి కునికిపాట్లు పడుచుండఁగా నెవరోవచ్చి నన్ను బలు కరించిరి. ఆవచ్చినది సత్యభామా దేవి చెలికత్తెయగు కనకలత యను కొని నేను గన్నులు తెఱవకయే దానితో నేమేమొ యంటిని. అది యును రెండుమూఁడు మాటలాడి తొలగిపోయెను. ఇందువలనఁ బ్రమాదమెద్దియు లేదుగద!

కృష్ణు—అయ్యయ్యో! మూర్ఖుడా! ఎంతపని చేసితివి? నీకడకు వచ్చినది కనకలత కాదు. అదికొన్నిదినములనుండియిచ్చుటలేనేలేదు. నీవద్దకువచ్చినది దుక్కిణి చేతిక యదు హంసపదిక యయియుండును. దుక్కిణి తన చెలికత్తెవలన నీమాటలు విని నాపై నలుకఁబూనును. నీవునన్ను నిష్కారణముగ దేవికి నాగ్రహపాత్రునిఁ జేసితివి.

కైర—అయ్యో! నేను సహజముగ మందమతిని. అందుపై నిద్రలేమిచే నున్నమతియుఁ జెడెను. దానికిఁ దోడు కునికిపాట్లుపడుచు నోటికివచ్చినట్లు ప్రేలితిని.

కృష్ణు—ప్రేలినఁ బ్రేలితివి కాని ప్రమాదమైన సంభాషణ మేమియుఁ జేయలేదుగద!

కైర—లేదయ్యో! ఏమాటయుఁ జెప్పలేదు. ఏమో? నాకు జ్ఞానకమారుడు సుమా! అయిన నట్లుచెప్పుదునా? ఏమో? చెప్పను వచ్చును. ఎవరితో నెల్లుమాట్లాడవలయునో నాకుఁ దెలియదా? ఏమో తెలియదేమో? ఊఁ తెలిసియె యంటినేమో? ఏమయిన నేమి నాకు జ్ఞాపకములేదు.

కృష్ణు—అట్లయిన నిప్పుడేమి చేయుదును? మనమిప్పు డామె సన్నిధి కరిగి నిజమెరింగింతమా?

కైర—స్త్రీల మనములు సహజముగఁ బురుషులను శంకింపుచుండును. ఇప్పుడు మనము నిజస్థితిని వక్కాణించినను మన మిద్దరముంగలసి తనను వంచిచినారమని యెంచుంగాని రుక్మిణీదేవి మన మాటలు నమ్మదు. ఇంతకు నొకరిననం బనియేమున్నది ? నా దినములు మంచివికావు.

కృష్ణ—అవును—

తే. గీ. సతులమనము లద్దములట్లు

యెదుటఁబడువాని వడిగ గ్రహింపుచుండు

నెడఁద ననుమాన ముదయించె

గలకఁదేర్చుట మిక్కిలి కఠినతరము.

కావున నీ యవివేకమువలన మనోవైకల్యంబు నొందియుండు దేవిని మన మిరువురం బ్రసన్నురాలిం జేసికొందము రమ్ము. అదిగో భగవానుడైన సూర్యుఁ డుదయించు చున్నాఁడు.

కైర—అదిగో భగవానుడైన చంద్రు డస్తమించు చున్నవాడు. ఈసూర్య చంద్ర బింబములు కాలపురుషుడను వర్తకునిచేతి తక్కిడ సిబ్బులట్లున్నయవి.

కృష్ణ—అవును.

చ. వనజహితుండుతోచి యదే ప్రాకెను మీఁదికి నాకసంబుపై
వనజవిరోధి తానపరవారధిఁ జేరగఁ బాఱుచుండెడు

న్మొనకొని మీటద్రొక్కుతరి ముందుభాగము మీఁదికేగిన

న్వెనుకటిప్రక్క క్రిందకును వేగమె పోయెను లీలఁ గైరవా.

పోవుదము రమ్ము.

(అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

[రుక్మిణీయు హంసపదికయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు]

రుక్మి—ఓసీ! హంసపదికా! కైరవుని వచనములయందు మనము విశ్వాస ముంచవచ్చునా? ఇయ్యది నిజమగు నేని యా సత్యభామావిధేయునిచేత నేను నిష్కారణముగ వంచింపఁబడినదాన నగుదును,

హం—అమ్మా ! బహుకాంతావల్లభులఁ జెట్టఁబట్టినవారల
యవస్థలిట్టివే. విచారించిన ఫలములేదు. కావున నీవీచంద్రకాంత వేది
కపై గూరుచుండుము. నేనాయనజాడ లింక ను సరసివచ్చెదను.

[రుక్మిణి కూరుచున్నది. అప్పుడు కృష్ణకైరవులు ప్రవేశించుచున్నారు]

కృ—అదిగో ! విదర్భరాజనందన విమనస్కుయై కూరుచున్నది.
ఉ. ఈమదిరాక్షియల్గు నిపు డేమిట దవ్వగఁ దోలువాఁడ నే
నీమె మొగంబు కోపమున నెఱదనంబునుఁదాల్చి యొప్పు కెం
దామరపువ్వులాగు పతిభార్య మెదం దలపోసి పొక్కు నీ
భామకు నమ్మిక ల్పొడముభంగి నీవే జరింపఁ గావలెన్.

మిత్రుఁడాకైరవుఁడా ! నాకంటె నీవు ముందామెకడ కరిగి బహుచమ
త్కారవచో విశేషంబులచే నీపాటలగంధి కోపముఁ జల్లాగ్చుము.

కైర—సరి. సరి. ఇది నాపాలఁబడినది ? ఆమె తనకోప
మంతయు నాపైఁ జూపును. (పోయి రుక్మిణి యెరుట నిలుచును)

రుక్మి—(చూచి) ఓహో ! ఎవరుమీరు ? కైరవుఁడా ! నీకు
వేషక చెలికాఁడగు నాగోపాల దేవుం డెచ్చట ?

హంస—ఈయన వెనుక ననే యాయనయు నుండును.

కైర—(తనలో) ఈమె నన్నేవిషయమడిగిన 'నేమో' యని
పల్కెదను. కానిచో నోరుజారి యేహారపాటుమాట వచ్చునో ?

రుక్మి—ఊరకుండెదవేల ? నీమిత్రుని రక్షించుట కుపాయ
మును వెదకుచుంటివా ?

కైర—ఏమొ నే నెఱుంగను.

రుక్మి—ఆ వాసుదేవుని సమాచారము నీ వెఱుంగవు సరే.
నీవెచ్చటి నుండివచ్చితివి ?

కైర—ఏమొ నే నెఱుంగను.

రుక్మి—బ్రహ్మచారి ! నీవెచ్చటినుండి వచ్చినది నీవెఱుంగవా ?

కైర—అయ్యో ! నావిషయమైయో మీరడిగినది ? నే
నిచ్చటనే యుంటిని.

రుక్మిణి—ఇప్పుడు చచ్చట నేయున్నావు. ఈవఱదనుక నెచ్చట నుంటివి ?

కైర—ఇచ్చటనే యున్నాడను.

రుక్మిణి—(నవ్వుచు) నీకుఁ బిశాచము పట్టినదా యేమి ? అసంబద్ధములు పట్కెదవు ?

కైర—నేనె బ్రాహ్మణపిశాచమునై యండరను బీడించెదను. నన్నుఁ బీడించువా రెవరు ?

రుక్మిణి—(నవ్వుచు) ఏమి సీహాస్యప్రసంగములు ? (తనలో) ఈ విప్రకుమారుడు నాకోపము సగము సల్లార్చెను. అందుచేతనే భర్త ముందుగా నితనిని నా సమక్షమున కంపెను.

హంస—ఈ కపటబ్రహ్మచారి వృత్తియే యదిగదా ?

[కృష్ణుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

కృ—అరరె. ఈ కైరవుని చమత్కారవచన రచనలచే నీ మందయాన డెందంబున నాగ్రహంబు వాసి మందహాసము చేయుచున్నది. మరల నాచర్యలఁదలంచి యాయంచయాస కోపించుటకు మున్ను నేను తదీయసమక్షమున కరిగెదను. కైరవుఁడు మంచి సమయము కల్పించెను. (రుక్మిణిని సమీపించుట.)

కైర—(తనలో) అదిగో ! నామిత్రుఁడు వచ్చుచున్నాడు. ఈమె యేమనునో?

హంస—(చూచి రుక్మిణితో) అల్లదిగో స్వామివారు సాక్షుచు సోలుచు దయసేయుచున్నారు. (కృష్ణునితో) ఈమె రుక్మిణిదేవి. విదర్భరాజనందన. దేవరకు భార్య యని లోకులు చెప్పుకొందురు. జ్ఞాపకమున్నదా ?

కైర—(మెల్లగా) ఓసీ ! ఆమెకు లేనికోపము నీకెక్కడనుండి వచ్చినదే ?

రుక్మిణి—(వీరమునుండిలేచి) ఓసీ ! ధూర్జలారా ! నీ యవినయము చాలును. ప్రియా విరహముచేత వ్యధనొందుచున్న యీ మనంబునకు మరింత తాపమేల గలిగించిచెదవు ?

కృ—దేవీ! నీవు సత్యము వచించితివి. ప్రియురాలవైన నీవీర
హముచేతనే నేను వ్యధనొందుచున్న వాడను. నే నట్లున్నను,

నీ. చెలువ నీవదనంబు చిన్నవోవగ నేల

కాటుక రేఖలు కరుగ నేల ?

యాణిముత్యము లట్టు లశ్రువు ల్పడ నేల ?

చీకాకుంపడి కురు ల్చెదర నేల ?

మానసం బసయంబు మఱుంగు చుండగ నేల ?

జడను గూర్చినపూలు జాటనేల ?

నవనవాంగకములు నవసిహోవగ నేల ?

బొమ లిట్లు జంకించి ముడుపనేల ?

అనపరాధిని నామీఁద నలుగఁ దగునె ?

చెలువ నీకెగ్గు నేను చేసితినియేని

చెఱకువిలుకాని విల్లును విఱచినట్లై

తేటినారి పుటక్కునఁ ద్రెంపినట్లై.

కైర—ఇంత గొప్పయెట్టు పెట్టుకొనినప్పుడు మీరీయన
నేమియు ననరాదు.

రుక్మి—ఈసమయమున కేమికాని చెలియలు సత్యభామ మీ
వియోగ మించుకయు సంహింపజాలదు. కావున మీరింత వేగముగ
రాఁదగదు.

కృ—(తెల్లబోయి) ఆ! సత్యభామా ? ఎవగీ యసత్యకల్పన
ముంజేసి నీమెప్పు వడయాడలఁచినవారు? నేనామెను జూడనైన లేదే.

రుక్మి—ఆమెనుగాదు. నన్నుం జూడలేదని పట్కుఁడు. అట్ల
యిన కైరవుఁడు హంసపదికతో నబద్ధము చెప్పెనా ?

హంస—ఇతఁడు నిశ్చయముగ నాతో నట్లై చెప్పెను.

కైర—అయ్యో! నాప్రాణముమీఁదికి వచ్చినదోయిదై వమా!

కృ—కైరవా ! నేను సత్యభామా మందిర ప్రవేశము
నేయనిదె యెట్లు చెప్పితివి ?

కైర—అబ్బే—నే నీమెతో నట్లు చెప్పలేదండి.

హంస—ఛీ! ఆబండిగురి వెండ చెట్టుక్రిందనా సీనుడవై చెప్పలేదా?

కృష్ణ—(తనలో) ఈ యవసరమున నీవిప్రవహుఁ డెట్లు తప్పుకొనునో?

కైర—అట్లయిన నే నప్పుడేమి చేయుచుంటిని?

హంస—నిద్రించుచు గుంభకర్ణుని దిరస్కరించు చుంటివి.

కైర—మఱింకేమి? నిద్రాసక్తుడగు వాని ప్రలాపంబులును, జ్వరముచే బీడితుఁ డగువాని పలుకులును, నున్మత్తుని వాక్యంబులును మత్తువస్తువులు భ్రష్ఠించినవాని వచనంబులును విశ్వసింపఁ దగినవికావు, అందుచేత నామాట లబద్ధములు. ఈయన వెళ్ళినులేడు. నేను జూడనులేడు.

దుక్కి—అహహా! నీవు చమత్కార వచనములచేత నిజమబద్ధమును, అబద్ధమును నిజమును జేయఁగలవు. బొంకినను నీవలె నేర్పుగ బొంకవలెను.

హంస—ఈయనను జూడ ససత్య దేవతయే యిట్లవతరించి నట్లు నాకు దోచుచున్నది.

కృ—ఓ విదర్భ రాజసందనా! ఈ విషయంబున కింత విచారాక్రాంతస్వాంతప్ర గానేల? నీకు నిరంతరవాసుఁ డగు నీజనుని సన్యధా బుద్ధిఁ దలంచుట భావ్యమగునా? నాచేసిన యపరాధము నకుఁ గారణము లేకపోలేదు.

దుక్కి—అయ్యయ్యా! మీరు నాకు దాసులు గానేల? సత్యభామకుఁ గావలయును. తదితర సపత్నులకుఁ గావలయు.

కృ—దేవీ! సకలగుణరత్నంబులకు గనియగు నీకు దాసుఁ డను గావలయును గాని యన్యుల కేల? ఇంక శాంతించి నా మనవి యనుగ్రహించి నన్నేలుకొనుము.

(గడ్డముపట్టుకొని బ్రతిమాలుకొనుట)

దుక్కి—(చేయి తీసివేయుచున్నది.)

కృష్ణ—ఓ కళ్యాణి! నా పలుకుల నొకించుక విందువేని నీవు నన్ననుగ్రహింపకపోవు.

రుక్మి—అనుగ్రహించుటకు ననుగ్రహింపక పోవుటకు నేనెంత దానను ?

కృష్ణ—సాంధకుఁ డను రాక్షసేశ్వరుఁడు బదరికాశ్రమ తాపసులకును, నితర సాధుజనంబులకును నుహాపకారము సేయు చున్నాడట ! అతని బారిఁగోడి తపోధనులందఱు దుష్టశిక్షణం బొనరించి లోకముల ననుగ్రహింపుమని జాబాలి యను మునికుమారుని చేత నాకు సందేశమందిరి. ఆ మునికుమారుడును సందేశ మెరిగించి మునిదత్తములును దానవవిజయ సాధనములును నగు దివ్యాస్త్రంబులఁ గొన్నిటిని నా కుపదేశింప దలంచి నియమస్థుండవై యేకాంత ప్రదేశమునకు వచ్చునదియని నా కానతిచ్చెను. తదాదేశంబున నే నెవరికి దెలియకుండ నరిగి నిన్నటిరేయి దత్తార్చ్యంబున నిర్వర్తించితిని. కయిరవుడది యెరుంగక నేను సత్యభామా మందిరమునకు బోయి యుందునని యూహించి యట్లసందర్భముగ బలికె. ఆ పలుకులు హంసపదికముఖంబున విని నీవు నాయం దపరాధ మారోపించితివి. ఇంతకన్న నాయొనర్చిన నేరములేదు.

కైర—అమృత్యు. ఇప్పుడు నేను బ్రతికితిని. మిత్రుడా ! ఇది నీవు రహస్యము చేయుటచే మంచిపనిచేసితివి. అట్లుగాకది యీ కాంతల కెరిగించిన నేకాంతము లోకాంతము పర్యంత మీపాటికీ వ్యాపించియుండును.

హంస—నేనిప్పుడు కలహకారిణినియి యపరాధంబు జేసితిని.

రుక్మి—ఓసే ! నీవుకావు. నేనే ప్రాణేశ్వరునినాడ నవినయ మొనర్చితిని.

కృ—దేవీ ! నీవు విషాదమొంద బనిలేదు. కాంత లలుకబూనియు దర్శనీయలయి యుందురుగదా !

చ. కమలదళాక్షి నీవు తెలిగన్నులఁ గెంపుజంప నామ ధౌ

ర్తమునకు నీనుజెంది చలితాధరవౌచు నరాళమైన క

న్బొమ ముడిచేత నాకుభయమున్ గలిగించుచు నుండియు న్నొనో

జ్ఞ మగు విలాసము న్గొలిపి సల్పితివౌ కనుపండు వత్తరిన్.

ఇప్పుడు నీవు ప్రసన్నురాలవగుటచే నేను ధన్యుడనైతిని, మరియు,

తే. గీ. సంజకెంజాయ మెలమెల్ల జారుచుండ

స్వచ్ఛమైతోచు చంద్రబింబంబు పగిది

నలుక నెడబాయ నీవడనారవింద

మమలమై తోచు నిష్ఠుడోయంబుజాక్షి!

కైరవా! నీవుపోయి నామాగమనంబు బలదేవాదుల కెరిగింపుము.

కైర—చిత్తము (తనలో) ఇప్పటి కీగడముగడచినది. బహుకాంతామనోహరుడగు దొరను సేవించుటకంటె వనవాసము తమము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

హంస—అమ్మా! నేనునుభోయి యంతఃపురకాంతలకీశుభవర్తమానమెరింగించెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

కృష్ణ—(తనలో) ఈయపవనవీధుల నీమెతోవిహరించియింకను బ్రసన్నురాలిజేసెద. (ప్రకాశముగా) దేవీ! మనోహరములైన యీప్రభాతవాయువుల ననుభవితము రమ్ము.

రుక్మి—చిత్తము. ఈ మందమారుతము దేవరవారికిఁ బ్రజాగణమునఁ బుట్టిన బడలిక నపనయింపఁగలదు.

కృ—(కొంచెముదూరము వెళ్ళి) సుందరీ! ఇటు చూడుము. ఉ. అడుగుననల్లనై పయికిట్లగుణంబయి దర్శనీయమ

య్యెడు గురివెందగింజఁగను మిందునిభానన దుష్టచిత్తుఁడి

వృడువున నింద్యయైన తనవర్తనమంతయుఁ గప్పిపుచ్చక

న్నడుఁ బరిశుద్ధజీవనునిభంగి జగంబును మోసపుచ్చుచున్.

రుక్మి—ప్రాణేశ్వరా! దానికన్నఁ జిత్రమిది పుంజీభవించిన చీకటి యట్లాపెడు నీతమాలవృక్షము వీక్షింపుడు.

కృ—అది యాకృతిచేత నల్లనయ్యు గుణములచే స్తోత్రపాత్రంబయ్యెడును. చూడుము.

చ. గమగమతావుల దైసలఁ గ్రమ్మదె కస్తూరి నల్లనయ్యు, శ్రావ్య మధురనాదము త్తోరయఁ బల్కఁదెకోయిల నల్లనై, యమూల్యముగద యింద్రనీలమణి, యాకృతిఁబట్టి గుణాగుణంబుల స్థామముగ నిర్ణయించుట దురాసదమౌఁజుమి యెట్టివారికిన్.

(తెరలో)

హంసపదికా! వాసుదేవుం డెందున్నవాడు? ఏమనుచున్నావు? రుక్మిణీసహితుడై యిందు విహరించుచున్నవాడనియా? సరే.

రుక్మి—ఎవరో వచ్చుచున్నారు. (నిరూపించి) సత్యభామ చెలి యగు రమణిక మీనిమిత్తము కాబోలు వచ్చుచున్నది.

[రమణిక ప్రవేశించుచున్నది]

రమ—(తనలో) సత్యభామ సం దేశమును రుక్మిణీ, యెదుట శౌరితోఁ జెప్పవచ్చునా? కూడదా? యని నామనంబు శంకించుచున్నది. అయిననుఁ జెప్పగూడనిది దేమున్నది? (సమీపించి) దేవా! దేవీ! మీయిరువురకును సుప్రభాత మగుంగాక!

రుక్మి—రమణికా! యిటు రమ్మ.

కృ—రమణికా! దేవి సత్యభామ నా నిమిత్త మత్యంతము కళవళపడియెఁ గాబోలును.

రమ—మల్లెపూవెండఁ బడినప్పుడది వాడినదా యని వేతె యడుగ నేల?

కృ—అందుచేత నీవిప్పుడ యరిగి నారాక నెఱిగించి యా మెను స్వస్థచిత్తురాలిం జేయుము.

రమ—జాగరముచే నవసిన మీముఖారవిందముఁ జూడక యామెస్వస్థచిత్తురా లెట్లగును? ఆమె మీతో నిట్లువిన్నవింపుచున్నది. “దేవా! మంగళప్రదమగు మీదర్శన మొసఁగి యక్క రుక్మిణి యల మాటఁ బాసిన చందమున నాసంతోషంబునుఁగూడ నపనయించి సం భావింపవలయును” అని.

రుక్మి—(తనలో) ఇప్పుడు ప్రాణేశ్వరుడు దీనివెంట సత్య భామ యింటి కరుగునా యేమి?

కృ—(తనలో) ఇప్పు డామె కేమిసందేశ మంపుదును? ఏమాట ల్లాడిన నీరుక్మిణి యేమిగా భావించునో! అయిననిట్లుచెప్పెదను. (ప్రకాశముగ్గా) రమణికా, దేవి సత్యభామతో నాపలుకులుగా నిటు పలుకుము. “దేవీ! అవరోధజనంబులనెల్ల నందు ముఖ్యముగ నిన్నును

నెప్పుడుచూతునా యని నాచిత్తంబు దత్తరపడుచున్నది. కైరవుని యప్రమాణవచనంబులు నీమనంబును బాధింపకుండుఁ గాక?”

రమ—తనప్రమాదమువలనఁ బుట్టినకళవళ మంతయుఁ గైరవుఁడు మార్గమున నెదురుకొని నా కెరిగించెను.

రుక్మి—అతడు మాపాలిటికి నేఁడపరనారదుఁడయ్యెను.

(తెరలో గానము వినబడుచున్నది.)

రమ—ఎచ్చటనో వీణానాదము వినఁబడుచున్నది.

కృష్ణ—(చెవియొగ్గి విని) అది నిశ్చయముగ గానకళావిశారదుఁడగు నారదుని వీణానాదము. అదిగో! అమరమనీంద్రుఁడు మహతీయగు వీణను పాణిని ధరించి లలాటభాగంబున నూర్ధ్వపుండ్రము దిద్ది దండకమండలశోభితుఁడై వల్కలధారియై మత్సమీపమున కేతెంచుచున్న వాఁడు. ఈమహాత్ముఁడు కలహాప్రియుఁడు.

రుక్మి—అందుచే నెవరెవరి కెట్టి కలహంబులు పెట్టునోయని నెప్పునమ్మున సందియము కలుగుచున్నది.

[వైన చెప్పినట్టు నారదుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

నార—(తనలో) సమస్తప్రపంచంబునఁ గల సురాసుర మనుష్యలోకంబులకుఁ గలహంబు లనేకపర్యాయంబులు గల్పించితిని గాని ఈ యాదవచంద్రుని భార్యలకుం బోరాటంబు మనసారఁగల్పింప నైతిని. నేనెప్పుడు రుక్మిణీ సత్యభామలకును శ్రీకృష్ణసత్యభామలకును గల్పించెద. అందువలన నాచమత్కార మెల్లనుఁ దేటపడఁగలదు.

(కృష్ణుని సమీపించుట.)

కృష్ణ—(రుక్మిణితోలేచి) మహాత్మా! నారదమునీంద్ర! భార్యా సమేతుఁడనై నమస్కరించుచున్నాఁడను. (నమస్కరించును.)

నార—ఈస్మితార్థ సిద్ధిరస్తు!

కృష్ణ—దేవా! ఆచంద్రకాంతోపలవేదికపై దయచేయుఁడు.

నార—అందరమునుఁ గూర్చుండము రండు.

(శ్రీకృష్ణుడునురుక్మిణీయు నారదుడును వారివారిసీతములగూర్చుండిరి.)

రమ—(తనలో) నారదముగియని జనులనుటయె కాని
యెన్నడును జూచియెరుంగను. కొంచెము తడవిందుండి ఈమహాత్ముని
వచనామృతమును వీనుల గ్రోలి ధన్యురాల నయ్యెదను.

కృ—దేవా !

ఆ. వె. మెఱపులేని వెలుంగు, మేఘోదయములేని

వాన, పూవులేని ఫలముసూ వె

రాకవోలునీడు రాక మానీశ్వర !

కనులపండు వయ్యెఁ గలుష మడఁగె.

నార—జగక దేకగురూ! భారతీనాథ నాగభూషణ పులోమజా
ధీశ్వర ప్రముఖగీర్వాణాధిపులెల్ల నీమహామహిమ మెఱుంగలేక
యనంతశ్రమలఁ బొరయుచుండ మాయాస్వరూపుడవై యాది
నారాయణుండవై, గారణజన్ముడవై సృష్టి, స్థితి, ప్రళయహేతు
భూతుడ వగునీవు నన్నిట్లు సంభావింపనేటికి ?

సీ. విశ్వపావనమైన వినువాఁక యెవ్వని

యడుగుదమ్ములఁ బుట్టునలరు దేనె

భువనభారముఁదాల్చు భోగీంద్రుఁ

డెవ్వని పవళించు మెత్తని పట్టుపాన్ను

అమృతంబు వొడమిన యంభోధి

యెవ్వని రాణివాసములుండు రాచనగరు

పరమేష్ఠియావిర్భవంబున కెవ్వని

పొక్కిలి పొందమ్మి పురిటియిల్లు

ప్రామినుకు లెల్ల నెవ్వని వరగుణాళి

వరుసఁ గైవార మొనరించు వందిగణము

అట్టి నినుఁగాంచి ధన్యుడనైతి నిష్ప

డఖిలకల్యాణగుణసాంద్ర ! యాడవేంద్ర !

మ. ధరణీభారము మాన్వఁగాఁ దలంచి యాదైత్యాధమా నీక సం
హరణంబుం బొసరించు నేడుకను శ్రీమద్దేవకీగర్భ సా

గరరాకాశరదిందుమూర్తి వయి లోకం బందు జన్మించు యె
ల్లరదోసంబులు బాపుచుండెదవు లీలామానుషా ! మాధవా !

కృ—ఓజగద్వందితకీర్తి ! దేవరవా రెచ్చోటనుండి దయచేసి
తిరి? మమ్మేకతమున ధన్యుల జేయదలంచితిరి? మహాత్ములూరక రారే.

నార—దేవా! నిజావతారంబుచే యదుకులంబు ననుగ్రహిం
చిన శ్రీమన్నారాయణుడవగు నిన్నును సకల నారీమండలమునందును
ముఖ్యముగ నీయంతఃపుర కాంతా జనంబునందును సద్గుణగరిష్ఠయు
నగ్రగణ్యయునని పొగడ్తగాంచిన యీవిదర్భరాజనందనను కన్నుల
కరవుదీరనొకమాడు వీక్షించుటకును నీడునకు జోడునకుఁ దగియున్న
యీదంపతులను నాయోపినసపర్యల దనువుటకును వచ్చితిని. మున్నీ
మెనుఁగూర్చి నే వినినదంతయు యదార్థంబయ్యె. మర్త్యాంగనమాట
యేల? దేవతాంగనలయిన నీమె కాలిగోరునైన బోలరు.

రమ—(తనలో) నసూయతో) రుక్మిణిని బాగడుట సత్య
భామాదుల నిరసించుటయే.

కృ—దేవా! మీవచన ముపచారమాత్రము కాదు. మీరు
నిజమునే వక్కాణించితిరి.

రుక్మి—(నమ్రతతో) మీయిరువుర దయారసం బట్లు వెల్లి
విరియు చున్నది. కాని నేను మీపొగడ్తకు దగను.

నార—దేవా ! భగవంతుడవగు నిన్నూరక దర్శింపరాదని
యమరలోకంబునుండి వచ్చుచు నందలిపారిజాతసుమం బొండు తెచ్చి
తిని. మాబోటిమునులు మిముబోంట్లకు సమర్పించునవి పుష్ప, పత్ర
ఫల తోయములుగాక మరియేమున్నవి ? (పుష్పిచ్చుచున్నాడు)

కృ—(దోసిలియొగ్గి పుచ్చుకొని) మహాప్రసాదము. స్వామీ!
అమరపుష్ప ప్రాప్తిచేఁ గృతార్థుడ నయితిని.

రుక్మి—(తనలో) శచీదేవి ధరింప నర్హమగు నీ కుసుమము
కొప్పునం దురుముకొనగల్గుట మహాభాగ్యము. దీనిని నా కొనంగుడని
ప్రాణేశ్వరు నడుగుటకు నడుగక పోవుటకుగూడ మనస్కరింపకున్నది.
అయినను దానిని వినియోగించునేర్పు భర్తయే యెఱుగును.

రమ—(తనలో) ఈ పుష్పమును ధరించుటకు మాసత్య భామకన్న నర్హులేదును లేదు.

కృ—(తనలో)

ఉ. ఈముని పారిజాతసుమ మేటికి దెచ్చి యొసంగె నాకు? నే నేమదిరాక్షికిత్తు నిది! యెవ్వరికిచ్చిన నేమి వచ్చునో? భామ విదర్భరాజసుత ప్రక్కనె యున్నది యామె కిచ్చినన్ గోమలి సత్యభామ కడు గోపన యల్లకపోదు నాపయిన్.

నార—ఏమి! వాసుదేవా! ఏమి యాలోచించుచున్నావు ?

కృ—ఈ కుసుమ సౌరభమున కద్భుతపడుచుంటిని. (తనలో) నాయుచ్చవచ్చినట్లు సలుపకుండ నీరమణిక యేల రావలయును ? వచ్చినది తత్సమాచారప్రకార మెరిగించి తక్షణమే యేల యరుగ దయ్యో? దానిని వెంటనే యనుపకపోవుట నాలోపమే.

రమ—(కృష్ణునితో) దేవా! ఈకుసుమధారణమనన్యసాధారణమై మాసత్యభామాదేవి తనూవిలాసమునకు మరింతవన్నెదెచ్చును.

రుక్మి—బ్రాణేశ్వరా ! రమణిక యన్నట్లు పారిజాతమును జెల్లెలు సత్యభామ కనుపుట యుచితము.

రమ—(తనలో) ఇంక తప్పక ఇతడు దానిని సత్యకేయొసంగును.

కృ—(తనలో) సర్వవిధముల రుక్మిణియే దీనిని ధరింపఁదగినది. విశేషించి యీమె యింతకుమున్ను నాపైఁబూనిన యలుకయుఁ దొలగి ప్రసన్నురాలగును. మునియు సన్యధా యోజింపఁడు. కావున దీనిని రుక్మిణి కొనుంగుట కర్తవ్యము.

నార—నారాయణా ! నీ హృదయేశ్వరియు నీ సమక్షవర్తినియు నగు రుక్మిణిదేవి కీప్రసూన మర్పింపుము.

కృ—చిత్తము. (రుక్మిణితో) దేవీ! సకలవిద్యావిశారదులగు నాత్మనుల యనుమతంబునఁ దదర్పిత పారిజాతమును నీకచ్చెదగ్రహింపుము.

తేనీగ్గీగరితలందును నీ వగ్రగణ్యురాల

సలభులందును నియ్యది యగ్రగణ్య

మట్లగుట దీని నీకిచ్చి యన్నమిన్న
యోగ్యమగు దానిఁ గూర్చితి యోగ్యతోడ.

(పుష్పమును రుక్మిణికి నిచ్చుచున్నాడు)

రుక్మి—మహాప్రసాదము దేవా! (దోసిలియొగ్గి పుచ్చుకొన్నది.)

రమ—(అసూయతోఁ దనలో) ఈమాధవు డెంతద్రోహము
సల్పినాడు? మా సత్యభామకంటె నీవన్నెలాఁడికడ నేమి సద్గు
ణము లున్నవని యితఁ డీమె కిది యెసఁగెను?

కృష్ణ—దేవీ! ఇది నీధమ్మిల్లమున ముడుచుకొనుము. కా
దుండుము; నేనె ముడిచెదను. (అట్లుచేసి చిరునవ్వుతో నామె
మోము చూచుచున్నాఁడు.)

రుక్మి—(శృంగార లజ్జ నభినయించుచు సంతోషముతోఁ
దనలో) ఈ సమయమున నా వేణీయందమునుఁ జూచుకొనుటకు
రెండు నిలుపుటద్దములుండిన బాగుండును, అయిననుఁ జూచి యానం
దింపవలసిన జీవితేశ్వరుఁడు సమక్షమందే యున్నాఁడుగదా!

కృ—(కొప్పుజూచి) అహహా! మత్తమాతంగయాన! ఏమి
నీ విలాసము!

చ. అలికులవేణీ నల్లనగు నంబరవీధినిఁ దెల్లమబ్బు తా

నెలకొని యున్నయట్టు హరిసీలమణిమయ భూషణంబు పైఁ

జెలువగు పుష్పరాగమునుఁ జెక్కినయట్టులు నల్లగల్వపై

విలసిలునందు బిందు వటువెల్గెడు నీకుసుమంబు కొప్పుపై.

నార—మరియుఁ బార్వతి తాల్చిన యవతంస చంద్రకళవలె
నీమె యాదల నీపుష్పంబు రాజిల్లుచు నీకళ్యాణికి వర్ణనా దుస్సాధ్య
మగు సౌందర్య మొకండు దెచ్చెను.

రుక్మి—దేవా! అసమాన 'విలాసహేతు' వగు నీ కుసుమంబు
మహి మెట్టిదియో వినఁగోరెదను.

'నాగ—కళ్యాణి! అడుగవలసినదాని నడిగితివి. వర్ణించెద
నాకగ్నింపుము. 'యీ కుసుమవసంతముఁ దాల్చు సువాసనులకు నిత్య
మంగళ సౌభాగ్య వైభవప్రాభవాదులు లభించును. అయింతి ప్రాణ

నాథునకు నిరంత రాభ్యుదయంబు సంప్రాప్తించును. ఇది యేభవనంబున నుండునో యా భవనంబు దేవేంద్రమందిరంబు చందంబున సిరుల కిరవగుచు మెరయుచుండును. దీని యమితసుగంధంబు శత యోజన వ్యాప్తము. మరియు,

తే. గీ. చందనమె హెచ్చునకల భూజములలోన

దానికన్నను హెచ్చు సంతానకుజము

దానికి హెచ్చు కల్పమందారతరులు

పారిజాత మిన్నింటి కెచ్చు బద్ధగంధి.

కృ—అహహా! భూలోక పుష్పములకు నమరలోక కుసుమంబులకు నెంత భేదమున్నది! సురమహిజాత జాతంబయి యత్యధిక విఖ్యాతంబగు పారిజాతంబు మీరు మాకొసంగుటచే మే మిద్దఱమును ధన్యులమైతిమి. మా దేహగేహంబులు పావనము లయ్యెను.

రమ—(తనలో) మా సత్యభామకడ కరిగినపు డీపావన మగ పడును.

రుక్మి—దీనిమహిమ మెంత వినిననుఁ దనివి దీఱకున్నయది.

నార—మఱియు నీపుష్పంబు ధరియించువారికి నాకలియుం దప్పియు పొడమకుండుటఁ జేసి యన్నపానంబులపై మనసు చనదు.

ఉ. ప్రాణపదంబునుమ్మి యిది పద్మజరాణికి, మాపులందు నిం

ద్రాణికి నెఱ్ఱగూర్చెదరు దై వతకాంతలు దీనితోడ రు

ద్రాణియు దీనిఁ దాల్చు నవతంసముగా ననయంబు, సర్వగీ

ర్వాణవిభూషణం బిదియె పంకరుహాయత చాదులోచనా!

రుక్మి—దీని పరిమళమిట్లెంతకాల ముండును?

కృ—అమరలోక పుష్పమగుటచేత దీని పరిమళము శాశ్వతమని తలఁచెదను.

నార—అట్లుగాదు. వినుఁడు.

చ. కరము జగంబు నేఁచుచును గాఢులు వేసవియందు వీచిన

స్ఫురదురుచంద్రికానిశిల సొక్కుచు లీల మెయి న్విహారము

త్నైఱపిన లేశము న్నలుగ నేరదు వాడదు యిట్టులొక్కవ

త్సర మగు దాఁకనుండునట తావులు తగ్గుచునుండు బిహ్వబన్.

రుక్మిణి—ఇంతజగదేశ విచిత్రచరిత్రగలపుష్పంబు నాకొసగుటచే నన్నుఁగాంతాజనంబుననధికశౌరవాస్పదముగనొనర్చితిరి. ఇదినాకును నాసపత్నులకుఁగలహాకారణముగ నేమోయనియించుకొనింకెదను.

రమ—(తనలో అనూయతో) నీకుఁగల్గిన మహాదైశ్వర్యమున కోర్వలేక కలహించువా రెవరు? ఇది సత్యభామ కిచ్చినను వద్దు.

కృ—సపత్నులయం దొక్కరిత కనన్యదుర్లభ మగుశౌరవము లభించినఁ దక్కినవారికి మనంబెరియుట స్త్రీజనంబులకు సామాన్యమే. అయినను నిది యంత కలహాకారణముగఁ దలఁపను.

నార—వాసుదేవా! నీవనిన ట్లిది కలహంబునకు విషయంబు కాదు. ఒకవేళ నట్లయిననుమాత్రము మనమేమి చేయఁగలము? చక్రవాకము విలపించునని భగవానుడగు చంద్రుఁడు జగంబులకు వెన్నెలఁ బ్రసాదింపకుండునా? ఈమెకింతయనూనశౌరవము లభించుటచేత నీమె సపతులలోఁ గొందఁ ణోర్వలేనిమాటనిజమే. అందు ముఖ్యముగ సత్యభామ.

కృ—ఒకరిని నిరూపింపనేల? అందఱు సభిమానవతులే.

నార—అందు సత్యభామ యీర్వ్యాగ్రహపీడితురాలు. ఆమె జగత్ప్రయంబునఁగల కాంతలలోఁ దానెచక్కదనంబున కిక్కననియు నద్గుణంబులకు తావనియు నభిమానంబునకుఁ గాణించిననియుభావించుకొని యెనలేనిగర్వంబున విఱ్ఱివీగుచుండును. ఆమెకాదినుండియు నిట్టి యభిప్రాయమే కలదు.

కృ—(తనలో) ఈగారదుఁడు కలహప్రియుఁడై రుక్మిణి మెప్పు బడయఁగోరి తన యిచ్చకపుమాటలచే సత్యభామ నధిక్షేపించుచున్నాడు. యీరమణిక యీపలుకు లాసాత్రాజితీలోఁ దెలుప

కుండునా? (ప్రకాశముగా) మునీంద్రా! మీరు చక్కగ విమర్శింపలేదు. ఆమె కంతగర్వమున్నట్లు నాకుందోచదు.

నార—(కోపముతో) లేకేమి? ఆసత్రాజిత్పుత్రికపై గల పక్షపాతముచే నీవిట్లు వచించెదవు కాని యామె నెరిగినవా రందఱకు నా పలికిన దంతయు యదార్థమని తోచకమానదు.

రుక్మి—అవును. ఆసుందరియందు గోవిందున కతిపక్షపాతము.

రమ—ఓకాంతా! అంతటి పక్షపాతమున్నచో పారిజాతం బానాతికేయిసగుఁగాని నీకేల యిచ్చును? ఆమె పరోక్షమున నిష్కారణముగ నామెను నిందింపనేల?

నార—ఓహో! చెలికత్తైవగుటచేతనా పూసికొనివచ్చితివి? ఏ భార్యయత్యధిక వినయవిధేయతాసౌభాగ్య సౌందర్యంబులలో నగ్రగణ్యురాలో యామె కాకును మీపురుషోత్తముడిచ్చెను. సత్యభామను నీవెగాని నేనెఱుంగనా? తానుమహాప్రౌఢుని ప్రాణనాథుని సయితము నిర్లక్ష్యము చేయును. ఈరుక్మిణీదేవి సద్గుణంబులు, తెలివి, వినయము, సౌజన్యము, గురుపూజ, పతిభక్తి, బంధుప్రేమము, దైవభక్తి, కృతజ్ఞత, యశాదార్యము మొదలగు సద్గుణమాణిక్య నికరంబు లామె సపత్నులకును నందు ముఖ్యముగ సత్యభామకు వేయేండ్లు తలక్రిందుగదపమొనర్చిన నలవడునా? ఈమె యెక్కడ వారెక్కడ? సూర్యమండలమునకును విఙుగురు బురుగులకును గలభేదము గలదు.

రుక్మి—దేవరవా రతిశ్లాఘింపుచున్నారు.

కృ—మునీంద్రా! స్త్రీలప్రశంస యేటికి? చాలింతము.

నార—గుణగుణ నిర్ణయము నిష్పక్షపాత చేతస్థులమగుమము బోటి తపోధనులె చేయవలయు. ఆసత్యభామ యౌర్వలేమికి దోడ్తి రుక్మిణీదేవి కన్నియు లాభములె కలుగుచున్నవి. ఎవరియసూయ

వారినె చెరచును. తానెంతసరితపించినను దన కీమె మహిమము గోరంతయు గలుగదు. తా నెన్నివన్నెలు తెచ్చుకొన్నను జక్క దనంబున దుక్కిణికిం దీటురాదు. భర్తపయినెంత ప్రభుత వడసినను బట్టమహిషి యని తా ననిపించుకొననేరదు. ఆమె విషయమయి యింత వృథాప్రసంగ మేల యందువేని పత్నుల కిది కలహకారణ మనుమాట నచ్చెగాన మేమంతదూరము ప్రశంసింపవలసె, ఓకళ్యాణీ!

దుక్కి—దేవా! ఆజ్ఞాపింపును.

నార—ఉ. నీసరిపత్ను లందరును నిన్నని నిత్యము నోర్వలేమిచే

గాసిలుచుండఁగా దొయితకంటె మహా విభవంబులందుచు
న్భాసురసౌఖ్యముల్బడసి భర్తనుదైవముగా దలంపు మీ
యేసరి కైననోర్వని మృగేక్షణలే చెడిపోదురుర్వరన్.

దుక్కి—దేవర యాశీర్వాచన మప్రతిహతమగుం గాక!

కృ—అన్యథా యెన్నడునుగాదు. దేవఋషి పుంగవుడుగదా.

నార—దేవా! అధోక్షజా! ఇంక నే బాతాళలోకంబున కరిగి
యచ్చట వైచిత్రంబులఁగని మరలినచ్చెదను. నాకనుజ్ఞయొసంగుము.

కృ—(లేచి) దేవా! చిత్తము. అనుగ్రహముంచుడు.

నా—(తనలో) వచ్చినకార్యమైనది. కలహవృక్షమునకు
విత్తనము నాటితిని. అచిరకాలమున వీరు దానిఫల మనుభవించుదు
గాక!

(అని నిష్క్రమించును.)

రమణిక—దేవా! నేనును సెలవుఁ గైకొనియెదను.

కృ—రమణికా! నీవు కోసినసంపంగిపువ్వుల నిచ్చటమఱచి
తివి. (వాని, బుచ్చుకొని రమణికను డగ్గఱి రహస్యముగ) ఆ నారద
మాని కలహసూచిక వాక్యంబులును బారిజాతంబు దుక్కిణి కొనఁగు
టయు నీ వాసత్యభామకు నెఱింగింపక యిచ్చటనే మఱచిపొమ్ము.
కానిచో మిగుల ఘోసంబు వాటిల్లును.

రమ—స్వామి! భార్య నన్యఁడు పరిభవింపు చుండెను గదయని యభిమానమైన లేక యూరకుండి యిప్పుడెంతో జెప్ప వలదన నేల? సత్యభామ కోపించిన నేమి? దుక్కిణి యనుగ్రహమున్న జాలదా? ఆమె కీపుష్పములుమాత్ర మెందుకు?

కృ—(తనలో) అయ్యో! ఈనారదుఁ డెందుల కరిగిన నందుగల హోదయమెకదా! నే నిప్పుడు నిశ్చయముగా సత్యభామ యెడ నపరాధి నయితిని (దుక్కిణియొద్దకు వచ్చుచున్నాడు.)

దుక్కి—(తనలో) ప్రాణేశ్వరుఁడు రమణికు సాగనంపు నెపమున వినయపూర్వక మగు సందేశమంప బోలును.

కృ—(తనలో)

చ. తెలుపకపోదు నారదుని తీవ్రపుబల్కులు చేటి సత్యతో
గలమున దండతాడితభుజంగివిధంబున నాలతాంగి బి
ట్టలుగకపోదు నాయవినయంబునకు న్మునితూలుమాటకు
నల్లుగకపోదు ప్రేయసికి నాకును నెయ్యపుగయ్య మియ్యెడన్.

దేవీ! మందిరమున కరుగుదము రమ్మ.

(ఇద్దరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

శ్రీ

పారిజాతాపహరణము

ద్వితీయాంకము

ప్రదేశము—సత్యభామా మందిరము

[సత్యభామయు, భ్రమరికయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు]

సత్య—ఓసీ! భ్రమరికా! రమణిక యింతతడవు రాకుండుటకుఁ గారణమేమని నీ పూహించెదవు?

భ్రమ—దేవీ! మన రమణికను మీరు భర్తయొద్దకుఁ బంపిన యొక్కముహూర్తమునకే మహానుభావుఁ డగు నారద మునీంద్రుఁ డాయనచు సందర్శింప రుక్మిణీమందిరంబున కరిగెనని కంచుకి రోహకుండు నాతోఁజెప్పెను. ప్రభావముచేత మాత్రమే యిదివఱ కెఱుంగఁబడిన యా దేవర్షిని విఱోకింపుచుఁ జమత్కార గర్భంబులగు నతని పల్కుల నాలకింపుచు మన రమణిక యచ్చోటు విడిచి రా మనసురాక యిట్లు మసలెనని నాకుఁ దోచుచున్నది.

సత్య—అయ్యో! కలహమె పురుషార్థముగఁ దలపోయు నా జడదారి భర్తగారిని దర్శింపవచ్చెనని వినుటతోడనె నా మనంబు పరిపరి విధంబుల శంకింపుచున్నది. భర్త రుక్మిణి మందిరంబున నుండుటయుఁ గలహభోజనం డానెలవునకుఁ బోవుటయు మారమణిక జాగు సేయుటయుఁ జక్కఁగ విమర్శించిచూడ నాకు భయమగు చున్నది.

భ్రమ—అమ్మా! నీవిత శంకింపవలసిన పనిలేదు. శిష్టజన పరిపాలకుఁ డగు దేవకీనందనునిఁ గనుగొనఁ బలువురు వచ్చుచుందురు, పోవుచుందురు. అట్టిచో నారదుని రాకకై నీకింత భయమేల కలుగవలెను? అది యటుండ మీ దంపతుల యన్యోన్యానురాగము సందేశమగు విషయము కాదు,

సత్య—అట్లయినఁ బ్రాణేశ్వరుఁడు నా సందేశము సబహుమానముగ నాలకించి నాకు దర్శనమిచ్చి నన్ను సన్మానించుననియే నీవు తలంచెదవా ?

భ్రమ—నిశ్చయముగా నట్లే తలంచెదను. ఎప్పటికప్పుడే మరచెదవుగాని నీవుసూత్ర మామాట యెరుంగవా ? వాసుదేవుఁడే యిందువదనమందిరమున నున్నను నేముద్దియతో ముచ్చటలాడుచున్నను బంచప్రాణములు నీమీదనే నిలిపి శరీరము మాత్రము వారి కప్పగించి మనసున నిన్నే స్మరించుచుండును.

సత్య—అట్లయిన నీ యుపచారవాక్యములచే నామనం బిప్పుడించుక యూరడిల్లుచున్నది. సత్యభామావిధేయుడనని ప్రాణేశ్వరు నకు గలిగిన బిరుదము సార్థక మగుగాక !

భ్రమ—అదిగో మన రమణిక వచ్చుచున్నది.

సత్య—(ఆత్రముతో) ఏది ? ఏది ?

[అస్సాడు రమణిక ప్రవేశించుచున్నది]

రమ—(తనలో) అయ్యో ! దేవితో నేనప్రియము విన్న వింపవలసినదాన నైతినిగదా ! సత్యభామ వాసుదేవ సమక్షమునకు నన్నేటికనిపె ? పోయినదానను సందేశ మెరిగించినతోడనే రాక యచ్చట నేల మసలితిని ? ఇప్పుడది నేను తెలుపకున్నను గర్హకర్ణిని ఈమె వినకపోదు. వినిపప్పుడు మున్నేటి కెరిగింపక పోయితివని నన్నీమె దండించును. తెలిసినచో వాసుదేవునకు నాపయి నలుక పొడమును. సేవకావృత్తి కేవల దుఃఖభాజనముగదా (మెల్లగా సత్యభామను సమీపించును.)

భ్రమ—రమణికా ! మెట్టబడిన తాబేటివలె నంత మెల్ల మెల్లగ నడచుచున్నావేమి ?

సత్య—దీని మందగమనమే నామనసున కాందోశనము గలిగించుచున్నది. అయిన నేమి చెప్పనో చూతము.

భ్రమ—ఓసీ ! పలుకవేమె ? మాధవునివార్త కాయా ? పండా ?

రమ—ఏది యనుకొన్నచో నదియే.

సత్య—హృదయేశ్వరుడు నాసం దేశము నాలకించెనా ?

రమ—చెవు లుండగ నాలకింపక పోవుట యెట్లు తటస్థించును ?

సత్య—వినుట యనగ నానందముతో వత్తునని చెప్పెనా ?

రమ—మాటమాత్రము చెప్పెను.

సత్య—అట్లయిన రాఁడా యేమి ?

రమ—ఏమొ ఆవిషయమై నే నే మెరుంగను.

సత్య—నీ సందిగ్ధ వచనములచే నాహృదయంబు పరితపించుచున్నది. అదియునుగాక నీముఖ మేమొకాని దైన్యసూచకముగ నున్నది. కానం నీతో నాతో మహాపరాధము సంప్రాప్తమైనట్లు తోచుచున్నది.

రమ—నాకయినచో బ్రతికియే పోవుదును.

సత్య—అట్లైన నభిమానధామమగు నీసత్యభామకే యనూన పరాభవము తటస్థించినదా ? అగ్రమహిషి ననుగర్వముతో దుక్కిణి నన్నేమయిన దూలనాడెనా ? తులువలగు నామె సఖులు నన్నుఁ నిందించిరా ? కాక మిత్రవింద, జాంబవతి లోనగు ససత్తులు దూషించిరా ? వీరలుగాక నన్యులు నన్నుఁ దలపెట్టరు.

రమ—అయ్యో ! నిష్కారణముగ నందఱు నిందింప నేలసన్నా ! ప్రాణవల్లభుఁడు తిరస్కారభావముఁ జూపిన నొరుల నననేల ?

సత్య—(ఆత్రముతో) ఏమీ ! ప్రాణేశ్వరుఁడే తిరస్కారముఁ జూపెనా ?

రమ—అట్లొనర్చుటకు మఱి యెవరు సాహసించుదు ?

సత్య—రమణికా ! నీచమత్కార వచనంబులఁ జాలించి యతిత్వరితముగ భర్తకడఁ బ్రవర్తిల్లిన సమాచార మామూలాగ్రముగ నెరింగింపుము.

రమ—ఎరిగించుట కేమున్నది ? వినుము, నే నరిగిన యొక ముహూర్తమునకుఁ గలహాశనుడగు నారదుఁ డందుల కడుదెంచెను.

భ్రమ—దేవి యదియంతయు నిదివరకే వినియున్నది. తరువాత శృత్వాంత మెఱిగింపుము.

సత్య—కలహకల్పనా విశారదుఁ డగు నారదుఁడు నావిషయమై యేమయినఁ బ్రస్తావించి రుక్మిణిని వినుతించెనా ?

రమ—ప్రస్తావించుటమాట యటుండనిమ్ము. అతఁ డాదేవేంద్రోద్యానవనంబున నుండి జగద్విఖ్యాత మగు పారిజాత పుష్పము తెచ్చి గోవిందున కొసఁగెను.

సత్య—(సంభ్రమముతో) అట్లైన భర్తగా రాకుసుమలలామమును నాకుఁ బారితోషికముగ నిమ్మని సీచేతికిచ్చెనా? ఏదీపుష్పము?

రమ—ఇంకను నీవు తప్పుత్రోవనె యుంటివి. నిజప్రాణసమానురాలగు రుక్మిణి దగ్గిఱనుండఁగ నతఁ డని సీకేల యొసగబంపును? ఎంత పిచ్చిదానవమ్మా?

సత్య—(నివ్వెరపడి) ఏమి రుక్మిణికే యిచ్చెనా? నాకు బంపలేదు. ఆ కపటజగన్నాటక సూత్రధారుఁడగు కృష్ణుఁ డెంతలో రుక్మిణి మాయఁ దగిలెను? కానిమ్ము. తదనంతర మేమిజరిగినది? దాచక వేగ మెరిగింపుము.

రమ—తదనంతర మానారదుఁడు రుక్మిణి గుణగణంబులు బట్టవలెఁ బొగడుచు నీవతిదుర్దానమేత వనియు బతిభక్తి శూన్యవనియు నిర్భయముగ వచించెను.

సత్య—(మిక్కిలి కోపముతో) ఏమేమి? కలహపరాయణుఁ డగు నారదుఁడు పారిజాతా పుష్పంబు పారితోషికంబుగ నా వాసుదేవున కొసఁగును నచ్చును. అతఁ డాత్మీయప్రాణసమానురాలగు రుక్మిణి కది యర్పించున వచ్చునుగాని నిర్వేత్తకముగ నా సవతియెదుట నాప్రచార మతఁ జేల యెత్తవలెను? అన్నన్నా! ఆసమయంబున రుక్మిణి మహానందముతో నాలకించుచుండెను గాఁబోలును! అవునటే!

రమ—నెత్తావులు వెదజల్లుచున్న యా పుష్పమును రుక్మిణి ధరించి శచీదేవిని మించిన విలాసముతో నుండెను.

సత్య—(ఈర్ష్యతో) ఆయనహృదయగువర్ణనమేల? సంగతిచెప్పక.

రమ—అట్లైన వినఁదగిన వన్నియు వినిపించెదను. సావధానవుగము. భర్త స్వయముగఁ దన చేతులతో గాపుష్పమునుఁ దనకొప్పున ముడువ రుక్మిణి యానందముతో మునిపలుకు లాలింపుచుండెను.

సత్య—(కోపముతో) హా దుక్కీణీ! ఒక పారిజాతపుష్పంబు ధరించినందుకే యింత గర్వించవలెనా? కాని రమణికా! భర్తయప్పుడేమిచేసెను? నారదుని మందలించి నాపక్షము పల్కెనా?

రమ—అట్లుచేసిన లెస్సగ నే యుండును. తా నేమియు నెరుగని యన్యునివలె మునిమాటలకుఁ జెప్ప లప్పగించి యూరకుండెను.

సత్య—(కన్నీటితో) పరనిందాపరాయణుండగు నాజడదారి నన్ను అట్లవమానింపుచుండ హృదయేశ్వరుఁడు తనకుఁగానట్లూరకుండెనుగా? అయ్యో! పురుషులెంత చంచల స్వభావులే! రమణికా!

రమ—నీవిప్పుడు మేలుకొంటివా? నాకు మాత్రమిది క్రొత్త కాదు.

సత్య—మానవతికి భర్తయే యేడుగడ! అట్టియతఁడె నిహితేతుకముగ నిరాకరింప జ్ఞాపితము నిష్ఫలము.

రమ—అంతటిమాట యెందుకమ్మా!

భ్రమ—దేవీ! అమంగళము నోట రానియ్యకుము.

సత్య—ఏపారపొచ్చెము లెన్నఁడెరుగని యభిమానవతి కింత కన్న నెక్కుడు క్రోధ హేతువు లేముండును? పురుషుఁడు తన కులకాంత నెంత కాలము గౌరవించునో యంత కాలము లోక జనంబులాలొలలోచనను సన్మానింతురు. పతియే నిర్లక్ష్యము చేసిన గౌరవింతురా?

రమ—అవును. గౌరవింపనిమాట సత్యమే కాని

సత్య—(నిట్టూర్పు) గౌరవము చెల్లినంతఁ దనుక మానవతి జీవింపనగుఁగాని నగుఁబాటునకు లోనయిన బ్రతుకు బ్రతుక నేల? మానముకింటఁ బ్రాణ మెక్కుడిది కాకున్నను నీప్రాణములపై నీతుచ్చ శరీరమున కెంత యభిమానమున్నదే?

రమ—అదేమి మాటమ్మా! బ్రతికియున్నవారికే సుఖదుఃఖానుభవము. మరియొకఁలా గగుట యెవరిని సాధింపను?

సత్య—(నిట్టూర్పుచు) అక్కటా! ఆదుక్కీణి కింకరుని కపట వ్యాపారమైనై పుణిని మెచ్చవచ్చును. నాదగ్గఱున్నపుడు తన యనురాగరసము పొంగి పొరలివచ్చునట్లు దేనియ లుట్టిపడినట్లు పలికి వీనుల

విందొనర్చి ప్రేమ యభిసరించి నన్నుం బెడత్రోవ నుంచుటలో నతఁ డెంత నేర్పుఁ బ్రకటించెనే?

రమ—అమహానుభావుని నన నేల? మొదటినుండియు నాయన వర్తన మెరుంగని లోపము మనదే.

సత్య—నిరంతరంబును మనోభీష్టదాయకుఁ డయి మనసిచ్చి పలుకు ప్రాణనాథుఁ డెంత ధన్యకు లభించును? భర్త భార్యకు ధన మిచ్చి పుచ్చుకొన్నను మనోవిచార ముండదు. కాని చనువిచ్చి పుచ్చుకొన్న దుస్సహముగ నుండును.

భ్రమ—ఈవఱ కెన్నఁడైన నాయగ యట్లు చేసెనా? అది యొక వేళావిశేషము.

సత్య—అవును. పరిహాసార్థమయినను నాపుండరీకాక్షుఁడు నా గీచినగీటు దాఁటి యెరుంగడు. ఎంద రెందరు రాజాధిరాజు లెంతలెంత ళలు వెలలేని కానుకలు తన కంపినను నాకెయ్యిసఁగెడువాఁడు! నాయ నుమతిగొనక నానపత్నుల యంతిపురములకైనను బోయెడువాఁడు కాఁడు. ఒకవేళ బ్రహ్మాదవశమున నాకిష్టముకాని దేదయిన నొనర్చినను నాకెరుంగ జేయవలదని నాసఖిజనంబుల కించుకించుక లంచంబులు గూడ నిచ్చుచుం డెడివాఁడు. అట్లు లావివాహ ప్రసర్గమాన ప్రేమము నేఁ డిపారిజాతపుష్పము కలమున నతఁడు మరచెఁగదే!

(కన్నీరు నించుచున్నది.)

రమ—దానికిఁ గారణము నారదుఁడును గాఁడు పుష్పముగాదు రుక్మిణీసమక్షమే. స్వామివారిక యెదుటనున్నదె పెండ్లికూతురుగదా!

సత్య—రమణికా! చక్కగఁ జెప్పితివి. నాభుజలతను హృద యేశ్వరు బాహుస్తంభములకుఁ బెనవేసి కృత్రిమపర్వతాధిరోహణ మొనర్చు నాఁటి యానందంబును, సకల కుసుమాభిధామాఁగామవి హార మొనర్చు నాటి సంతోషంబును, శుకపిక శారికాచక్రవాకమిధు నంబుల విరహవేదనాదర్శన మొనర్చునాఁటి సౌఖ్యమును, మరాళతూ లికా శయ్యాతలంబునఁగలదృఢాలింగన సుఖంబును నావగలాఁడియగు రుక్మిణి మాయం దగిలి మదనజనకుఁడు మఱచెను. అయ్యో! ఏమి

యొనర్చును ? పదునాడువేల సవతులలో నగుఁబాటొందుమని నాతల వ్రాతయుండ నొకరి నననేల ? హా! తండ్రీ! సత్రాజిత్తా! ఇందరు సవతులలో నేనుఁ గాపుర మొప్పుగఁజేయుదుననియె నన్నీకుహనా గోపాలున కిచ్చి వివాహ మొనర్చితివా ? నీవా శ్రీకృష్ణస్నేహ లోభంబున నాగొంతుఁ గోసితివి. (కన్నీరు విడుచుచున్నది.)

రమ—దేవీ ! నేత్రద్వంద్వమునందు ముత్యములలీలఁ గారు బాష్పములఁ దుడిచికొని యించుక యూరడిల్లుము.

భ్రమ—అమ్మా ! భార్యాభర్తల కొక్క సమయంబునఁ బ్రణయకలహము సంభవించును. దాని కింత వంత నొందనేల ? (సత్యభామ కన్నీరు తుడుచుచున్నది.)

సత్య—అయ్యో ! యీవర కపూర్వగర్వము గాంచి రూప లావణ్యంబుల జగత్ప్రసిద్ధి కెక్కినట్టు నన్ను నాసవతి యెట్టయెడుట నొకఁడవమానింపఁ దా నొక మూఁగవానివలె నాలకించుచుఁ బ్రాణనాథుఁ డుదాసీనుఁడయి యుండిన నే నూరడిల్లుట యెట్లు ? నా హృదయశల్యముఁ బెరుక నెవరితరము ?

రమ—అమ్మా ! ఇంత విచారభారము నొంది చేయునదేమి ? శాంతించి కార్యసాధన మొనర్చుకొనుట యుక్తము.

సత్య—ఇంక దేహత్యాగముకంటె నన్యసాధనములేదు. ఈ యలంకారములు నీ చీనిచీనాంబవములు, నీకుసుమదామములు నా కేల ? ఆకామినీ పంచశరుండు మత్సదనమున కరుదెంచి నన్ను సంభావించునని యెంచి యింత యలంకరించుకొంటిని. నాకును నా భాగ్యమునకును నారదముని కతమునఁ బాఠజాతముమముతో ఋణము తీరినది. శరీరముపైఁగల వృధాభిమానమున మరియొక పనికిసాహసింప జాలకుండుటచే నే నీ ముహూర్త మారంభముగ నాహరివిహారాదుల వినర్జించి దేహము శుష్కింపఁజేసి నందనందనునకుఁ గన్నులపండువు చేసెదను. అహహ ! దైవ మెంత కాలములో నాచర్యల నెంతవఱకుఁ దెచ్చెను ? (వడ్చుచు) హా ! ప్రాణనాయకా ! నన్నఖిల నారీమండల మున నింత పరిభవించుట నీకేమి యెఱ్ఱచేసితిని ? హా ! ఇంక నతనికి

నేనెక్కడి భార్యను ? నన్నా మహాత్ముడు దాసిగా నెంచెను. అతడు నన్ను దన భార్యనుగా నాలోచించినచో నిట్లేల యొనర్చును ? ఇంక నేనీ శృంగారభవనంబున నిల్చుటెందుకు ? నాకోపగృహంబున కరిగెదను. ఓసీ! మరణికా ! నీవు ద్వారముకడనుండి యామాయ గోపాల కృష్ణుని రానియ్యకుము. (దుఃఖించుచు పోవుచున్నది.)

రమ—అయ్యో ! సత్యభామ మహాకోపోద్దీప్తితుర్రాతై చనుచున్నది. ఆనారదుఁ డేల రానలె ? వచ్చిన నేమి పారిజాతంబు కృష్ణున కేలయ్యవలె ? ఇచ్చెరో కృష్ణుడు దాని సత్యభామ కేటి కంప డయ్యె ? పోనిమ్మది యట్లుండోమ్మ. అంత కలహవిరోధుడైన నారదుడు సత్యభామను దూలనాడ కృష్ణుడాతని నేల మందలింపడయ్యె ? ఇంతకు దైవనియోగ మీక్రమంబుననుండు నన్యథా జరుగుటెట్లు తటస్థించును ? ఈ సత్యభామ నిజకాంచనచేలంబులు విడిచి మాసిన చీరగట్టి సమస్త భూషణంబుల దీసివైచి వెలుగులేసి యాచీకటింట మూర్తిభవించిన శోకమువలె పవ్వళించి నాకు వెరపు గొలుపుచున్నది. అయ్యయో ! ఎంతదుర్దశ గలిగెను ? ఈసత్రాజితి మిక్కిలి పంతముగలది. ఎన్ని చెప్పినను వినదు. అయినను నింకొక సర్వాయము బ్రతిమాలి చూచెదగాక ! ఓసీ! భ్రమరికా! నేను దేవి ననుసరించి యుండెదను. గృహకృత్యంబులు నీవు నెరవేర్చు చుండుము.

భ్రమ—అట్లే చేసెదను.

రమ—(నిష్క్రమించును.)

భ్రమ—(తనలో) పండువంటి సంసారము క్షణములో చెడినది. ఏవేళ కేది యెట్లగునో తెలియదుగదా! (నిష్క్రమించును.)

రెండవరంగము—సత్యభామాకోపగృహము.

[నగలుతీసి మాసినచీరగట్టి మంచముపై బవళించి సత్యభామయు నామెకు సురటివేయుచు రమణికయు ప్రవేశించుచున్నారు.]

సత్య—ఓసీ రమణికా! మగవారికూరుము లెట్టిచంచల స్వభావములో చూచితివిగదా. భర్తచేసిన వినయచెట్టితములకు నేనిప్పుడింత బిట్టలుక, బూనియున్న దాననుగాని యామన్మథ మన్మథుని ముఖార

వింద దర్శనము చేయుటతోడనే నాకీ బింకము నిలుచునా? నిలువదా? యని సందేహించుచున్నాను. అయ్యో! ఎంత నెట్టిదానను? ఈ మందభాగ్యురాలికి మరల జీవితేశ్వరు దర్శనంబగుటఁ గూడ లభించునా? సకలజలధర శ్యామమై యువతీజనమనోహరమై వెలయు భర్తగారిమూర్తి వెండియు నా కన్నులపండు వెన్నఁజైన నొనర్చునే? ఇది వట్టియాస. నా భాగ్యమంతయు నానవతుల పాలయినది. ఓసీ! రమణికా! నాకాయాస మధికమయి మేనెల్లఁ జెమ్మట గ్రమ్ముచున్నది కావున వింజామరతో నించుక విసరుము.

రమ—ఇదిగో నట్లే చేయుచున్నాను. (అని విసరుచున్నది.)

సత్య—అయ్యో! ఈ వ్యజనమునుండి వచ్చు వాయువులు నామేనికి వేడిగ సోకుచున్నయవి. ఇంచుక చల్లని జలము దానిపైఁ జల్లి విసరవే.

రమ—నీ కెట్లు సుఖముగయుండునో యట్లు చేసెదను.

(నీళ్ళుచల్లి విసరుచున్నది.)

సత్య—హాయి! హాయి! ఇప్పుడించుక కన్నులు మూతలు పడుచున్నవి. చెలీ! నీవిట్లే విసరుచుండుము. (అని యొక్కనిమిషము నిద్రించి యాకస్మికముగ మేలుకొని లేచి కూర్చుండి) ఓయి! ధూర్త గోపాలక! ఇది రుక్మిణి మందిరమనుకొని పొరపాటున నిందువచ్చితివా? (అని చూచి తెల్లఁబోయి) ఓసీ రమణికా! ప్రాణవల్లభుఁ డిప్పుడిటకురాలేదా?

రమ—అమ్మా! కలగంటివేమో కాని యాయన యిందు రాలేదు.

సత్య—అయ్యయో! నా బేలతనమును జూచి నీవు నవ్వుకొనుచున్నావు కాఁబోలును. సీ! అందరకును హాస్యాస్పదమగు నీ జీవముతోఁ బనియేమి? రమణికా! ఆ పూతోటకుఁ బోయి మాధవీలత నొకదానినిఁ దెచ్చు. దానిని గంతాభరణముగ బిగించుకొని నా నవతులకందరకు నానందము గలిగించెదను.

రమ—(చెవుల మూసికొని) అమంగళము ప్రతిహతమగుఁ గాక! దేవీ! ఏల యిట్లునుచితములైన మాటలు రానిచ్చెదవు?

సత్య—(ఆమాటలు వినిపించుకొనక) అయ్యో! పరిచారికలు గూడ నాయాన సలక్ష్యము చేయుచున్నారు. ప్రాణనాథనివలన పరిభవముగొందిన కాంత పరిజనమునకును బరిహాసపాత్రమై యుండు గదా! ఓయదుకుంజరా! నీ కిల్లాలయినందుకు నాయుల్లంబు పల్లవింపఁ జేయుటకు మారుగఁ దల్లడింపఁజేయుటకు నీకుఁ జెల్లునా? నానమ ఊము నొక్కఁడణమును బాయక నన్నానందవార్ధినిఁ దేలుచుండు నీవు నేఁ డక్షీణదుఃఖసాగరమున ముంచుట నీకుఁ బాడియే! ఆరుక్మిణీ కాంత సంత గౌరవించుటకును సన్నిష్టు తిరస్కరించుటకును నామె యొనర్చిన లగ్నేమి? నేనొనర్చిన యెగ్గేమి. నా జన్మాంతరపుణ్యం బిట్లుండ మిమ్మన నేల!

(అని కన్నులు మూయుచు నిద్రించుచున్నది.)

రమ—ఈమెకు నిదురపట్టినది. ఈ నిద్రయందయిన సీమె దుఃఖము పుడువవచ్చును. అంతలో వాసుదేవుఁ డరుదెంచి, బుజ్జ గించి, యలుకఁదీర్చి యీమెనుం బ్రసన్నురాలినిఁ జేయగలఁడు. భార్యల పొలయల్కలుఁ దీర్చుటలో నామాహాత్మ్యనికి గల నేర్పె వ్యరికిఁ గలుగును?

అప్పుడు కృష్ణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

కృ—(తనలో) ఈవిషయమున సత్రాజిన్నం దనకుఁ గోప కారణము లేకపోలేదు. ఏలయన,

తే. గీ. దుక్కిణీసత్యభామ లిద్వరకు నేను

బంచితిని గూర్చి తులఁదూచు భంగి గాక

నిపుడు వైదర్భివంక పువ్వెత్తుకూర్చి

యతిశయంబుగఁ గన్నడు నామెమదికి.

అదియునుగాక సాత్రాజితి మహాప్రౌఢయుధూర్తయు గావున నీ స్వల్పవిషయంబునకే మనస్తాపము నొందును.

రమ—(తనలో) ఎవ్వరో వచ్చుచున్నారు. (చూచి) అదిగో! కొంకు జంకులేని గోవిందుఁడే.

కృ—(నలుదెసలఁ జూచి తనలో) ఏమిది? నా కనుల కంతయుఁ గ్రొత్తగ నగపడుచున్నదే.

సీ. కనుపండు వొనరించు కనకసాధ మిదేమి?

చిన్నెల నెడఁబాసి చిన్నవోయె

విజయస్వయదుచంద్ర విజయస్వ యనుచు న

స్థలుకరింపదదేమి చిలుకపిండు ?

విస్తరంగంబైన నీరాకరమువోలె

మందిరం బిది యేమి మాఁట మణిగె ?

నళినలోచనతోడ నారాక లెఱిగింప

బరుగువాఱ రిదేమి పరిజనంబు ?

ఆవనంబులఁ జిలునగ వంకురింప

నెదురు రా రదియేమి నా కిందుముఖులు ?

కానఁబడ దేమి కన్నుల కఱపుదీఱ

జక్కదనముల సీమ మాసత్యభామ!

రమ—(నవ్వుచు దనలో) ఇతర వ్యాపారవిషయంబున నెట్లున్నను శ్రీల విషయంబునఁ బురుషులు మిక్కిలిఁ జలుకనంపన మనసుగలవారు. ఇప్పు డీయన భార్యను బ్రతిమాలుట కామెను వెదకికొనుచు నెట్లు వచ్చుచున్నవాడో?

కృ—(సత్యభామను సమీపించి రమణికతో) దేవికి నిదుర పట్టినదా! అట్లయిన నీచేతి వింజామర నాకిమ్ము. నా యపరాధము నా యుపచారముతోఁ దీఱును.

రమ—ఎదుట నుపచారము వెనుకఁదిరిగిన నపచారమునలుపుట దేవర కేచెల్లినది. ఇదిగోవింజామరంగైకొనుడు. (ఇచ్చుచున్నది)

కృ—(పుచ్చుకొని విసరుచుఁ తనలో) నే నుపచారము చేయుచున్నానుగాని

క. ఈవెలఁదుక కోసానల

మీవీవన విసర మంట లెగసెడునో ? కో

పావేశము దీపకళిక

కై వడి వడి నాటిబోయి కడుముట్టెనునో ?

సత్య—(మేలుకొని) అధికముగ నిద్రాసుఖము గలిగినది. (స్వర్ణము నభినయించి) అహహా ! ఇంకను నెంతయు జాగ్రత్తతో

విసదచునే యుంటివఁటే? ఎంతచల్లగాలి తగులుచున్నదే. కాని యీ మందవాయువులతో భూలోకదుర్లభసుగంధంబు వచ్చుచున్నది. రమణికా! ఈ కమ్మతావు లెచ్చటివే? (అని కృష్ణునిజూచి మరల ముసుఁగు పెట్టుకొనుచున్నది.)

కృ—ఓశరత్కల సంపూర్ణచంద్రాననా! నావందన సందర్శనముచేసి వెంటనె ముసుఁ గిడనేల? ఓకళ్యాణీ! పూర్వమువలెనెచ. మెఱుఁగు బసిండియందియలు మేళిర్పుశంఝుశనాద మీనఁ జె

చ్చెఱ నెదురేగుదెంచి యిరుచేతులఁ గాఁగిట జేర్పవేమి? యాచిఱుఁనగ వొక్క ముద్దొలుకు స్వేదకంబులు మేననుండి నీ

చెఱుఁగున నేర్పుతోఁ దుడిచి చేయ వదేటికి నాకు మన్ననల్.

ఓ గంధసింధురరాజగమనా! కృపారసశీతలము లగు నీ యపాంగావ లోకనంబులక యె యెదురు చూచుచున్న నన్నన్యథాబుద్ధిఁ దలంపఁజెల్లునే! నేను పరుఁడను గాను. చూడు.

ఆ. వె. ఇంచు కేని నీకు నెగ్గు సల్పనివాఁడఁ

దలఁపునందు నిన్నె నిలుపువాఁడ

నీయనుగ్రహంబె నెఱసమ్ముకొనువాఁడ

నేలుకొనుము నీకు మేలువాఁడ.

ఓ కళ్యాణీ! ఈవఱదనుక నీమాట జవదాఁటి యెఱుఁగను. ఇప్పుడు దాఁటుచున్నవాఁడఁగాను. ఇఁక నెన్నఁడు దాఁటుబోవను. గీచినగీటు దాఁటక నీకనుసన్నల మెలఁగు నీపరిచారకున్మిపై నికఁ గోపంబుమానఁజెల్లు.

సత్య—(తనలో) ఇంతట మాను కోపముగాదు. (ముసుఁగు బిగఁదీయుచున్నది.)

కృ—ఓ మృగరాజమధ్య! రాకేందుబింబమును దెల్లమబ్బు గప్పిన చందంబున లావణ్య పుంజ మగు నీ వదనాంబుజంబును వెల్లముసుఁగున నేల గప్పెదవు? నీ విలాసంబునకు, నీ హాయిలునకు, నీ చాకచక్యమునకు, నీ వైదుష్యమునకు, నీ యునికి యొప్పునే? కళ్యాణనిలయ మగు నీ మందిరంబును, నీ యలంకారములను నింత చిన్నచూపు చూడఁదగునే?

సీ. సిగబంతి నీ కేమి పగయైనట్టిన దిప్పు
ధరియింపకుండ కోతలిరుబోడి!

హరిచందనం బేమి యప్రియం బొనరించె
మైబూయకుంట కోమధురవాణి?

పన్నీరునల్పిన పాపకర్మమదేమి
జలకంబుమాననో జలజనేత్ర?

జలుగుదువ్వలువలు చేసినయెగ్గేమి
కట్టకుంటకు నేడు కలికిమిన్న?

తప్పుగలవారి దండించు టొప్పుగాని

యనపరాధుల శిక్షించు టర్కమగునె

నిఖిలధర్మంబు నెఱిగిన నిన్నుబోలు

రాచబిడ్డకు సింధుర రాజయాన!

దేవీ! నాతోడదాగిలిమూతలాడక తమ్ము. (ముసుగుదీయును)

సత్య—(చెయ్యి తీసి వేసి) నాప్రచారము మీకేల!

కృ—(చిఱునవ్వు నవ్వుచు సత్యభామగడ్డచు పట్టుకొని)

తే. గీ. ఇంతమాత్రంపుఁబనికి నీకింతయలుకఁ

గలుగఁజెల్లునె నామీఁదఁ గమలనేత్ర!

మగువలకు నల్క పొడమఁగా మగలమీఁద?

నిట్టిబింకంబు లుండునే యెచటనైన?

సత్య—(మొగము త్రిప్పుచున్నది.)

కృ—ఓమనస్విని!

సీ. ఈమేని పరితాప మేమిట జల్లారు

బిగియూరుఁగొంటి బెనుప వేని

యీమనోభవదాహ మేమిట శమించుఁ

సొబగువాతెఱుచు జూపవేని

యీమనస్సంతాప మేమిట నశింపుఁ

జిఱునవ్వువెన్నెల లిమ్మువేని

యీ వీనుగవత్రుప్పు లేమిటి పిడిపోవు
నలకుఁదేనియ లొల్కుఁ బలుక వేని

గీ. యింతి నామేనఁ బ్రాణంబు లెట్లు నిలుచు
వాలుచూడ్కులు నామీఁదఁ బరపవేని
యలుక మానగదవె మాటలాడఁగదవె
కరుణఁ జూపఁగదవె నన్నుఁ గావఁగదవె.

సత్య—(కోపముతో) ఓకపటగోపాలకా ! నీ హృదయంబు
తెఱంగు మఱుంగు లేక యెరుంగుదును. అవసరము గలిగి మెఱ
మెచ్చుల యనురాగముఁ జూపుచున్న నీవర్తన మెవరెఱుగరు ? ఆ
రుక్మిణి సందనంబునకే యరుగుము. నేను నీకు భార్యనగుదునా ?
అన్నన్నా ! ఎంతమాట ? కొంకుజంకులులేక మరల నాసదనంబున
కెట్లు వచ్చితివి ? నీవు దగ్గరనుండి రుక్మిణియాసందించునట్లు నారదు
నిచ్చే నన్నప్పు డట్లు తిట్టించి యిప్పుడిట్లు మరల నన్ను బ్రతిమాలు
టకు దయచేసితివా ?

కృ—ఓ త్రిలోకసుందరీ ! చెప్పడుమాటలు విని నన్నీ
చందంబున నిరాకరించుట యుక్తమా ? నాయెదుట నీనధిక్షేపింపఁ
బడితివి గనుక తద్వృత్తాంతము నన్నడిగి యెఱుంగుము.

సత్య—నిన్నడుగ నేల ? తెలియుటచేత నె యిట్లంటిని. నాసఖ
దగ్గఱ నిందించినచో నాయెదుర నిందించినట్లుగాదా ? అగ్నిసాక్షిగఁ
జేపట్టినభర్తకభిమానము లేకపోయినను నాచెలికత్తె కయిన నాపై
నింతదనుక నభిమానమున్నది. రమణిక నాతోఁ జెప్పదనుకొంటివా ?

కృ—అట్లేల యనుకొందును ? దానికి నీపైఁగల యభి
మాన మే నెఱుంగనా ?

సత్య—ఎట్లనుకొన్న నేమి ? కలహ విసోదియగు నారదుఁడు
నన్ను నిందింప వీనులవిందుగా వినుచుంటివికాబోలును. నన్నధిక్షే
పించుట నిన్నధిక్షేపించుటకాదా ? భార్యనుభరించు పురుషుఁడు భర్త.
ఇదియేనా నీభరించుట ? ఇదియేనా నీభర్తృత్వము ? సతీపతు లనోన్య
గౌరవములకొఱకుఁ జూడవలదా ? సతి యన్యజనదూషిత యగుచోఁ

బతియు, బతి యన్న జననిదితుఁడగుచో సతియు, నానందించుటయా
యత్తమస్త్రీపురుషలక్షణంబులు? నామీఁద నీకింత యనురాగము
నింతయభిమానము నింత శౌరవము కలదని నేఁడెఱింగితిని.

కృ—దేవీ! నావలన నేరములేదు. ఉన్నను నీకిది పాడిగాదు.

సీ. ఉవిద! నీకపరాధ మొనరించితినియేని

మొలనూలితో నన్ను మోఁడరాదె?

తరుణి! నీయెడ నేను తప్పుఁజేసితి నేని

పువ్వుబంతుల నన్ను దవ్వరాదె?

వనజాక్షి! నీయాన జవదాఁటితినియేని

కలువతూఁడుల నన్నుఁ గట్టరాదె?

మగువ! నీపనుపేను మఱచిపోతి నేని

విరిదండ్రి సంకెల లేవ్వరాదె?

యెన్నఁడిట్లు నేయవుగద యింక ననుచు

గట్టిగా నన్ను జీవాట్లు పెట్టరాదె?

యంతియేకాని యీతీతి నలిగి యలిగి

పలుకకుండిన నేనెట్లు బ్రతుకువాఁడ?

సత్య—అయ్యయ్యో! అట్లనఁబోవము. అట్లుచేయవలసినది
దుక్కిణి. సరిసరి. పట్టపుమహాదేవియై మహాసత్కులసంజాతయై పతి
వ్రతా శిరోమణియై యెల్లరస్తోత్రములకుఁ బాత్రురాలయిన యాసుం
దరి యాచందంబునఁ జేయవలయుఁ గాని యెందు నామెను బోలక
వినయములేనిదానికి, నోర్యలేనిదానికి, నాకట్టి శౌరవ మెందుకు?
నేను జీనన్మృతురాలను.

కృ—(చెవులు మూసికొని) అయ్యో! దేవీ! నీ వీ విధమున
సమంగళములు వచియించి నాకు వ్యధ నేలఁగలిగించెదవు?

సత్య—అబ్బే! పొరపాటుగాఁ బట్టుచున్నాడు. నావిషయ
మయి మీకు విషాదముఁగూడ గలుగునా? దుక్కిణీదేవి మధుర స్వర
ములతో బలుకకున్నను, జాంబవతి యాదరింపకున్నను, మిత్రవింద
విందానర్పకున్నను, భద్ర క్రేగంటిచూపుఁ బజ్జపకపోయినను దక్కఁ

గలనారు తక్కుంగల సపర్యలఁ దనుపకున్నను మీకు విషాద ముద యింపవలెను గాని నాకొఱకేల ?

కృ—ఉ, ఏటికి భద్ర? జాంబవతి యేమిటి? కేటికి మిత్రులింద? యిం

కేటికినాకు నాగ్నజితి? యేటికిరుక్మిణి? యెందు నీదుకా

ల్లోటికి నై నసాటి యనఁగూడనిచోటుల నాప్రశంస యి

ట్లేటికి మాటమాటకును నెత్తెదు మత్తగజేంద్ర గామినీ !

సత్య—(కోపముతో) సందేహ మణ్ణమాత్రములేక నీ వా శ్రమమునఁ బలికెడవేల? ఆమాయలమారిమందులు మీతల కెక్కినవి. ఆమె యాలాపంబులు మీచెవుల కమృతప్రాయము లయినవి. ఆమె మందిరము మీకు నందనబృందావనమైనది. ఆమెయే మీస్వర్గము, మీ మోక్షము, మీప్రాణము, ఒక్కనిమిసమయిన నామె మీవియోగము సహింపఁబాలదు. వేవేగ నామె సన్నిధి కరుగుదు.

కృ—ఓమరాధగమనా! నీనదనముకంటె నామె పదనము నా కౌనందకరముగాదు. ఆమె కుటుంబు నీయలుక లంత మనోహర ములుకావు.

సత్య—మనోహరము లగుఁగాక, కాకపోవుఁగాక, నాకేల? ఆనారదునిసాహసమునకు నే నచ్చెరుపకుచున్నాను. ఆకలహభోజనఁ డేమిగాఁ దలఁచెనో? ఆరుక్మిణీదేవికిఁగల యాభిజాత్యము, సన్మానము, లావణ్యము నాకు లేవని తలఁచెనుగాఁబోలు ! అతఁడు బ్రహ్మఋషి గాని దేవఋషిగాని భయపడువా రెనరు? దుక్మిణి యగ్రమహిషియైన మాత్రమున స్త్రీత్రమున కర్హురా లయ్యెనా? ఆమె యంతటి దామె నాయంతటి దాసను నేను. ఆముని నన్నుఁదూలనాఁడ మీ రెట్లూర కుంటిరి? దుక్మిణినిఁ గాదుగదా యనుకొంటిరి కాఁబోలును. నన్నాకల హాశనుండు నిందించుటకు మీరు తిట్టించుటకు నామె యాకర్ణించు టకు నేను మీ దాసిననుకొంటిరా? దుక్మిణికి నేవకురాల ననుకొంటిరా? సారదుని పరిచారిక ననుకొంటిరా ? ఏలిన నేలవలె లేనిచో నూర కుండవలె. ఈ కొఱమాలిన పను లేల ?

కృ—ఆనిర్జరముని పారిజాతకుసుమము నాకొసఁగివప్పుడు కొంచె మప్రస్తుతప్రశంస చేసిచమాట నిజము. దానికి నే నూరకుంటి నని నీవు దలఁపకుము.

సత్య—(కోపముతో) ఆ దేవఋషీశ్వరుఁ డమందకుతూహల మున భవత్సేవాపరాయణుడై వచ్చి యాపుష్పము మీకుఁ గానుక యిచ్చిన నిన్నుఁగాక మీ రామరాశకుంతల నెంతయు మెప్పింప నామెకిచ్చిననిచ్చితిరిగాక నిరర్థకముగ మాప్రచారములాహజారమున నేల రావలెను? వచ్చిన మీరేల యుపేక్ష చేయవలెను?

కృ—నుండరీ! మునులతోడిప్రసంగములు త్రాచుపాములతోఁ జరలాటములు. కావున మహానుభావుఁడగు నాబ్రహ్మమానస పుత్రున కెదురాడిన నెటువోయి యెటునచ్చునో యని యిండుక జంకితిని.

సత్య—అందుచేతఁ గాదు ప్రాణనదమగు రుక్మిణీ కాంతను మెప్పింపవలెనను మీ వ్యాపారము నే నెరుంగనా? అనేక రాజకన్య లను జేపట్టి యందఱ మెచ్చించు తలంపుతో నీమయోచినంబుగ నిచ్చ కముఱాడుచు నిరంతర మబద్ధమే జీవచముగా, కాంతాసేవయే వృత్తిగా, విషయోపభోగా సక్తమనస్కుఁడవయి యుండువు. ఒక భార్యయా? ఒకలోకమా? దైవానుగ్రహమున నీయాదవ వింశ సంభూతులగు రాజులకు రాజ్యప్రాప్తి శాపమూలమున లేకపోయెను. కాని కర్మముజాలక సామ్రాజ్య మున్నచో నీనారీమండల సంబంధము చేత వ్యవహార మొనర్చుటకయినఁ దీరిక లేకపోయెను. రాజ్యప్రాప్తి లేకుండుటయే మీకు మేలయ్యెను.

కృ—ఓ సత్రాజిత్కుమారికా! ఆసర్వసహారాజ్యము లేకు న్నను నీదయవలన మదనసామ్రాజ్యము పూర్ణముగనున్నది. ఆ రాజ్య మీరాజ్యమునలె సుఖముగానుండునా?

సత్య—(కొంచెము సిగ్గుతో తలవంచుకొని) అవును. ఆ విధ వము ముందును తరువాత దేవరవారును నవతరించిరను మాట జగ త్ప్రసిద్ధమే కాని యేకాంత యెంతగౌరవమునకుఁడగు నాకాంత కలత గౌరవంబొసఁగి సుఖ పెట్టగల సామర్థ్యముగల యతఁడు బహుకాంతా

పరిగ్రహంబు సేయనొప్పునుగాని తదితరుండు దక్షిణ నాయకత్వంబున కనర్హుడు. మీరు శ్రీవైష్ణవాశ సంభూతుల రనియు, యమవంశోత్తంసులరనియు, నిష్పక్షపాత హృదయుల రనియుఁ దలచి మాతండ్రి సత్రాజిత్తు శమంతక మాణిక్యసమేతముగా నన్ను మీకిచ్చి వివాహముఁజేసెను. ఇట్లగుట యెరింగినచో నతఁడేమొనర్చి యుండునో? ఇంతకును బాజాత కుసుమవాసనలు నాకుఁ జూపి నన్నుడికింపఁ దలచి వచ్చితిరా? ఇంత మహానుభావులరని యెరుంగ నైతిని. (ఁన్నుల నీరు నించుచున్నది.)

కృ—ఓపంకజగంధీ! నీజనకుండు నాకు నిన్ను వివాహ మొనర్చుటచే నేను ధన్యాత్ముఁడ నయితిని. నే నడుదెంచినది నిన్నుడి కించుటకుఁ గాదు. నావంధనంబుల నీకుఁ డెలుపవచ్చితిని. కావున మ, కనులం దశ్రుజలంబు జాఱ మిగులం గంపింపు నెమ్మేను న

స్థానల నైపు జనింప ముల్కులటు బల్లు నైమ్మదిం గాఁడఁగా ననుఁ గుందించెదవేల నేరమయిన నై నిరింపు చేకొమ్ము వం దనము న్దాసుని తప్పు చెల్లునుగదా దండంబుతో నుండఁగి!

సత్య—(కోపముతో) ధూర్తా! అతివినయము చాలును. (అని యెడమకాలితోఁ గృష్ణనితలను దొలగఁ ద్రోయుచున్నది.)

కృ—ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! ఓకలకంతకంఠీ! నీవు నాదెసఁ గనఁబఱచిన యనూన గౌరవంబు శ్లాఘాపాత్రంబు. ఆమహోత్సవ ముచే నాకత్యం తానందము జనియించినది. ఏలయన,

తే. గీ. వెలదు లెనమండ్రు నైవాహ విధులయందు
పొనఁగ ముత్యాలతలఁబ్రాలు వోయనపుడు
వేల్పుటువిదలు సేసలు వెట్టునపుడు
కలికి! యింత యానందంబు కలుగదయ్యె.

సత్య—అట్టియానంద మింకొకఘాటు కలుగఁ జేయుదునా?

కృ—ముఖ్యముగఁ గలుగజేయవలసినదే (తనలో) ఈ చంద్రానన మరల నన్నుం దన్నునాయేమి? ఓమరాళయానా! నేనుధన్యుడనైతిని. నా దేహము పావనమయ్యె. కులము నన్నెక్కె.

జన్మము సార్థకమయ్యె. స్త్రీపాదతాడన మహాత్మ్యవముచే జరితార్థులగు పురుషు లీప్రభాకర నిశాకర వంశములలేరు. నేనేప్రథమ గణ్యుడను. మరియును మదీయ శిరోభాగము రెండు పర్యాయములు కృతార్థతఁ జెందినది. మొదట నరకాసుర సంహారంబు గావించు నాడు వానవ ప్రముఖులగు గీర్వాణులు నన్ను దీవించి సేనలుగఁ జల్లిన పారిజాత కుసుమంబులచేతను రెండవది మంజుకనక మంజీర మంజులశింషితసమేతం బగు నీపాదశల్లవంబు చేతను. ఓ మరాళ కుంతలా! యీ కార్యంబు నా హృదయ రంజకంబయ్యెఁ గాని కంటకప్రతిమాన మత్కృతిన శిరోజసంపర్కంబున నీయరుణశల్లవ కోమలంబగుపదంబు కందినదో, నాకిరీటమాణిక్యంబులు తగిలి నొచ్చినదో, కోహోద్రేకపరవశత్వంబున నన్ను దన్నుతరి సేనరమేదయిన బెణికినదో యని యత్యంతము భయపడు చున్నాను. ఒక వేళ నిది యనుచితమని నీవు సంఘోషింతువేమో ?

మ. పరుడంగా నెడ సందియంపడకు నీపాదారవిందద్వయా

పరిచర్యం బొనరించి ధన్యతను సంపాదించు నీదాసుడ

స్మరమప్రీతుడ నైతి నీవిటుల సంభావించి చేపట్టుట

స్వరుణీ! దండన కర్హుడౌ మనుజుని స్తోడించు టొప్పంగదా!

కావున నింకనైన నల్కమాని చిలుకపలుకులుపల్కి నన్నాదరింపుము.

సత్య—(పశ్చాత్తాపముతో)అయ్యో! నేనెంత యదృష్టహీనురాలను. ప్రాణేశ్వరుని వామపాదంబున దన్నితినని యపనిందగలుగును కాబోలును. ఇంతదనుక మాయత్త దేవకీదేవి నన్నందరు కోడండ్రలో బెద్దఁజేసి యత్యంతగౌరవంబునఁజూచు. ఇప్పుడు పతియెడ నవినయంబుజూపి యామెమొగమెట్లు చూపును? భర్తయెడ నొసర్పరాని దోషమొనరించిన యీమేనిపై నభిమానమువిడిచెదను. ఛీ! ఈవ్యర్థ జన్మమేల? (కన్నీటితో)ఇంక మదీయ శయనాగారంబులేకమలనయన పాలు గావలెనో? నామందిరోద్యానసీమల నేరామ విహారింప నోచు కొన్నదో? నాకీర, శారికా, మయూర, మరాళము, లేమరాళగమన నానందింపఁజేయునో? నా యేడువారముల నగలు నేమగువ ధరిం

చునో? నాకాంచనాంబరము లేయంచయాన కట్టునో? (కృష్ణునిపైఁ దలజేర్చి) హా! ప్రాణనాథా! నన్ను మీరింత పరిభవించుటచేతఁగదా నాయవస్థ యిట్లుండుట.

కృష్ణు—(చిరునవ్వుతో సత్యభామ కన్నీళ్ళు తుడుచును)

తే. గీ. ఇంతలేసి సాహసములా యిందువదన?

యంతమాత్రంపుఁబనికి నేకాంతమందుఁ

జేడియలొనర్చు శృంగార చేష్టలివియ

వేల్పుదొరకయిన నీయచి వేడ్కసేయు.

దేవీ! ఇంకవిషాదముతోఁ బనియేమి? ఏదికావలయునన్న నదియె యెసంగుదును. ప్రసన్నపుకమ్ము.

సత్య—(సంతోషముతో) అట్లయిన గోరినదాని నిచ్చెదరా?

కృష్ణు—త్రికరణశుద్ధిగ నిచ్చెద. త్వరితముగ నడుగుము.

సత్య—అట్లయిన దుక్కిణిదగ్గరనున్న పారిజాతము నాకిప్పింపుడు

కృష్ణు—దేవీ! ఒకరుముడిచిన ప్రాచిపుష్పము నపేక్షింపనేల? అదియునుగాక నామెకిచ్చినదానిని మరలఁ దెచ్చునుట యనుచితము.

సత్య—(కోపముతో) అవును. ఆరుక్మిణి నడుగుటకు మీర ధికభయము. కావున నదియపేక్షింపఁ గూడదనుచున్నాడు. ఆచిదర్భ రాజపుత్రిక మీకుఁ బ్రాణము, నామెకు మీరు ప్రాణము. నేనువ్యర్థముగ మిమ్ముడుగుటయే కాని నామనోరథము సఫలమగునని యనుకొనలేదు. ఇంతమాత్రమునకుఁ గోరిక కోరుమననేల?

కృష్ణు—అట్లుకాదు. ఆరుక్మిణి కొకపుష్పమే యెసంగితినిగాని నీకుఁ జూడుము. ఆయమరలోకంబున కరిగి సమీర, సమవర్తి, సముద్రదేశక, సర్వభక్షకాదులగు దిక్పాలకులఁ గూర్చుకొని యాదేవేంద్రుడడ్డమువచ్చిన వచ్చుఁగాక.

ఉ. మానవతీవిభావ! విను మాట లింకేటికి? నీవు మెచ్చి యా

నౌనన, నాశ చీరమణి యుచ్చెరువంద, వడంక ముజ్జగం

బే నమరావతీపురికి నేగి, జొరంబడి యింద్రనందనో

ద్యానము, పారిజాతవసుధాదుహము న్నొని తెచ్చియిచ్చెదన్.

సత్య—(సంతోషముతో) ప్రాణేశ్వరా ! నాకంతటి మహా భాగ్యము గలుగునా ?

కృష్ణ—సందియమేమి? పాణిజాతవృక్షమునుదెచ్చి నీమందిరో ద్యానవన మధ్యభాగమునందుఁగమలాకరతీరంబున మాకందపున్నాగ మహిజములకునడుమ మల్లీకా వల్లికలకు సమీపమున నాటించెదను. నీ కేలీవనం బాయింద్రనందనమ్ముమీరును, నీవాశచి మీఱుదువు.

సత్య—జీవితేశ్వరా ! ఈమాటలు ముమ్మాటికి నిశ్చయమే కదా! ఇదియే నిశ్చయమైనచో నే నా శచీదేవిని మించుటయేగాక రుక్మిణి మొదలగు సపత్నులకన్న నెక్కుడుదాన నగుదును.

కృ—దేవీ ! ఈవటకే నీవు వారలకన్న నెక్కుడుదానవు. ఇకమీఁద నా పారిజాతపుష్పంబులు గోసి యనుదినంబును నీ సఖి జనంబు లతిభక్తితో నీధమ్మిలయందు ముఱువగా వహవ్వా యతిసుందరముగ నుండువుకాబోలును! అప్పుడు మేము జ్ఞాపకముందుమా ?

సత్య—(లజ్జనభిసయించుచు) దేవా ! కాఁగలకార్యమును గూర్చి సంతోషింపరాదు.

కృ—దేవీ! కాదు కాదు. సహజలావణ్యముగల నీ వాస్వ గ్లోక సుమంబుల ధరియింప నెట్లుందువో యూహింప లేకున్నాను. అనియునుగాక నా దేవీమండలమున నీసమానులు లేరు. నీవదనశర దిందు భాగధగ్యంబును, నీ నీలకుంతలముల వైగనిగ్యంబును నీ యత్యధిక చాకచక్యంబును నేసుండరియందు గలను ?

శా. నీవిన్నాణము, నీయోయారమును, నీనిర్వాణలావణ్యము,

నీ వాఙ్మధురి, నీచమత్కృతులును, నీ సౌరు, నీ కే తగు దేవీ! నీ కెన కాఁడలంచి తపము న్వేయొండ్లు గావింప నీ యావైదర్భికి రాదు నీవిలసనం బంభోజపత్రేక్షణ ?

సత్య—(సంతోషముతో) దానికేమికాని పారిజాతము నిమిత్త మింద్రలోకంబునకు వెడలుదము రండు.

కృ—చేపుదయమునఁ బోవుదము కాని యమరలోకమున
కేకారణముఁ గల్పించుకొని పోవలయునో యెఱుఁగకున్నాను. దేవ
తలు మనరాఁకకుఁ గారణ మడుగకపోరు.

సత్య—నాథా ! కారణము లేకేమి ? నరకాసురునిచేత ము
న్నపహరింపఁబడిన యదితికుండలములను మీరారక్కనుందునిమి
తెచ్చిన దాది దేవరయే స్వయముగ నమరలోకంబునకుఁబోయి దేవ
మాత కాకుండలముల నర్పింపవలయునని పలుమా అనుచుండువారే
కదా ! ఇప్పు డావంక గల్పించుకొని మన మమరావతికిఁ బోవుదము.

కృ—అవును. చక్కనిసూట జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చితివి; అట్లయిన
సూర్యులలోక ప్రయాణంబున నతులితచతురతగల గరుత్మంతునిపై
నదిరోహించి పోవుదము. కావున నీవును మందిరంబున కరిగి స్వర్గ
ప్రయాణ ప్రయత్నము చేయుము.

సత్య—చిత్తము. (అని పోవుచున్నది.)

కృ—ఈ స్వర్గప్రయాణవార్త ప్రియమిత్రుడైన కైరవున
కెఱిగించెద. అతఁ డెక్కడ నున్నాఁడో ?

[కైరవుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

కైర—(తనలో) మావాసుదేవుఁ డెందున్నవాఁడో ? (ఇటు
నటుచూచి) అదిగో ఇచ్చటనే యున్నవాఁడు. కాని ఇతఁ డేదియో
దీర్ఘాలోచనము చేయుచున్నట్లున్నవాఁడు (కృష్ణునిసమీపించును.).

కృ—కైరవా ! నీవుకూడ మాతో వచ్చెదవా ?

కైర—ఎక్కడకు ?

కృ—ఎఱుఁగవా ? ఇంద్రలోకమునకు.

కైర—ఎందుకు ?

కృ—పారిజాతముఁ దెచ్చుటకు.

కైర—ఎవడు తెమ్మనిరి ?

కృ—సత్యభామ.

కైర—ఆమె నొక్కరైనే మీరింత గౌరవింపనేల ?

కృ—నాదముని పాగిబాతవున్నము నొకదాని నిప్పించి దక్కిని నిదివఱకే గౌరవించెను.

కైర—అట్లయిన సత్యభామాదేవి మిమ్ముం బరుషోక్తులచే నొప్పించి యుండఁబోలు.

కృ—పరుషోక్తుల నాడుటయేకారు. ఆమెకాలియందియల బంగారముతో నాతలకిరీటపు బంగారమును వియ్యమొందించినది. (స్త్రీ) తంతసాహసురాండ్లో చూచితివా? మనమున నీషన్మాత్రము సంజేహము లేక యెంతపని చేసినదో!

కైర—(పెద్దపెట్టున నవ్వుచు) తన్నినదా? కాని మాధవా! ఆమెపరమమునియని మొక్కితివా? లేక దేవుడా, గురువా, తల్లియా, తండ్రియా, ఎవరనుకొని మొక్కితివి? వందనార్హులు భార్యకు నీవు సంజేహములేక వందనము చేయఁగా నామె సంజేహింపుక తన్నుట తప్పేమి? ఆమెనీకుదగినభార్య, నీవామెకుఁదగినభర్తవు.

కృ—మిత్రుఁడా! దానికేమిగాని యింద్రలోకముఁజూచుటకు నీకింతకన్న సమయముదొరకదు. చూడఁగో రెదవేని రమ్ము.

కైర—(కొంచెమాలోచించి మీరు గరుత్మంతునిపై నెక్కి పోవుదురు. నే నక్కడకూర్చుండియున్న పక్షమునఁ జల్లగాలి తగలి నాకుఁ గునికిపాట్లుపచ్చును. అంత యెత్తుననుండి పడితినేని చచ్చిపోగలను. లేక లేకమాతల్లికి నే నొక్కడనే కుమారుఁడను. నేను రాను.

కృ—అట్లయిన నేను ననుజేవ బలదేవాదులతోడనురుక్మిణి, కాంచనతి, మిత్రవింద మొదలగు సంతఃపుర కాంతలతోడను జెప్పి పయనమునకు సిద్ధమయ్యెదను.

కైర—నీవు ముందరుగుము. నేనును క్షణములో వచ్చెదను.

కృ—మిత్రుడా! అంతఃపురకాంతలకు నేడీహార్తజెప్పబోవు నవుడు నీవు నా సమీపమున నుండవలయును. కావున సత్వరమున రమ్ము. (నిష్క్రమించును.)

కైర—(తనలో) పురుషులు కాంతాజనంబులయెడఁబ్రేవర్తింపవలసిన తెఱంగులఁ బ్రసరింపఁదేనియట్టివైచిత్ర్యంబులు సంభవించుచుండు. అదియునుంగాక బహుభార్యాపరిగ్రహము సేయునతఁడందఱుమెప్పింపఁదలచి తుద కెవ్వరి మెప్పువడయలేక యెల్లరకు నాగ్రహపాత్రుఁడగును. ఇతఁడు దుష్కిణీదేవినిఁ బ్రసన్నురాలిఁ జేసికొనఁదలచి సత్యభామ కాగ్రహపాత్రుఁడయ్యె. సత్యభామ యనుగ్రహముఁబడయఁదలచి దుష్కిణికలుక తెప్పింపకపోదు. తనయమరచోకప్రయాణవృత్తాంతము నంతఃపురస్త్రీల కీయనయెఱుంగఁజేయునడుమ నన్నదనతో నుండు మనియె. కావున నేనిప్పుడచ్చటికఁ జిగియగాముచ్చటలుప్రసంగములు కని వినియూనందిం చెదను.

శ్రీ

పారిజాత పహరణము

తృతీయాంకము

ప్రవేశము—దుక్కిణిదేవి అంతఃపురము.

[దుక్కిణిదేవి ప్రవేశించుచున్నది.]

దుక్కి—(తనలో) ప్రాణేశ్వరుండు నాకు పారిజాత కుసుమము నొసంగుటచే సత్యభామ నిశ్చయముగా నాగ్రహించియుండును. ఆమె యేమన్ననో యెట్లున్నదో నామూలమున హృదయేశ్వరున కెట్టిసప్తములుఁ గల్గుచున్నవో తెలియకున్నదానను. మాకెట్టి కలహములు గల్గునోగదా ! నారదముని, యుంజేల పుష్పమును దేవతెను? హృదయేశ్వరుం డది నాకేల యీయఫలయును ! ఏమియుఁ దోచదు.

[అంతట నారదుఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

నార—(తనలో)

తే. గీ. జగడ మున్నదినంబు పండుగదినంబు

కలహములు లేనినాఁడు లంఘనమునాకు

నీశ్వరానుగ్రహముచేత నింతదనుక

గడపుచున్నాఁడ దినములు కఱపులేక.

(శ్రీ)కృష్ణుండు సత్యభామాప్రేరితుఁడయి స్వర్గమునకుఁ బోవుటయు సత్యభామ యలుగుటయు, నీవిదర్భరాజసందన కెఱుంగజేసెద. అంతటఁగాని యాకలహంబుపరిపూర్ణదశ నొందదు. నా ప్రజ్ఞావిశేషంబుచేత నేగదా బ్రహ్మాన్యమరగణ పూజ్యునిగు మాధవు శిరస్సును సత్యభామ యెడమకాలితోఁ దన్నినది. నా ప్రజ్ఞలీలకు జూపెదను. ఇదిగో దుక్కిణి యొంటరిగా కూర్చున్నది. సమీపించుట కిదియే మంచి సమయము. (సమీపించును.)

దుక్కి—(తనలో) ఏమి కారణంబుననో సురముసింద్రుఁ డిటు వచ్చుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) నారదముసింద్రా ! సందనము.

నార—సుందరీ ! కళ్యాణమస్తు. ఎద్దియో దీర్ఘాలోచన చేయుచున్నట్లు గన్పట్టు చున్నావు.

దుక్కి—దేవా ! ఆలోచనయే లేదు. కాని—

నార—కళ్యాణీ ! నీస్థితిజూడ నాకు మిక్కిలి విచారముగ నున్నది. పాపము నీవేరు చేయఁగలవు ? ఈద్వారపరయుగమున మంచివారికి దినములు గావు.

దుక్కి—దేవా ! అట్లను చున్నారేమి ? మీ రూరక యట్ల నగు, కారణమేమో వేగముగా నుడువలయును.

నార—ఊరక యట్లులన్నాడను. కారణమేమియులేదు.

దుక్కి—(ఆత్రముతో) అట్లని మీ రూరకుండుటచే నాయా శ్రమ నాపడజాల కున్నాను. శ్రీసామాన్యమునకుఁగల తొండర యంతయు నేఁడు మూర్తీభవించుచున్నది. ఆ విషయమై నాకు వడిగాఁ దెల్పి నన్ననుగ్రహింపును.

నార—నిరంతరమును శ్రీమన్నారాయణ సేవాపరాయణుల మగు మాకు సంసారసంబంధములగు గొడవలెందుకు ? మాట వచ్చి నది గనుక చెప్పవలసి వచ్చెను.

దుక్కి—దేవా ! నిజము వక్కాణించుటకు మీరింత శక్తిగివ నేల ? ఎంతమందలించిన శాంతింపని నా హృదయమునకు మీ నుధారసనమ భాషణములచే శాంతి యొసంగుఁడు.

నార—(తనలో) ఇంకనీమెకు నేఁ జెప్పదలచినదేమో చెప్పె డను. (ప్రకాశముగా) సుందరీ ! నీవు పట్టమహాదేవివైనను, పరమ సాధువైనను, శ్రీమహాలక్ష్మీ స్వరూపురాలవైనను నీయందు లేశ మును నీ ప్రాణేశ్వరునకు శారవము లేదుగదా !

దుక్కి—అట్లయిన నే మానినియం దాయనకు శారవముగలదు?

నార—పరమభూర్తయు, నీర్వాగ్రహబాధ్యురాలును, నీకు నెడతెగని బాధాకారిణియు నగు నీసవతి సత్యభామయందే, అంత కంటె నిక నెవరియందు ? నీ సమీపమునం దున్నప్పుడు తేనెసోనల వంటి తియ్యనిమాటల నాడుచుగాని హృదయమందు సత్యభామ యన్నచో మక్కువమెండు. ఆమె పేరు చెప్పిన గడగడ వడంకును. ఆమె గీచినగీటు దాటడు. పాపము తెల్లనివన్నియు పాలును, నల్లని వన్నియు నీరునని యేది చెప్పిన నదియే నమ్మియున్న నీవంటి వెఱ్ఱి దానిని నే నెందును జూడలేదు.

రుక్మి—దేవా ! ఆమెయం దంతమక్కువ యున్నట్లు గుర్తేమి యున్నది ? ప్రేమమున్నదని చెప్పుటకు దృష్టాంత ముండవలెగదా !

నార—అయ్యో ! కన్నులుండియు గ్రుడ్డిదాన వైతివిగదా ! నీ కాపుష్పమును మాధవుం డిచ్చినందుకు నాతనికి జరిగిన శౌరవము నీ వెరుంగవు గాఁబోలు !

రుక్మి—సత్యభామ యేమి చేసినది ?

నార—నోటికిరానిమాట లన్నియు నని నిందారోపణముల జేసి యింతయేల ? చేయవలసిన యమర్యాద లన్నియుఁ జేసినది, నిన్నాడినమాటలు నిన్ను చేసిననిందలు నేఁ జెప్పనురాదు. నీవు విననురాదు. అది యట్లుండఁ దుద కానందనందనుం డాసుందరీ చరణారవిందములకు నమస్కరించెను.

రుక్మి—(ఆశ్చర్యముతో) సత్యభామకు ప్రాణేశ్వరుండు నమస్కరించెనా ? ఎంతపని చేసెను ? అయ్యయ్యో !

నార—సుందరీ ! ఆశ్చర్య మొందెదవేల ?

తే. గీ. క్షీతీని బాలించు మూర్ధాభిషిక్తులైన
నడవులందు వసించు మహర్షులైన
విపుల ధనవంతులైన నిర్భేదలైన
పడఁతుకలయొద్ద మగవారు బానిసీలు.

రుక్మి—దేవా ! నేను మిక్కిలి సిగ్గుపడుచున్నదానను.

నార—నీవు దీనికే సిగ్గుపడుచున్నదానపు అట్లు నమస్కార పురస్కారముగా బ్రతిమాలుచున్న ప్రాణేశ్వరుని తనపడమ కాతితోదన్ని నది.

రుక్మి—కటకటా ! ఎంతపని జరిగినది ? తన్నుటయే ? ప్రాణేశ్వరుం డంతట నేమిచేసెను ? నాశరీరము కంపమెత్తుచున్నది.

నార—నీవు పరమశాంతవు గావున నీకు భయముగనున్నది. సీప్రాణేశ్వరుం డామెపై కోపపడెనని యనుకొనుచున్నావా? అయ్యది స్వప్నవార్త. సత్యభామామహాదేవిమీఁద నలుగుట కాయనకు నోరు వచ్చునా ? ఆపని యొనర్చుచు నీవే యైనచో నిన్నేమిచేయునో ! సత్య నీనంటి వెరిది కాదు. ఆమెమాట యంటుండనిమ్ము. కృష్ణు డెట్లూరకుండెనో ? సర్వలోకపూజ్య పదారవిందుడగు తన్నొక యాడుది యట్లు పరాభవింప దానుగాన నోరెత్తక యూరకుండెను గాని మరొక రూరకుందురా ? పాపము నీసీతియేమియు బాగుగ లేను. అవును. ప్రాణేశ్వరుండందర నొక్కమచ్చునఁ జూడవలెనుగాని కొందర యెడలఁ బక్షపాతముఁ గనఁబరచినచో డక్కినవారికిఁ జాలకష్టముగా నుండును. పక్షపాతమునకును, నవమానమునకును సాధ్యమతల్లివి నీ వోర్చుచుంటివి గాని మఱొకరైనచో నేమిచేయుదురో ! ఇంతకు నీతలి దండ్రుల పూర్వజన్మసంపాదిత పుణ్యవిశేషమున నీనంటి కుమారి గలిగినది. కార్చిచ్చు మధ్యమని చెప్పదగిన యీ సవతుల వంధ్యమునఁ గాపురమెట్లు చేయుచుంటివో పరమాత్ముఁ డెరుంగును. ఆకృష్ణుని టక్కరితనంబునకును, నాలిముచ్చు చేష్టలకును, దొంగనవ్వలకును, దేనెమాటలకును, మాయా కార్యంబులకును గోపమేమో యెరుంగని నీవు దొరికితివి గనుక నాతని యాగడములు సాగుచున్నవి.

రుక్మి—నారదమునీంద్రా ! పారిజాతపుష్పము మహాద్భుతముల నెన్నింటిని సృష్టించినది.

నార—ఆపుష్పమునైనను నేను బలవంతపెట్టిన కారణమున నీకిచ్చెనుగాని లేకున్నచో నిచ్చునా ? సత్యభామ కీయవలెనని మనస్సులో పూర్ణముగా నున్నది.

రుక్మి—అందుచేతనే కాబోలు జాల సందేహించెను.

నార—ఆ ! నిశ్చయమెరింగితివి. నిజము నిలుకడమీఁద వెలియును. నామాట యబద్ధము కాదుగదా ?

రుక్మి—దేవా ! కలహమెందుకు ? ఆ పారిజాతపుష్ప మా సత్యభామ కిచ్చెదను.

నార—నీపుష్ప మామె కెందుకు ? నీపెంత ? నీపుష్పమెంత ? ఈ మహాభాగ్య మామె కక్కటలేదు. ఆమెకు ముల్లోకంబుల సాధింపఁజాలిన ప్రాణనాథుడుండ లోపంబేమి ? ఇంద్రలోకంబునకరిగి పారిజాత వృక్షమునేపెల్లగించి యాడఁ జామె కిచ్చునట. ఇంద్ర లోక ప్రయాణము నీ వెరుంగవు కాఁబోలును. సత్యభామయు నాతం డును బోవుదురట. నీశాంతమే నిన్నింతవఱకుఁ దెచ్చినది. నీవొక్క మీ రెదిరించినచో నన్నియు జక్కబడును.

రుక్మి—(విచారముతో) నావంటి యదృష్టహీనురా లెందును లేదు. నాజన్మ మెందుకు ?

నార—(తనలో) నాప్రయత్న మిప్పుడు పూర్తిగ నెరవేరి నది. (ప్రకాశముగా) నుండరీ ! నిష్కారణముగ నిజమాణి నిష్ఠురముఁ దెచ్చుకొంటిని. అయినను దానినిజము నీకేతేలియును. కాని నీమంచి తనమే నీకు సంతాపకారణ మాయెను. ఒక్కసారి నీవెదుగు తిరిగిన పక్షమున నీయధికారమే చెల్లును.

రుక్మి—దేవా ! మీరు చెప్పినదంతయు నిశ్చయము.

నార—(తనలో) ఈ పర్యాయము నామనఃపూర్తిగా కలహ ముదయింపఁజేసితిని. (ప్రకాశముగా) కళ్యాణి ! ఇంక నే నరిగెనను (పోవును)

రుక్మి—(తనలో) ప్రాణనాథునకు సత్యభామయందత్యంతాను రాగము గలదని నారదమునివల్ల భుండు నక్రూణించినదంతయు నిశ్చయమే. కానియెడల నన్యజనదుర్లభమగు పారిజాతమహీరుహము నా సత్యకేల యిచ్చెదనని ప్రతిజ్ఞ చేయును. అవృక్షమును హృదయే శ్వదుం డాఘెకిచ్చినచో జనుల కందరకును నామెయందె మహాశౌరవ ముండును. ఇంతకు సత్యభామ నోచిన నోముల ఫలమట్టిది.

[అంతట కృష్ణుడును, కైరవుడును బ్రవేశించుచున్నారు.]

కృ—కైరవుడా !

సీ. భోజనందనఁ జేరి పొలయల్కలనుఁ దీర్చి
 సత్యభామనుగూడి సరసమాడి
 జాంబవతీదేవి సల్లాపములనెంచి
 మిత్రవిందను డాసి మేల మాడి
 ముదమొప్పుఁ గాళింది ముంగురుల్ సవరించి
 లక్షణయడుగులఁ లాక్షఁ బూసి
 భద్రచెక్కులమీఁద బ్రతముల్ రచియించి
 సగ్నజత్తనయ లేనగపు మెచ్చి
 పువ్వుబోండ్లకుఁ బొరపులు బొడమకుండ
 పొడమినవి యంతకంతకుఁ బొడలకుండ
 నందరమనస్సు లొకచాయ నలరఁ జేసి
 యనుభవించుచు నున్నాఁడు సధికసుఖము.

అందుచేత మేము సురలోక ప్రయాణము చేయుటకు ముందుగా
 రుక్మిణితోఁ జెప్పవలయునుగదా ?

కైర—అయ్యో ! కాదామఱి భార్యదగ్గఱ సెలవు పుచ్చు
 కొనక పోయినయెడల మర్యాద దక్కునా ?

కృ—సత్యభామనిమిత్త మేనింద్రలోకమున కరుగుదుననియు,
 నామెకై పారిజాతమహీరుహంబుదెత్తుననియుఁ జెప్ప నా దేవి ఏమనునో

కై—ఏమనును. తనభాగ్యమునునిందించుకొనుచుచూరకుండును

కృ—కలహోదయము గాకుండ శాంతింపఁ జేయజాలనా ?
 రుక్మిణి మిక్కిలి సాధువు. అయినను దీనికిం దగు నుపాయమేదైనఁ
 జెప్పము. నీవు మిక్కిలి నిపుణబుద్ధివిగదా ?

కై—ఎన్నఁడును నీకుభార్యల తగవులాటలో నుపాయములు
 చెప్పలేక నాప్రాణమువిసిగిపోవుచున్నది. అదిగోరుక్మిణిసమీపింతమురా.

కృ—మిత్రుఁడా! నేఁబోయి బతిమాలెద. నీవీద్వారముకడ
 నుండుము. నాకొఱకెవరు వచ్చినను రానీకుము. (రుక్మిణినిసమీపించును)

కైర—నాకింక పనియేమున్నది. అట్లే చేయుదునులే.

రుక్మి—(తనలో) అదిగో జీవితేశ్వరుం డిట కేవచ్చుచున్నాడు.
(లేచి) ప్రాణేశ్వరా ! జయమగుగాక !

కృ—ఓహో ! శ్రీకృష్ణ పట్టమహా దేవి కాబోలును ! నీముఖార విందదర్శనార్థమై నీహృదయేశ్వరుం డరుదెంచినాఁ డిదిగో. ఏమీ ? ఈ మందయాన చింతాక్రాంతయైనట్లు గనబడుచున్నది. నాస్వర్గ లోక ప్రయాణప్రయత్న మెవరై నఁ జెప్పిరాచోమి ?

రుక్మి—మీపట్టమహా దేవి సత్యభామ. నాకామాత్ర మదృష్టము కూడఁ గల్గునా ? నేనే మీహృదయేశ్వరి నై నపక్షమున పారి జాత వృక్షము నాకేయిచ్చుట కిష్టపడుదురు.

కృ—(తనలో) ఎవరో యీసంగతి నీమెకుం దెల్పిరి. (ప్రకాశముగా) కల్యాణీ ! సత్యభామ యెట్లుపట్టపు దేవియగును ? నిరుపమ సౌజన్య నిలయవగు నీ వెక్కడ ? గర్వపూరితయగు సత్యభామ యెక్కడ ? నీకును నామెకును హస్తమిశ్ర కాంతరము కలదు.

రుక్మి—ఈముఖప్రీతిసంభాషణలతో బనేమి ? త్వరగా నింద్రలోక ప్రయాణోన్ముఖులు గండు. సత్యభామ మీయాలస్యమున కోర్వ లేదు.

[అంతట సత్యభామ ప్రవేశించుచున్నది]

సత్య—(తనలో) ప్రాణేశ్వరుండు రుక్మిణి మందిరంబున కరిగి యుండును. నేనుగూడఁ జని యీసెయొద్ద నాకలోక ప్రయాణము నకు ననుజ్ఞ వడసెద. ఇదిగో ! కైరవుఁ డిచ్చుననే యున్నాఁడు (ప్రకాశముగా) ఓయీ ! ప్రాణేశ్వరుం డెక్కడ ?

కైర—రుక్మిణీమందిరంబున నున్నారని మీకెవరు చెప్పిరమ్మా !

సత్య—అట్లయిన న న్నాస్థలంబునకుం దీసికొనిపొమ్ము.

రుక్మి—దేవా ! మీరిందు మసలవలదు. సత్యభామ యాగ్రహించును. వేగముగా నింద్రలోకమున కరుగుఁడు.

కృ—ఆసత్యభామ కోపమెంత ? ఆమె సెలవేల ?

రుక్మి—మీనిమిత్త మేగాబోలు సత్య యిటు వచ్చుచున్నది.

కృ—(చూచితనలో) అయ్యో ? నామాటలనీమె వినియుం డరుగద. కైరవుఁ డీసత్రాజిత్కుమారిక నిచ్చుచి కేల తీసికొని రావల యును ? (ప్రకాశముగా) దేవీ ! సత్యభామా ! యిటువచ్చితివేల ?

కైర—రావలసినవారందఱు వచ్చినతరువాతనే గదా జరగవలసిన చమత్కారమంతయు జరగుట.

సత్య—సురలోక ప్రయాణమునుగూర్చి మాయక్కగారి యనుజ్ఞ వడయుటకయి వచ్చితి.

కృ—మంచిపని చేసితివి.

రుక్మి—అమ్మాయీ! సింహయము చక్కదనమునకు మెఱుంగు దెచ్చుచున్నది. సత్యభామావిధేయునిచేత పారిజాతము ద్వారకా నగరమున నాటబడుచున్నది !

సత్య—అక్కా! అటుగాను. రుక్మిణీవిధేయుఁ డనుము.

రుక్మి—కాదు కాదు. సత్యభామా విధేయుడనిన విశేషార్థమున్నది.

సత్య—(కొంచెము కోపముతో) ఆ విశేషార్థ మేమో నా కుండుక తెలియంబల్కుము.

రుక్మి—అమ్మాయీ! కోపపడకు. ఇంక నేను నిజమే పలికితిని.

సత్య—కోపపడకుమని నన్ను మందలించుటకు నేనంత మహా కోపముగలదానను, నీవు పరమశాంతురాలవు కాబోలు !

రుక్మి—నాకేమిశాంత మున్నది? శాంతమునకు నీవు పెట్టినది పేరు. శాంతమునంగు యోగులయినను నీకుఁ జాలరు.

కైర—వహవ్యా! వహవ్యా! వీరమహావైర మనెడునగ్ని నిందాసంభాషణము లనెను గాలిచే రాజి మండుచున్నది.

కృ—ఓనుండరులారా! నిష్ఠారణముగ సన్యోన్యతిరస్థార భాషణంబులతో నేలగలహింతురు? సమయాసమయముల నైన నెఱుంగరేమి?

రుక్మి—కలహమాడుటకంటె మాకు వేఱుఫనియే మున్నది?

సత్య—నీనగటిదాని కంతకంటె పనులేమియు నుండవు.

రుక్మి—కయ్యమునకు కాలుదు వైద్యవేల ? డొరకున్నకొలది నొక్కవరుసనే నల్లెరుమీదికి బండిపోయినట్లు నామీదికి నవలీలగ వచ్చెదవు?

సత్య—ఊరకుండక నీవు చేయగల దేమున్నది ?

రుక్మి—చేయగలదాననై న పక్షమున నీవిట్లనగలవా ? శంభ్రముల చేతను మందులచేతను ప్రాణేశ్వరునిచునను విరిచి నీయెడిలో వేసికొన్నావు. నిన్నెవ్వ రేమిచేయగలరు ?

సత్య—(కోపముతో) ఏమీ ! నోటికెంత వచ్చిన శంతయా జెడవా ? నికంటె నెక్కువమంత్రములు మందులు నేర్చినవా రెవ్వరును లేరు. పెద్దదానైన నీవు భర్తను నెట్లు స్వాధీనము చేసికొంటివో చిన్నవాండ్రమైన మేమును నట్లే చేసితిమి. పాపము భూలోక మాతవు, ముద్దరాలవు, ఏమీ నీవగలాడితి ననుము!

రుక్మి—గావగలాడితనము నీవెఱుంగవా ? సీనంటి సుశీల యెదుట నేనువగలాడినీ గానా ! ఇంతగయ్యాతితనము కూడదు.

సత్య—నానంటి గయ్యాతితో నీవుకాఁగా వేగుచున్నావు. గులి నెందగి, ఇతనయమగుననున్న నలువెఱుగడట! ప్రేమహాసాధువువలె గలఁబడుచు లోపల గుట్రలు చేయు నీవంటిదానను నేనెట్లుగుదును?

రుక్మి—పిల్లి కన్నులు మూసుకొని పాలుత్రాగి తన్నెవ్వరు చూడలేదనుకొనునట. నీగుణాబుల నందఱు నెఱుంగుదురు. మన యిరువుర సాధుత్వ కౌటిల్యముల నెఱుంగని వారెవరు ?

సత్య—తన్నుఁ దాను మెచ్చుకొన్న దన్నుకొన్నట్లే వుండును.

రుక్మి—చాలుచాలు. నీపాండిత్యము గట్టిపెట్టము. అవ్వల హృదయేశ్వరుఁ డున్న గియైనను జూడవేమి? ఇంతసిగ్గునువిడిచితివేమి ?

సత్య—(మహాకోపముతో) ఏమీ! సిగ్గును బరిత్యజించితివా? నీవేమో పట్టమహాదేవివని నీయిష్టమువచ్చినట్లు నన్ను నిందింపఁ జూచుచున్నావు. నీయాధిక్యము నీవే యుంచుకొమ్ము. తారతమ్య మెఱుంగక మాటలాడుచున్నావు. అన్యభామాగర్వనిర్వాపణసాహస నీమ యగు సత్యభామ యని నన్నెఱుంగుము.

రుక్మి—సకలలోకైక పూజ్యుఁడును శ్రీమన్నారాయణావతారుండునగు ప్రాణేశ్వరుని నీయెడమకాఠితో దన్నినప్పుడే సీసాహసము నేనెఱిగితిని. నేనేకాదు. ముఱ్ఱగంబులవారు నెఱుంగుదురు. ఎంతసా

హనురాలవు కాకపోయిన నంతపనిచేసి తిరిగి తగుదునవ్యాయని నలుగురిమొగము నెట్లు చూచి బ్రతికియున్నావు.

సత్య—ప్రాణేశ్వరునకు జరిగినశౌరవము నీకుఁగూడ జరుగ వలయునా యేమి ?

కైర—మాధవా! ఈమె యందరను వరుసపెట్టి తన్ను నావమి?

కృ—సుందర్యలారా! నామాట వివరుగదా? అమితాను రాగము గలిగిన పరస్పరమైత్రిం జెందుటకు మారుగా నిట్లు కలహ మాడుట న్యాయమగునా?

సత్య—నావలన లోప మేమున్నది ?

రుక్మి—ప్రాణేశ్వరా! ఇందు నాతప్పేమున్నది ?

కైర—ఎవరివలనను లోప మేమియు లేదు.

సత్య—ఎవరితప్పు వారికి తెలియదు.

రుక్మి—తెలిసినపక్షమున జక్కగా గుండును.

సత్య—తెలియకపోవుటచేతనే యింతమట్టుకు వచ్చినది.

రుక్మి—ఎంతమట్టుకు వచ్చిన నా కేమిభయము ?

సత్య—నాకే భయమున్నది ?

రుక్మి—నీకు భయములేదన్నమాట నేనిదివరకే ఎరుగుదును.

సత్య—నీకు సిగ్గులేదన్నమాట నే నెఱుగుదును.

రుక్మి—నీ సాంప్రదాయమునుబట్టియు, నీ బుద్ధిలక్షణంబుల బట్టియు నీ మాటలు వచ్చుచున్నవి.

సత్య—సాంప్రదాయములుగూడ నిందింపవలెనుగా? నీయన్న గారు నీస్వయంచరమహోత్సవసమయము దౌతపరాభవ మొందెను ?

రుక్మి—నీ సాంప్రదాయము మాత్ర మేమంత వెలిగినది ? శమంతకమాణిక్య మపహరించినాఁడని మాధవుపై నపనిందవైచిన సత్రాజిత్తు కుమారినిగావా? నీతండ్రివలెనే నీవును నిష్కారణముగ నితరులపై నిందల వేయుచుందువు.

సత్య—నీవలె నేను దొంగపిండ్లి చేసికొనలేదు.

రుక్మి—నీవలె మగనిని తన్నె యింద్రలోకమునుండి పారిజాత ముదెప్పింపఁదలచుకొనలేదు.

సత్య—తెప్పించుకొనుటకు స్వాధీనముఁ జేసికొనుటకు నాకు సామంతముకలదు. నీయోర్వలేమి నిన్నేకొట్టినది. తనకు లేదని విచారింపిననొకకన్ను నెదుటవానికిఁ గలదని విచారింపిన నొక కన్నును బోయినదట. అప్రయోజకురాలవు! నీవెందుకుఁ జేతకాని దానవు గావున నీపుణ్యమట్లున్నది గాని నాకేమి?

రుక్మి—నీకుఁ గలమహదైశ్వర్యంబేమి? నేనోర్వలేని దేమి?

కైర—ఇక నీ కలహమున కంతములేదు కాఁబోలు!

కృ—(తనలో) అయ్యో! ఈకాంతామణులిరువురనొకరికంటె నొకరు మాటలయందుఁ దీసిపోదు. వీరి కలహ నివారణోపాయము నాకుందోచకున్నయది. ఏమిచేయుదును? ఈపారిజాత మేమికష్టము దెచ్చినది? ఏమి చేయుదును? (ప్రకాశముగా) ఓ రుక్మిణీ! ఓ విదర్భ రాజనందనా! నీవయిన నూరకుండవుగదా? (చేయిపట్టుకొనును.)

రుక్మి—(చేయి విడల్పుకొని) నాయందున్న ప్రేమమంతయు నేఁడు తెలిసినది. చాలుఁజాలు. నన్ను బతిమాలనక్కఱలేదు.

కృ—(సత్యభామ చేయిపట్టుకొని) ప్రాణేశ్వరీ! నాముద్దు చెల్లించి కలహ నివారణము గావింపవుగదా?

సత్య—(చేయి విడులుచుకొని మొగముఁద్రిప్పి) నన్ను బతిమాలెదరేల. అదిగో మీయర్ధశరీరంబును, మీ పట్టపుదేనియు నగు విదర్భ రాజనందన, నాదగ్గఱ కేల వచ్చెదరు?

కృ—ఓపట్టపుదేవీ! నీకుకోపమేటికి? ఊరకుండుము.

రుక్మి—పట్టపుదేవిని గాఁబట్టియే దగ్గరనుండి సత్యచే నిట్టి కఠినోక్తులనాడించితిరి. సరిసరి. నాసమాచారముమీ కెందుకు?

కృ—భామాశిరోరత్నమా! సత్యభామా! హృదయేశ్వరీ! నన్నిట్లుతిరస్కార మొనర్ప భావ్యమగునా?

సత్య—హృదయేశ్వరి నగుటచేతనే పట్టపుదేవిని వెనుక వేసికొనివచ్చి అనరాని మాటలనిపించితిరి. నన్నామెనిందించు చుండగా వినినారుగదా. మీ చెవులపండువగా నున్నదా? ఆమెమాటలు మీకింపుగనుష్ఠనిగదా?

కైర—కృష్ణా! ఇద్దరు భార్యలనడుమనుదిరుగుచుండుటచేకాళ్లు నొప్పులెత్తుచున్నవి కాబోలు. నిన్నుజూడనాకు జాలివేయుచున్నది.

కృ—ఓకాంతలారా! మీరుపావనతరసుక్షత్రియ వంశసంజాతలనియు, సగణ్యతాదుణ్యలావణ్యశోభితలనియు, నిరుపమాన సద్గుణ నిలయలనియు, మిమ్ము వివాహమాడితినిగాని క్షణక్షణాగ్రహపీడితలయినాకింతమనఃక్షేళ మొనంగుదురని కాదు. ఓసత్యా! నిరుపమాన యశోవిభాజితఁ డగు సత్రాజిత్తునకప్రతిష్ఠ సంఘటించుటకు నీకు సందేహము లేదుగదా?

సత్య—(రోషముతో నేస్తుచు) నాయందేమియు లోపము లేకపోయినను, నన్నే యనమానించుచున్నారు. పక్షపాతముచేమీకు న్యాయాన్యాయములు తెలియుటలేదు. నన్ను మీరెప్పుడు నిష్లేపరాభవించుచుండుదు.

కైర—వివాదములు పోయి దుఃఖము బయలుదేరినది. ఇది డముదిరి యూసర వెల్లియయినది. బ్రతిమాలుకొనువా రున్నట్టియిన బాల్లిబాల్లియేడ్పులెన్నియైన నేడువ వచ్చును.

కృ—సుందరి! సత్రాజిత్తుందనా! నేను సీయందు నేర మెంచ లేదు. ఓరుక్మిణీ! నీవు విదర్భరాజపుత్రికపుగదా! సత్యభామ వయస్సున నీకంటెజిన్నది. ఆమెకంటెజిన్నదానవుగనుండునట్లుకనబడుచున్నావు.

దుక్కి—అందఱు భార్యలలోను దేవరవారికి లోకువ నేనొక్కరై నే. మెత్తనివారిని చూచిన మొత్తబుద్ధిగదా!

కృష్ణ—యుక్తాయుక్తపరిజ్ఞాన విహీనముగ నిట్లు మాటలాడుచుండ నేనేమి చెప్పగలను?

కైర—నేనీ బ్రాహ్మణజన్మ మెత్తకుండ శ్రీకృష్ణుని భార్యలలో నొకరైనై పుట్టినయెడల నాముచ్చటఁ జేయనట్లు బ్రతిమాలించు కొందునుగదా! నన్ను బ్రతిమాలువారేలేరు.

కృష్ణ—ఓశరచ్చంద్రముఖ! దుక్కిణీ! కలహనివారణ మగునట్లు నీవీ సత్యభామతో మాటలాడుము.

రుక్మిణీ—నావలన లోపమేమున్నది. నేముందుమాటలాడను.
 కృ—ఓ సత్రాజిత్తుమారీ! రుక్మిణీనీకంటె బెద్దది. కావున
 నీవే ముందుగ మాటలాడుట ధర్మము.

సత్య—నావలన లోపమేమున్నది? నేముందు మాటలాడను.

రుక్మిణీ—ఎవరివలన లోపమున్నదో యీ కైరవు నడిగెడము.
 ఓయీ కైరవా! నావలనఁ దప్పకలదా?

కైర—అమ్మా! మీయందు లోపము లేకము లేదు.

సత్య—అట్లయిన నాయందా లోపమంతయు నున్నది?

కైర—తమయం దంతకంటె లోపము లేదు.

రుక్మిణీ—అదియేమి సాక్ష్యమయ్యా బ్రాహ్మణుడా! ముందుగా
 నెవ్వరెవ్వరి నేమాట లనిరో చెప్పు.

కైర—గురువుగారు చెప్పిన పాఠములే జ్ఞాపక ముండని నాకు
 మీ తగవులెట్లు జ్ఞాపక ముండును? అయినను జ్ఞాపకము చేసికొని
 చెప్పెదను. కొంచెము సేపు మీహార కుండుండు.

రుక్మిణీ—(తనలో) ఈతఁడు నాపక్షము పలుకఁడా?

సత్య—(తనలో) ఈతఁడు నాపక్షము పలుకఁడా?

కృ—(తనలో) ఈ కైరవుఁడు నిష్పక్షపాత చేతస్కుఁడు.

కైర—ముందు రుక్మిణీదేవిగారు సత్యభామాదేవిగారిని నిం
 దించినారు. అంతకంటె ముందుగా సత్యభామాదేవిగారు రుక్మిణీదేవి
 గారి నన్నారని జ్ఞాపకము. ఒకరు, ఒక కారణముచేత నొకరిని
 ముందుగా నొకమాత్రాకమాట, నొకప్పుడన్నారు. వెంటనే రెండవ
 వారు, రెండవ వారిని, రెండవమాట రెండవమాటను రెండవకారణ
 ముచే, రెండురెట్లు కోపముతో నన్నారు. అదే నేనెఱిగిన సంగతి.
 మీఁద మీచిత్తము.

కృ—నీ చమత్కార మంతయుఁ దెలియునట్లు మిక్కిలి
 హాస్యాస్పదముగ సాక్ష్యమిచ్చితివి.

రుక్మిణీ—ఇట్లసందర్భముగా సాక్ష్యమిచ్చినందుల కీ కపట
 బ్రాహ్మణ కుమారుని శిక్షింపవలెను.

సత్య—తప్పక శిక్షింపవలెను.

కైర—నా ప్రాణములమీదికి వచ్చినది. దేవా! నా కేశిక్ష నిర్ణయించినను సరేకాని సహస్రజన్మములకై నను నాకిద్దరిభార్యలను మాత్రము గట్టిపెట్టవద్దు. అదినాపగవాండ్రకై ననువద్దు. మహాప్రభూ! దుక్కి—(తనలో) ఇతఁడు చమత్కారవచన రచనలచే మాకు సిగ్గు గల్పించినాఁడు.

కృ—(తనలో) కైరవుఁడు కడుచమత్కారముగాఁ బల్కినాఁడు. దుక్కిణి యీగర్భోక్తులం దెలిసి కలహము మానును.

దుక్కి—అమ్మాయీ! సత్యభామా!

సత్య—(పలుకక తనలో) ఈ స్నేహముల కేమిలే?

కృ—(సత్యభామతోరహస్యముగా) నీవువిదర్భరాజనందనతో బ్రత్యుత్తరమిచ్చిపలుక వేసిమనఁగింద్రలోక ప్రయాణమాటంకమగును.

సత్య—ప్రాణేశ్వరా! అట్లయిన మాటాడెద. అక్కయ్యా! కోపావేశముచేత నన్నమాటలఁ దలఁచుకొనకు.

దుక్కి—అమ్మా! నాయెడల తప్పులున్న ఊమంపుము.

కైర—ఇప్పుడు నాబెదరు తీరినది.

కృ—ఓ విదర్భరాజపుత్రి! ఇంద్రలోక ప్రయాణ సన్నాహముతో నున్న మాకు నీయనుజ్ఞనిమ్ము. నీయాజ్ఞ లేక సేగదలు వాడను గాను. ప్రాణేశ్వరీ! సత్యభామా! సెలవుఁ గైకొనుము.

సత్య—అక్కయ్యా! అనుజ్ఞనిమ్ము. మేమింద్రలోకంబున కరిగి మరల వచ్చెదము.

దుక్కి—అమ్మాయీ! అట్లేపోమ్ము. ప్రాణేశ్వరా! వేగముగా రండు. మీయాలస్యము సహింపఁజాలను.

కృ—ప్రాణేశ్వరీ! పోదము రమ్ము.

(తనలో) తే. గీ. నేల నాలుగు చెఱఁగుల నేలవచ్చు

నాజిఁ బగతుర నవలీల నదమవచ్చు

నిపుణమతి బ్రహ్మవిద్యయు నేర్పవచ్చు

నంతిపురి స్త్రీలజగడంబు లడఁపరాదు.

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

పారిజాతాపహరణము

చతుర్థాంకము.

ఇంద్రలోకము

రంగము—మందాకినీ నదీతీరము.

[సత్యభామయుఁ గృష్ణుడును బ్రవేశించుచున్నారు]

సత్య—ఆహాహా ! ప్రాణేశ్వరా ! అతివేగంబున వచ్చితిమి.
మన మాద్యారకానగరమును బాసి యెంతసేపయినది ?

కృ—దేవీ ! ఒకజామయినది. అతివేగముగనే వచ్చితిమి.
ఎట్లనిన గరుత్మాంతుని యొక్క —

చ, అగణితపక్షపేగమున నట్లు జనించినగాలిచేత నో

మగువరో ! యిట్లునట్లు బలుమాఱులు నీవలెవాటు పైటచేరి
గొగుడుచునుండ నీవు నదియెంతొచిరాకునుఁ గూర్చుచుండ. సాం
పగుచక్రవాకయుగ మప్పుడు దాగుదు మాత్ర లాడెగా.

సత్య—(సిగ్గుతోదలవంచి) ప్రాణేశ్వరా ! ఇది యేప్రాంతము ?

కృ—ఓసత్రాజిన్నందనా ! ఇది ఇంద్రలోక ప్రాంతము.
మందాకినీతీరము. శ్రీమన్నారాయణ పదజాతంబగు నీనది త్రికూట
ముపై మూడుపాయలైనది.

సత్య—అపాయ లెందెందుఁ బాటుచున్నవి ?

కృ—సకలలోక పవిత్రీకరణస్వభావమై, మందాకినీ నిర్మల
నామంబున, నాకాశవాహినియై యిందును, భూమండల మండనంబై
భాగీరథినామంబునను, పాతాళప్రపంచ, పావనసమర్థంబై భోగవతి
యనుపేరను, ప్రసిద్ధమైనది. బ్రహ్మనిఖిల నిర్జరగణాధారం. బయి
నదియు, శ్రీ మహేశ్వరజటాజూటంబున నిల్చినదియు, ఇహ్నుముని
కర్ణజనితంబగు నదియు, భగీరథనీతంబగునదియు నీ మహానదియే.

సత్య—అవు నదిగో! అరవిందమ్ముల మధ్యమ్మునఁ జేరి కుత్తుక బంటిగఁ దేనెగ్రోలి తమ్మునెరుంగక నిమ్మగుసంతసమ్మున జమ్మని నినదమ్ములం జేయు, మధుపమ్ములఁజూచి యిది సదియను కొంటిని. కాని యీ యమరలోక ప్రవేశముఁ గావింపక ముందే ఈ లోక నాయకుఁ డెవ్వరో యతని పరిపాలనాసంతుష్టు లెవ్వరో యెరుంగఁజేయుడు. ఏదానిం గూర్చిగాని ముందువిని తదనందరంబు దానింగనిన సంగతి పరిపూర్తిగా దెలియును.

కృ—హేలావతీ! ఈలోకంబున కధీశ్వరుండిండుండను. అతం డనంత శాంతోదారగుణుండు. అపారధైర్యధుర్యుండు. వజ్రాయుధ స్ఫోరప్రశస్తహస్తుండు. ఆతనిభార్య శచీదేవి. ఇందిరానందన సుంద ధుండుగు జయంతం జాతని పుత్రుండు. ఐరావతం బాతఁ డెక్కు భద్రగజంబు, ఉచ్చైశ్రవం బామహాత్ముని హయంబు. నందనవన కూటని పూవువోట. అందే మన పారిజాతం బున్నది. అతఁడే స్వర్గ మర్త్యపాతాళంబులకు సేకచ్ఛత్రాధీశ్వరుండు. ఆతనిరాజధాని సకలమునిగణాశ్రితంబగు నమరావతి. అది నిరంతర సచ్చిదానంద నిల యంబు. సకల సౌఖ్యాకరంబు. అఖలవైభవ రత్నాకరంబు. అఖల కళావిద్యాశోభితంబు. ఆత్రిదశసభామధ్యంబున బలశాసనుండుమెండు సంతసంబున విండుకొల్పండఁగా దేవకిన్నర కింపురుష సిద్ధచారణ, విద్యాధర, గరుడ, భేచరాదులును, నారదవసిష్ఠాది నాకలోక మునీం ద్రులును గొలుచుచుండురు. రంభోర్వశీ మేన కాద్యమరవేశ్యా కాం తలు నృత్యగానవినోదంబులచే బలసూదనునకు మోదంబుగల్గింతురు. మరియు లోకభీకరయద్ధంబులఁ బ్రసిద్ధంబుగ మృతినొందుచారును, యజ్ఞాదికర్మంబుల నిర్మలమతి నొనరించు ధర్మాత్ములును, సౌఖ్యం బుల ననుభవంప నిచ్చోటికివత్తురు. అదియునుగాక యీ త్రిలోక పాలకుం డపర దిక్పాలక సేవితుండు. ఈతండు ప్రాద్విశాభాగంబున కధీశ్వరుడు. అల్లదే యతని పట్టణము చూడుము. ప్రాకారకుడ్య చిత్ర వజ్రధాళ ధళ్యంబును, గణనాతీత సోపానస్థి తేంద్రసీల

మాణిక్య నైగనిగ్యంబును, కాంచన స్తంభములపై ఖచితంబు
లయిన బహురత్నముల ధాగధగ్యంబును, నేత్రంబులకు మిరు
మిల్లు గొల్పుచు, కెందామరపుష్పంబులచేతను, దెల్లగలువలచేతను,
సాంపుమిగిలియున్న సరోవరంబుచందంబున నెల్లు భాసిల్లుచున్నదో
చూడు.

సీ. శత్రుభీకరమైన జంభారిజయరమా

నూపురం బగుజుమి యీపురంబు

కడలేక నరిల్లు కళ్యాణముల కెల్ల

గాపురంబగుజుమి యీపురంబు

యీరేడుజగముల నెనలేనిసిరులకు

దాపురం బగుజుమి యీపురంబు

అధిక తేజశ్వాలి యమర నాయకుఁ డుండు

ద్యోపురం బగుజుమి యీపురంబు

కల్పవృక్ష పంచకమును కామగోయు

నమృతక అశంబు సందనోద్యానవనము

నేపురంబును బాండు యెప్పుడొండు

నాపురంబగు నీపురం బోపురంధ్ర!

సత్య—జీవి శేషరా! అది చూచితిని గాని యాయుండ్రుండు
తూర్పుదిక్కున కధీశ్వరుండని సెలవిచ్చితిరి. మిగిలిన దిక్పాలకులారా
దువ దిక్కుల కధీశ్వరులా? అట్టయిన నెవ్వరెవ్వ రేదిక్కున కధీశ్వ
రులో యందు ముఖ్యులెవ్వరో సెలవిండు.

కృ—కీరవాణీ! ఇంద్ర, యమ, వరుణ, కుబేరులు, దిక్పాలక
శ్రేష్ఠులు. అందు నింద్రుండు ప్రాగ్దిశకును, అపరిమిత సత్యనియముం
డగు యముండు దక్షిణదిక్కునకును, పరాక్రమాభరణుడగు వరు
ణుండు పశ్చిమదిక్కునకును, శత్రువిధాదుండగు కుబేరుం డుత్తర
దిక్కునకును నధిపులు. అందాయుండ్రు చరిత్రంబుఁ జెప్పితిగదా!
దక్షిణ దిక్పాలుండగు నాకాలుండు నిర్వర్తించు కార్యంబులం దెలి
పెదవినుము. అనృతప్రలాపంబులాడి, నిరంతర దురాచారులై పర
నారీలోలురై అన్యద్రవ్యాపేక్షకులయి పరహానికరులయి నిర్దయా

హృదయులయి జంతు ఘాతుక్కులైయుండు మహా పాతకులారని లోకంబుఁ జేరుదురు. వారినందఱ రౌరవాద్యనేక మహానరకంబులఁ బొలియించి బాధించుచుండును. అందిచుప ముక్కులుగల కాకులు, నగ్ని స్తంభములు, నగ్నికుండంబులును, రక్తప్రవాహంబు నుండును.

సత్య—దేవా! మరణాంతంబున నిట్టిదారుణబాధలు కలుగు నని యెరింగియు నిట్లుజనులు పాపంబులఁజేయుదురా? అందఱు పుణ్యమునే చేయుదురనియును నీలోకంబున కెవ్వరురారనియుండలంచెదను.

కృష్ణ—కళ్యాణీ! ఎంతదానవు. శ్రవణ, దర్శనభయంకరంబులగు నింతటి మహానరకంబు లుండుటచేతనే యాఁగెనుగాని, లేకున్నచోలోకంబాగక నేపోవును. ప్రపంచమున నధర్మకార్యానక్తులును బాపాత్ములును యధికంబుగనుండురు. ఎల్లవారును వీలయినచోఁ బాపకార్యావలంబనఁబుఁ జేయుదురుగాని పుణ్యకార్యంబునవలంబింపరు. అందుచేత జనం బీలోకంబున నెక్కువయుండురు. అదియట్లుండనిమ్ము పశ్చిమదిగి ధీశ్వరుండయిన వరుణదేవుండు భూమండలమునఁగలసకల సముద్రమ్ముల కధీశ్వరుం డయియుండును. ఈతండు పాశాయుధశోభితపాశిష్టై సకలపాపసంఘంబుల లఘించి బాధించును. మరియు నుత్తరదిక్పాలకుండగు కుబేరుండు శ్రీమహేశ్వరప్రాణనిత్రుఁడు. ధనంబున కెల్ల నాతఁడుప్రభువు. అతనిపురం బలకాపురంబు. అతనికుమారుండు మారసుకుమారుండగు నలకూబరుడు. అతనిఅయుధంబు మహాఖడ్గంబు మరియు బరాక్రమహార్యక్షులగు యక్షులకు వల్లభుండు. వీరు ముఖ్యదిక్పాలకులు.

సత్య—ప్రాణేశ్వరా! తక్కిన దిక్పాలకు లెవ్వరు ?

కృష్ణ—ప్రాగ్ధీక్షణభాగంబుల నడుమనున్న మూలదిక్కు నకధీశ్వరుం డగ్ని దేవుండు. అతడు సకలయజ్ఞహవిర్భాగంబులందెచ్చి దేవతలకు నివేదించును. ఆమహాత్ముని కారణంబుననే సకలలోక ప్రజలును నగ్నిహోత్రంబుగలిగి సుఖింతురు. మరియు దక్షిణ పశ్చిమ దిక్పాలకు మధ్యమున నిర్పతియను దిక్పాలకుండుండును. అతండు రాక్షసుండు, మరియు పశ్చిమోత్తరదిక్కులకు మధ్యముననున్న భాగమునకువాయు దేవుఁ డధీశ్వరుఁడు. అతండు నిజసంచారవిహారంబులచేత లోకంబుల

కుపకారంబుఁ జేయుచుండును. సకల భూతజాలంబులకును వాయువే ముఖ్యంబగుటచే నీతండు ముఖ్యప్రాణుండనియు, వాయుదానమునే సకలలోక రక్షకుండగుటచే జగత్ప్రాణుండనియును బిరుదులు గలిగి యుండును. అదిగాక శ్రీరామపాదారవింద భక్తుండగు నాంజనేయుండును, ధార్తరాష్ట్రమృగకంఠీరవుండగు భీమసేనుండును నీవాయు పుత్రులే సుమీ! మరియు దైత్యకాననకృశానుం డగు నీశానుం డెనిమిదవ దిక్పాలుండు. ఇదియే దిక్పాలకుల వృత్తాంతంబు.

సత్య—ప్రాణేశ్వరా! ఈ స్వర్గలోక వృత్తాంతంబును, దిక్పాలకుల వృత్తాంతంబును, సమగ్రంబుగ మీరు నాకెదుంగ జేయుటంజేసి శ్రవణపావనంబైనది. ఇంక యింద్రోద్ధ్యాన వనంబునకరిగి జగద్విఖ్యాతంబగు పారిజాతంబుఁ దెచ్చికొందము రండు.

కృ—దేవీ! అట్లుకాదు. వేగిరపడఁబోకుము. మనము జన్మంబున కొక్కసారి స్వర్గలోకమునకువచ్చి, యందు స్తోత్రపాత్రమ్ములగు విచిత్రమ్ముల దర్శింపకపోవుట యుక్తమా? అందుచే నీదిక్పాలకులను వారి భార్యలను దదీయపురంబులను నవలోకించి యనంతరం బచ్చట కరిగెదము. ఇంద్రలోకంబునకువచ్చి యింద్రునిఁ జూడక పోవుట భావ్యంబా? అదియునుఁగాక —

మ. దితిజశ్రేణి నడంప నబ్బలిని బంధింపంగ ము న్వామనా

కృతి నేఁ దాల్చినయప్పుడ య్యదితికూర్కిన్ దల్లియైయుండుటన్
శతమన్యుండు సహోదరుం డగుట నాచార్యుండు గానన్ బృహ
స్పతియున్ వంద్యులు నాకు పోవవలదే వారిన్ విలోకింపఁగాన్.

మరియు నాకారణంబున నే నాకింద్రుఁ డగ్రసహోదరుండు. అందుచే జననియగు సదితిని జూచి యవ్వల నింద్రునిఁ జూతమురమ్ము.

సత్య—దేవా! అది యవశ్య మాచరణీయంబు. గురుజన వందనంబునకంటె హితకార్యం బేదియును లేదుగదా? సత్వరముగ పోవుదము రండు. అని యిద్దరును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

రంగము—ఇంద్రసభ.

(ఉచితపీఠమున, గూర్చుండి యింద్రుఁడు, యముఁడు, బృహస్పతి యును సగపడుచున్నారు.)

ఇంద్ర—అచార్యోత్తమా ! బృహస్పతులవారు

చ. హరికరుణారసంబుమెయి నాగతి నాబలిచక్రవర్తిను

ధ్వరతను గెల్చి రాజ్యమును దొల్లి యొసంగిననాటనుండి నా
కరిభయ మింతలేదు నుండి యాహరి నా కనుజుండె గాన మీ
కరుణయు శిష్యవత్సలత కారణమేగద దాని కంతకున్.

యము—అదినిజమే. అఖిలవైభవమూర్తియగు నాబలిచక్ర
వర్తిని, జతుర్దశభువనకంటకుండగు దశకంఠుని, సకలలోక శిక్షా
దక్షులగు హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులను నింకను సకలలోక బాధా
కరగంభీరదోస్తంభ విజృంభితులగు రాక్షసాధములను నారాయ
ణుండు వధియించెను. ఆ మహానీయుని కటాక్షంబుననే ఈ యక్షయ
లోకంబు రాక్షసబాధలేక యక్షీణసౌఖ్యము నొందుచున్నది.

బృహ—మహేంద్రా ! ఓయముఁడా ! సరాక్రమ పరా
యణుండగు నారాయణుండు గొందఱు దైత్యులను భక్తజన సులభు
డగు నాశంకరుండు గొందఱు దైత్యులను వధియించిరి. వారిరువురు
నుండభయమేల ?

ఇంద్ర—దేవా ! గిరిజావల్లభుం డనంగనే జ్ఞప్తికివచ్చినది.
చిరకాలమునుండి నన్నొక సందియంబు బాధించుచున్నది. అద్ది
యెద్దియనిన, హిమవద్రాజనందనా ధవుండగు నాశివునకు, సకలలోక
వర్ధిష్టుండగు నా మహావిష్ణునకును భేదమేమైనగలదా ?

బృహ—సంక్రందనా ! నీవెఱుంగదలంచిన భేదము ఆ కా
రంబుననా, వారిగుణాదులయందా ?

ఇంద్ర—ఆ రెండువిషయంబులం గాదు. ఆ శేషశయన శేష
భూషణులలో నేమహాత్ముండు భక్తజనసులభుడో, ఇద్దఱులో ఘను
లెవ్వరో, దైవశిఖామణి యెవ్వరో యెవని నేవించిన భక్తజనకీర
రంబునకు ముక్తిఫలంబు లభించునో ! యది చెప్పవలయును.

బృహ-మహేంద్రా! క్షీరసాగరవిహారుండగునారాయణుండు, కైలాసవాసియగు నిశుండును, సమానులు, వారికి భేదంబు లేదు. జనులు మూర్ఖులై కొందఱు శివుడే పరాత్పరుఁ డనియును అంత కంటె మూర్ఖులు విష్ణుడే పరాత్పరుఁ డనియును తమలోఁదాము వాదంబులఁ బడుచు వేదనం బొందుచుందురు. విభూతిధారులవదనం బులఁ జూచిన మహాపాతకంబని నైష్ఠవులు, శ్రీచూర్ణధారుల ముఖంబుఁ జూచిన దోషంబని శైవులును దలంచి నిర్వైతుకవిరోధం బుల సంపాదించి యంతంబు లేని తమపంతంబులు నెఱవేర్చుటకై యింతింతనరాని దౌర్జన్యంబుఁగూడఁ జేయుచుందురు. నామరూప భేదంబులుగాని, హరిహరులకు మహిమలలో భేదంబు లేదు. సకల భూషణ భూషితుండగు నారాయణుం డధిసం డనియు, శృశానముల యందుండి నిర్ధనునివలెఁ గన్పట్టుచుండుటచే శంకరుం డనియు, సంచ రాదు. అజ్ఞానాంధకారమునంబడి సంశుద్ధమార్గము నెఱుంగలేక సిలుగులం బడుమనుజులను హరిహరు లిరువురం బ్రోవఁగలరు.

ఇంద్ర—ఆచార్యోత్తమా! ధన్వోస్మి! ధన్వోస్మి! చిర కాలమునుండి హృదయశల్యమగు సందేహము నివారితమయ్యె.

యము—దేవా! యజ్ఞ, చయన పాండవీ కాశ్వమేధాది మహాధ్వరంబులు విధివిధానంబునం జేయుచున్యాయములకును, జగద్భి కర రణరంగంబుల మరణముకొందు పరాక్రమాభరణులకును పుణ్యం బును రంభాసంభోగంబును గలుగునని బ్రహ్మ విధించెగదా!

ఇంద్ర—అవును. అందునీకు సందియ మెద్ది?

యము—ఉన్న సందియమే యిచ్చుట—

బృహ—సంశయం బున్నచో నది యవశ్యముఁ దెలిసికొన వలెను. అది యేదో చెప్పఁడు.

యము—దేవా! కామక్రోధమోహలోభాద్యరిషడ్వర్గంబులం జయించి పరిశుద్ధాంతఃకరణముతో మెలంగుచు బంధముక్తుండగు వాఁడుగదా స్వర్గంబునకు వచ్చుట; అట్టివానికి మరల సంసారంబు గల్పించి రంభాసంభోగంబు గలిగించుట న్యాయమా?

బృహ—యముడా! ఆవిషయము చెప్పెదవినుము. యీ రంభాసంభోగంబు నాకంటెనం గలనలకూబరాదుల కుండుటయు క్తమే గదా! దానికి నీవొప్పుకొనుచునే యున్నాడవు.

యము—ఆ దానికి నే నొప్పుకొనుచునే యున్నాను.

ఇంద్ర—(తనలో) నామనంబునఁ గలసంశయంబు నిదే. ఇతఁడెట్లు దీర్చునో.

బృహ—సరే. విధ్యుక్తప్రకారంబుగా నధ్వరంబుల నొనరించినవారును, యుద్ధంబుల మృతినొందినవారును బుణ్యాత్ములవుదురు.

యము—అవును. వారు పుణ్యాత్ములే.

బృహ—పుణ్యాత్ములయినవారికి నంతంబున దేవత్వంబు లభించునగదా! దేవత్వంబు లభించినవా రందఱు దేవతలేగద! దేవతలందరకు రంభాసంభోగము యుక్తమని నీవే వాక్రుచ్చితివిగదా? అందుచేత సోనుయాజులును యుద్ధలబ్ధమరణులును దేవతలగుటచే రంభాసంభోగంబు యుక్తంబు. అవునా? గాదా?

యము—చిత్తము. ఆమాటనిశ్చయము. సందియముదీరె. రంభాసంభోగంబువారికియుక్తంబు. దేవగురువులగుటచేఁ జక్కఁగా తీర్చితిరి.

బృహ—అట్టి రంభాసంభోగఖ్య మహాసౌఖ్యము గలుగునని యేర్పరుచుటచేతనే జనులు నిజధనప్రాణవ్యయంబునకు నైననరకు గొనక యుద్ధములఁ బోరాడినచ్చుచుండురు. వారు మనంబులలో నిజభక్తిలేకున్నను మరణాంతరంబున రంభాసంభోగ ప్రాప్తియగునని యెనను యజ్ఞములను యుద్ధములను జేయుచుండురు. ఇట్లే బహ్మలిఖంపక పోయినచో వారు యజ్ఞంబులను జేయరు. వీరు యుద్ధంబులను జేయరు. యజ్ఞనిర్వర్తనంబు లేనిచోఁ బ్రజలకు సేమంబుఁ గలుగదు. యుద్ధంబుఁ జేయనిచో జనరక్షణంబుగాదు. ఆ రెండును జరుగుటకయి బ్రహ్మ యిట్లు విధించెను.

ఇంద్ర—అహహా! ఆచార్యోత్తమా! ఈదండధర ప్రకటిత సందేహంబునకు మీయుత్తరం బత్యంతోత్తమంబై, సహేతుకమై, యాసందజనకంబై, శాస్త్రప్రమాణంబునకు, యుక్తి ప్రమాణంబునకును సయితము నిల్చియున్నది.

[అప్పుడు ఒకరాజు ప్రవేశించును]

రాజు—(తనలో) నేను కాంభోజదేశాధీశుండ నగువిజయ దత్తుండననియు, నేనొక మహాయుద్ధంబున మరణంబునొందిననియు, నీయింద్రుఁ డెఱింగి, రంభాసంభోగార్థినై వచ్చిన నన్ను సబహుమా నంబుగా నాదరించునా ? లేదా ? ఆఁ! అట్లేలయాదరింపకుండును (అని దగ్గఱకుఁ బోవుచు) మహేంద్రా ! జయము జయము.

ఇంద్రు—నీరూపరేఖా విలాసంబులఁజూడ నీవొక క్షత్రియుని భంగిఁ గన్పట్టు చున్నావు. అందులోనీవు మరణంబునొందిన క్షత్రి యుండవు. సకలజన వాంఛిత ప్రదాయకంబగు నాకంబునకు వచ్చి తివి. నీ వాంఛితంబేమి ?

రాజు—మహేంద్రా ! నేను యవనదేశపాలుఁడగు నగ్నివర్మ భూపాలునిచే మహాసంగ్రామంబునసంహరింపఁబడితిని. అందు చేనిటకు-

యము—జృంభితదోస్తంభగంభీరుండగు నీ కాంభోజరాజు రంభాసంభోగార్థియై శుభాకరంబగు నీ యింద్రమందిరంబున కరు దెంచెను. అంతకంటెఁ బని యేముండును ?

రాజు—దేవా ! నిజముఁ బలికితిరి. నాయుద్యమం బిదియే.

బృహ—ఆ కమలసంభవ నిర్ణయప్రకారంబున నీమానవా ధీశ్వరునకు నామానినీతిలకంబు నొడఁగూర్చుట యుక్తంబు. కాని యీ సమయంబున నారంభ కు బేరకుమాడుండగు నలకూబరుని సమ క్షంబున నుండుఁగాఁబోలు.

రాజు—దేవా ! అక్షయలోక సుఖానుభవంబునకయి వచ్చిన మాకాశాభంగంబు గల్గునట్టు లానలకూబరుండు రంభోరుస్తంభ యగు నారంభను దనకడ నుంచుకొనుట న్యాయంబే !

ఇంద్రు—అయ్యదివేగంబ రాఁగలదు. శాంతింపుము.

యము—మూఢుఁడా ! ఏదోనిరర్థక కల్పిత యుద్ధంబున జచ్చినని గర్వోక్తులు పలికెదవేల ? పాపజన స్వర్గంబున దుర్గమం బున నివాసియై, యుత్తర దిక్పాలక పుత్రుం డానలకూబరుం డాద రంబున రంభాసంభోగంబుఁ జేయుటకు నీ యాజ్ఞాయా ? చచ్చిన వాడవు వచ్చినదాక నుండుము.

ఇంద్రు—రాజా ! నీ యిష్టానుసారంబుగా సంభోగక్రియలం దనియుటకు రంభ నీ భార్యగాదు. మహాసంగ్రామ నిహతులైన రాజన్యలనేకు లామె సమక్షంబునకు వత్తురు.

బృహ—రాజా ! సంసారంబను మహాంధకారమునుండి వెడలి మోహసాశ వివాశంబు గావించి మహేశుని వాసిగ నీ మనోదేశంబున నివాసంబుంచి విరక్తుడవై సంభోగముల నుల్లంగించుటకు మాటుగఁ దత్తరపడుచుంటివి. మోహార్ణవమగ్నుండవగు నీవీ స్వర్గ లోకమ్మున కనర్హుండవని తోచుచున్నయది.

రాజు—(తనలో) అయ్యో ! ఇక్కడనుండి వీరు త్రోసివేయుదురా ఏమి? ఆరంభాసంగమం బగువఱకు నూరకుండెద. ఆమె ఎట్లుండునో? నేను భూలోక వేశ్యా నుండరుల నెందఱనోసందర్శించితిని. ఈమందయాన ఏచందంబున నుండునో? అనంగ సంగరంబునందదీయాలింగనంబెంత యానంద మొసంగునో? ఆపల్లవాధర యధర సుధారసంబెంత మధురంబుగ నుండునో? అయినను నాలోచింప నేమికార్యము?

ఇంద్రు—ధనాగారలాభంబు గల్గిన నిరుపేద బ్రాహ్మణుని చందంబున, మందుండగు నీరాజనందనుఁ డమగాదానంద పరవశంబగు డెందముతో నున్నవాఁడు.

[అప్పుడు ఒక సోమయాజి ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

బ్రాహ్మ—(తనలో) నేనువిదర్భదేశంబున నివసించు నారాయణశర్మయను బ్రాహ్మణుండననియు, ననేకయజ్ఞంబుల విధ్యుక్తముగ నొనర్చుటచే రంభాసంభోగంబునకు వచ్చితి ననియుఁ జెప్పెద (ప్రకాశముగా) మహేంద్రా ! జయము జయము.

ఇంద్రు—బ్రాహ్మణోత్తమా ! మీరాక యెచ్చటనుండి? ఏమిఫలంబుఁగోరి యీత్రదివంబును మీరాక చే నలంకరించిరి.

బ్రాహ్మ—మహేంద్రా ! నేవిదర్భదేశవాసుండనగు బ్రాహ్మణుండను. నేయజ్ఞము, బృహస్పతిసవనము, పౌండరీకము, చయనము, ధర్మతోముఖము, వాజపేయము విధియుతంబుగ దానంబులతోఁగూడ జేసినాడను. ఆకారణంబున రంభాసంభోగమునకు వచ్చితిని.

రాజు—(తనలో) అయ్యో! నానోటఁ గరక్కాయ పడినది. పాపాత్ముండగు నీవిప్రునకు నగ్రజన్ముండను మిషచే రంభను ముందుగ నొసంగుదురు గాఁబోలును.

యము—సకలవేదాంత శాస్త్రమర్మజ్ఞుండవగు నీవును నీరాజు చందంబుననే, కామావేశముతో వచ్చితివిగా ?

బ్రాహ్మ—మృతిబొందిననీరాజుగూడ నాకార్యమునకే వచ్చెగా?

రాజు—(కోపముతో) ఏమి! మరెందుకు వచ్చితి ననకొంటివి ?

బ్రహ్మ—మహేంద్రా! ఈనర పాలధరణీసురు లేక కార్యాద్ధులై చనుదెంచుటచే నిర్దివాదంబుగ నీయంశంబు దీర్చవలయును.

రాజు—వివాదంబున కేమున్నది? ముందు నే వచ్చితి. ఆమె ముందు నన్ను సన్మానింప వలయును.

బ్రాహ్మ—అగ్రవంశజాతుండగు నేనుండగాఁ ద్వితీయవంశజుడవగు నిన్నామె యెట్లు మన్నించును? మే మా బ్రహ్మముఖమునుండి వచ్చినవారము.

రాజు—ముఖమునుండివచ్చిన వారుగావుననే నీకెదొరకునదిసీ మొగము.

బ్రాహ్మ—క్షత్రియులయిన మీరు చేతులనుండి వచ్చితిరి గాన నీపని చేతులు నలుపుకొనుచు పోవుటయే.

రాజు—(కోపముతో) అనవసర ప్రసంగములఁ జేసినచో శాత్రవ హృదయసంతాపకరశీలంబగు కరవాలం బిడుగో !

బ్రాహ్మ—(కోపముతో) భవత్సమానరాజాధముల ముహూర్త మాత్రంబున గర్వనిర్వాపణంబుసేయు శాపాయుధం బిదిగో ! మరి యను కార్తవీర్యార్జునవంశసంజాతులగు రాజాధము లెందరు మా బ్రాహ్మణుండగు పరశురామునిచే విరామము నొందలేదు? జాగ్రత.

రాజు—ఓరీ బ్రాహ్మణా! ఘాతుకమృగచందంబున మనుష్య సంహరణ కాముండగు పరశురాముని గర్వంబు సర్వంబు మాక్షత్రియ వంశంబునంబుట్టిన జగదభిరాముండగు శ్రీరాముం డడంపలేదే! మారాజుల ఇంద్రలోఁ బురోహితుండవగు నీవిక్కడ నేమేమో ప్రేలదవేమి?

బ్రాహ్మ—ఓరీ రాజాధమా! మంత్రపాఠకుండగు బ్రాహ్మణుం డొకఁ డీయింద్రుని శపించె. అపారతపోధనుండగు మరయొకఁడుశూద్ర గర్భంబున జనింపుమని యాయముని శపించె. అట్టిదిక్పాలక శ్రేష్ఠులే వంచింపబడుచుండమనుష్యుండవైమరణము నొందిననీవెంత?

రాజు—నేనెంతో నాఖడ్గంబు తెలుపును. నీవెంతో నీదర్శా సనమును దెలుపుమనుము.

బ్రాహ్మ—దర్శాసనముగాదు. మంత్రప్రోక్తమగు నొక్క దర్శ చాలును. నీఖడ్గంబుల వంటివి దానిముందర దిగదుడుపులు పెట్టవలెను.

ఇంద్రు—బ్రాహ్మణోత్తమా! శాంతింపుము; రాజపుంగవా! యూరకుండము. మరణాంతంబునఁ గామాతారత గల్గినందుకు సిగ్గు పడక మహాకలహాసక్తులయి ప్రచండకోపోద్దీప్తితులై యిట్లు వివాద మాడనేల? ఆ వివాద మేను దీర్చెద.

బృహ—మహేంద్రా! ఆరంభనుబిలిపించి ప్రథమమున నామె యెవరి నంగీకరించునో తదభిప్రాయ మరయుట యుత్తమంబు.

ఇంద్రు—అవును. ప్రతీహరుడా! ఆరంభను వాదీయ సభా మండపంబునకుఁ దోలుకొని రమ్ము —

యము—(బృహస్పతితో దానికంటె శాస్త్రోక్త ప్రకారం బుగా ఆ పురుషుని మనమే యేర్పరచుట యుత్తమంబు.

బ్రాహ్మ—(తనలో) ఆరంభ యెట్లుండునో నిరంతరమును దుసరుసలాడు మాసోమి దేనివలె నుండదుగదా! ఆమె యిట్లెక్కడనో, నేనీ స్వర్గలోకంబునకు నచ్చుచు మార్గంబున నామె గృహంబును జూచి యీ రాజాధముం డెరుఁగకుండ, నామెదగ్గఱకుఁ బోయి రావ లసినది. అప్పుడు వాఁడేమిచేయునో; ఐనను బృహస్పతి నాపక్షముం బల్కుడా! మే మిద్దఱము బ్రాహ్మణులమేగదా!

బృహ—(అలోచించి) ఈ స్వర్గలోకమునకు మొదటవచ్చిన వాడీ రాజసుతుండు. కాని అగ్రకులముల బుట్టినవాఁ డీవిప్రుడు. ఒక్కొక్క కారణంబున నొక్కొక్క రధికులయి యున్నారు. ఎట్లయి

నను అగ్రవంశ సంజాతుఁ డగుటచే నా బ్రాహ్మణుని కీసరసీజాత నేత్రను మొదట నిచ్చుట యుచితము.

రాజు—(విచారముతో) ఓ దేవగురూ ! ఈ స్వర్గలోకంబు నకు మొదటవచ్చిన వాఁడను నేనుగదా ! నేను వచ్చుటతోడనే ఆ యిందీవరదళనేత్ర యిచ్చుటనుండినచో నాకామె చేకూరునుగదా ! అట్లుగాక నలకూబర సమక్షమున నుండెనని మీ రాటంకపరిచితిరి. ఆ లోపంబు మీదా ? నాదా ? అయినను ఈనటకు జాతియే ముఖ్యముగఁ జూచుటలేదు. ఎట్లనిన ప్రపంచారంభముగాఁ బెక్కువత్సరములనుండి ప్లేచ్చ, కిరాత, పార్వతీ యాదిహీనజాతులవారు నయితము, రణరంగ నిహతులయి ఈ బ్రాహ్మణునికంటె ముందు రంభను, గూడిరా ? లేదా ? అక్కడజాతి ఏది ? తరువాత సీమూర్తుఁ డామె నంగీకరించునా ! లేదా ?

బ్రాహ్మ—వెనుక జరిగిన వృత్తాంతముల సంగతి యెందుకు ? ప్రస్తుతాంశ విచారణము చేయవలయును.

బృహ—మహేంద్రా ! అత్యంత ధర్మసూక్ష్మ సమేతం బగు సీయంశంబున నాకేమియుఁ దోచకున్నది.

ఇంద్ర—అందుకే నేనును దీర్ఘాలోచన సేయుచున్నాఁడను. అస్మదాచార్యులగు మీకే తోచనప్పుడు మీ శిష్యుఁడనగు నాకా తోచుట ?

యము—మీ యాజ్ఞవిని రంభ యిదే వచ్చుచున్నది.

(అప్పుడు రంభ వచ్చుచున్నది.)

రంభ—(తనలో)నలకూబరుసమక్షంబుననున్న నన్నా ఇంద్రుడత్యం తావశ్యకముండిన గాని పిలిపింపఁడు. అదియేమో కనుఁగొనవలయు (ప్రకాశంగా)మహేంద్రా ! విజయమగుగాక ! విజయమగుగాక !

బ్రాహ్మ—(లేచితనలో) ఇంద్రసభామండపమున కరుగుచున్న యారంభకు నే నెఱుఁగఁగాఁ బోయెదను. (అని యెదురుగాఁ బోయి) కాంతా ! రంభవు నీవేనా ?

రంభ—(నినుపించుకొనక ఇంద్రునిదగ్గఱకుఁ బోవుచున్నది.)

ఇంద్రు—ఓనాకలోక వేశ్యకాంతాలలామా! ఈరాజపుంగవ బ్రాహ్మణోత్తములు భవన్నిమిత్తము వచ్చియున్నారు. వారికి నీ యభీష్టము లొసగి తనువుము.

రంభ—ముఖము ముడుతలుపడి శల్యచర్మావశిష్టుడయిన ఈ శిష్టబ్రాహ్మణునికిఁగూడ కామాపేక్షయే? కాలిపోయినచెట్టు మరలఁ జగుర్చునుఁ గాబోలును?

బ్రాహ్మ—నన్నీ వేశ్యకాంత నిందాస్పదముగాఁ జూచుచున్నది. ఎట్లయినను ఇది నన్నొల్లకతప్పదు. ఓసీరంభా! తాంబూలమియ్యవే?

రాజు—(తనలో) ముందీపాపాత్మునకే తాంబూల మొసంగునాయేమి?

రంభ—సోమయాజులవారూ! భవజ్వలకాలమధ్యంబున నెన్నఁడైన తాంబూలము గనుగొంటిరా లేక విన్నారా? మరియును మీరు వేదాధ్యయనపరులు పరమచాందసులు. అదిగాక “వైదికుని చేతి విడనూయె వనితబ్రతుకు” అని లోకోక్తిగలదు! దానినిబట్టి తాంబూలోపయోగంబును, దాని లక్షణంబును, తద్రుచియు, దాని శృంగారంబును మీ రెరుంగరు.

బ్రాహ్మ—(కోపముతో) వేదవేదాంగ పారంగతుడనయిన నే నెరుంగనిచో నీరాజాధముం డెరుంగునాయేమి?

రాజు—నాప్రశంస నీకేటికి? నీవిషయమై నీవు చెప్పుకొనుము. (తనలో) నాకడ్డవచ్చిన ఈధరామరాధముని, ఈరంభ చేరనియ్యదని తోచుచున్నది. (ప్రకాశముగ) రంభా! నావిషయమయివీమి చెప్పితివి?

రంభ—రాజా! రంభాసంభోగార్థమయినీవు రావలెనని వచ్చినట్టు తోచుచున్నది. బ్రాహ్మణోత్తముని బెదరించుటయైనదా?

రాజు—ఆబ్రాహ్మణుని నేను బెదరించెడునదేమి?

బ్రాహ్మ—నీవుమాత్రము క్షత్రియపుత్రుడవుగావా! అధమా! ప్రేమకుము.

రంభ—(తనలో) ఈ సమయంబున వీర లనోన్యనిర్మూల శమము చేసికొనినచో వివాదము పరిపూర్తియగును,

యము—(కోపముతో) ఓమహేంద్రా! ఓ ఆచార్యా! అత్యధిక కోపభీషణా కారులయి దూషణ భూషణంబులచే నన్యోన్యగంఠ శోషణంబు చేయుచున్నయా వేషధారుల వివాదంబులకు నేనిమిష మాత్రంబున తీర్చెద.

ఇంద్రు—ముఖ్యముగాఁ జేయవలసినదే.

బృహ—ధర్మా ధర్మ వివేచన సామర్థ్యముగల నీకిది యొక కష్టముగాదు.

యము—ఓయి బ్రాహ్మణా! ఓయిరాజా! మీరుభూమండలంబునజీవితములయి యున్న కాలంబున నేయేయవసరంబున నేయేధర్మకార్యాచరణంబొనరించి పుణ్యసంపాదనంబు చేసితిరో; యేయే ధర్మకార్యావలంబనులయి దోషసంపాదన మొనరించితిరో యీవఱకును విచారింపలేదు. అందుచే మాకుఁ బరమాప్తుఁ డగు చిత్రగుప్తుని సమక్షంబున కరిగి పాపలేశంబుండినఁ దన్నియమిత నరలోక బాధలనుభవించి తదనంతరం బిచ్చటికి రండు.

ఇంద్రు—యముడా! చక్కనితెర పూహించితివి. వేగమే పోయి రండు.

బ్రాహ్మ—(తనలో) అయ్యో! రంభాసంభోగ ప్రాప్తియగు నని ధనవ్యయము చేతిసితిని. లేకున్నచోఁ జేయకపోదునే.

రాజు—(తనలో) రంభా సంభోగప్రాప్తి యగునని యుద్ధంబున నిర్హేతుకముగాఁ జచ్చితిని. లేకున్న బ్రతికియుందు నే! ఉభయభ్రష్టత్వమైవది. (అని యిద్దరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

బృహ—ఇట్లు ధర్మసూక్ష్మవిచారణ సేయునపుడు సకలలోక వర్ధిష్టుఁడగు శ్రీకృష్ణుఁ డత్యంతచాతుర్యగాంభీర్యంబుల మెలంగుచుండు నని వినుచుండుము. అట్టి బుద్ధిరత్నాకరుఁడే యిట్టిది తీర్పవలయు.

ఇంద్రు—ఇందిరామనోహరుఁ డగు నయ్యరవిందనాథుఁ డీసమయంబున నిందుండిన బాగుండును.

[అప్పుడు శ్రీకృష్ణుండు, సత్యభామయు, ప్రవేశించుచున్నారు.]

కృ—దేవీ! వామనావతారసమయమున మాజననీజనకులగు నదితికశ్యపులను, వరుణ, కుబేర, పావక, నిర్మతీశాన,, వాయుపులను, సందర్శించితిమి గదా! ఇదిగో నచ్చట యమ బృహస్పతి సమేతుడై సంక్రందనుడు కొలువుఁదీర్చి యున్నవాడు.

సత్య—ప్రాణేశ్వరా! నవరత్న ఖచిత సింహాసనాసీనుడై కాంచన కిరీటశోభితుడై యాయుధము ధరించిన యా మహానుభావుఁ డెవడు?

కృ—ఁ. ఆతఁడే ప్రాగ్విశాధిపతి యాతఁడే నిర్జరలోకనాయకుం డాతఁడే ముజ్జగంబుల మహావిభవంబున నేలుమేటి సుమృతఁడే కొండరెక్కల నిజాయుధధారలఁ దున్నుధీరుఁడో నాతఁడే వందఁయుండగు నంబుజలోచన! నీకునాకునున్.

సత్య—సరే! ఆ మహేంద్రుని నక్షిణభాగంబున అంజన శ్యామలాకారుడై దండంబు ధరించిన యాతఁ డెవ్వరు?

కృ—చ. అతండుమహానుభావుఁడగునట్టియముండు, దినేంద్రసూరియ ప్రతిముండు ధర్మశాస్త్రము లపారముఁ జూచినవాఁడు పాపసం గతులగు దుష్టచిత్తులను నారక కూపములందుఁ ద్రోసిబల్ వెతలనుబెట్టు నీఘనని పేర్వినిన్ జగముల్ వడంకెడున్.

సత్య—సరే ఆ మహేంద్రుని వామభాగంబునఁ గూర్చున్న యా ముదుకఁ డెవ్వరు?

కృ—చ. ముదుకఁ డేగాని యత్యనఘమూర్తి సుపర్యగుండు నీతి సంపద నితఁ డద్వితీయుండని పద్మభవాదులు మెచ్చుచుండు రాత్రిదశవిభండు దక్కుగల దివ్యులు నీతనియాన మాళి దాల్చెద రన వీనిసన్మహిమఁ జెప్పగ నేటికి వేరె నుండరీ!

సత్య—నాథా! వారిసన్నిధినున్న యాబోఁటిమిన్న యెవరు?

కృ—అదియే రంభాస్తంభోరువగు రంభనాకలోక వేశ్యకాంత.

సత్య—జితేంద్రియులగు దేవతాశ్రేష్ఠులకుఁగూడ వేశ్యకాంతలు నావలెనా?

కృ—వారికే నడులకంటె నధిక కామంబులు భోగంబులు కావలెను.

రంభ—దేవా! సత్యభామసమేతుడై శ్రీకృష్ణుడు భవద్దర్శనార్థమై వచ్చుచున్నవాడు.

ఇంద్రు—(అదిరిపడి) ఏమీ! లావణ్యసీమయగు సత్యభామయు సకలభవనవర్ధిష్టుడగు నా కృష్ణుడును నాదర్శనార్థమై వచ్చిరా? ధన్యోస్మి ధన్యోస్మి. ఓ ఆచార్యోత్తమా! ఓ యముడా! మన మా యాదవేంద్రు నెదుర్కొందము రండు.

బృహ—ముఖ్యముగా నట్లు చేయవలసినదే!

యముడు—సకల భూతాంతర్యామియు కేసలమాయామయా కాకుండగునామాధవుండుమనకడకరు దేరమనమెదుర్కొనుట ఎంతపని?

[అప్పుడు కృష్ణుడు సత్యభామయు దగ్గరకు వచ్చుచున్నారు]

(ఇంద్రుడు లెదుర్కొనుచున్నారు.)

కృ—దేవా! సంక్రందనా, ఓనిర్జరాచార్యా! ఓదండధరా! మువ్వరకుఁ బ్రణమిల్లుచున్నాడను.

బృహ—ఈస్థితార్థ సిద్ధిరస్తు.

ఇంద్రు—దేవా! మాధవా! మాకును శంకరపంకజనాభులకును వందనీయుండవగు నీవు మాకు నమస్కరించుట భావ్యంబే?

కృ—ఓ త్రిలోకాధినాథా! నేను శ్రీవామనావతారధారి నై సప్తడు నాకగ్రసహోదరుండవగు నీవును నాకాలంబున సకల సీతీశాస్త్రంబులం గఱపుటచే గురుండు గావున నీ బృహస్పతియు సయ్యవపరంబున నఖిల ధర్మాధర్మ విచారణ సామర్థ్యం బొసంగుటచే నీ యముండును నాకు వందనీయులు. కాని దిక్పాలకాచార్య సమేతంబుగా నీకు నేమంటేగదా!

ఇంద్రు—దేవా! అమర రక్షణమునకుఁ గంకణముఁ గట్టుకొని నీవుండ నేమమునకు లోపమేమి? ఆపీతంబులఁ గూర్చుదము రమ్ము. అమ్మా సత్యభామా! నీవుఁ గూడ రమ్ము. (అందరుకూర్చున్నతరువాత)

యము—దేవా! శ్రీమన్నారాయణా! ఆదికాలంబున క్షీర
పారావార విహారపరాయణుండవై సకలలోక సౌఖ్యదాయకుండ
వయి వటపత్రశాయివై యోగనిద్రాస క్తచిత్తుండవై రమాపంకజ
గంధీసమన్వితుడవై యుండి సకలనిర్జరగణ ప్రార్థితుండ వై జగత్సం
శాధకర దనజలోక దారణ కేళీలోలుడవై శ్రీవత్సఖ్యమంగళ
లాంఛనంబుతోడను దేదీప్యమానప్రభా సమన్వితకౌస్తుభమాణిక్య
తల్లజంబుతోడను నిజఘోషణమాత్ర సంహృతదానవమండలం బగు
పాంచజన్యంబుతోడను నవక్రవిక్రమంబగు సుదర్శనచక్రంబుతోడను
నిజభూత చూర్ణిత దానవప్రశస్తమస్తకంబగు కౌమోదకిగదాదం
డంబులతోడను ఆత్మీయ జ్యోనాదబధిరీతకకు బంత దంతావళంబగు
శాఙ్గబుతోడను శ్రీమదేవగర్భదుగ్ధపయోధిచంద్రుడవై అపరిమిత
కరుణారససాద్రుండవై యాదవేంద్రుడవై జనియించి జరాసంధ శిశు
పాలదంతవక్త్రాది రాక్షసాంశ సంభూతుల వధియించితివి. శిష్టజన
పాలన దుష్టసంశిక్షల చేయుచుంటివి. నీ మహా మహిమంబు నెన్న
నెవరితరంబుగాదు. నాకు శక్యబే ?

కృ—ఓయముండ! నీకు మాయందపరిమిత ప్రేమగలదు.
ఓ సత్యభామా! యీకాలుండు మనకు పరమాప్తుండునుమా!

సత్య—దేవా! మహానుభావులగు దేవరవారికి నాప్తులుగాని
వారెవ్వరు? త్రిలోక పూజ్యులయిన యీదిక్పాలకాదులచే బూజింపఁ
బడుచున్న మీరెంతవారని నే నూహింతును. మామధ్యంబున
మనుష్యమాత్రులవలె సంచరింతుటచే మీమహిమ గ్రహింపలేము.

బృహ—అమ్మా! నీవు చెప్పినదంతయు నిశ్చయము.
(యింద్రునితో) మహేంద్రా! ఈ మహానుభావుని నెవ్వనిగా భావించు
చుంటివి, చూడు.

సీ. భువనముల్ పదునాల్గు బొజ్జనిల్పినవాడు

యోగుల మడులందు నుండువాడు

విరిదమ్మి మొలచిన వెడడ పొక్కిలివాడు

కణుపార నలువను గన్నవాడు.

కాదుమబ్బులగేరు కరిమేని జిగివాడు

కాలభేదముఁ దెబ్బకనులవాడు

నదితిగర్భమునందు నవతరించినవాడు

తెఱగంటులను నేలు దీక్షవాడు

నెచటనున్నను తెలిదీవి యిల్లువాడు

విశ్వమునకెల్ల రక్షయకా విల్లువాడు

నమృతవార్ధికి గారాబు టిల్లువాడు

మత్తుచాణూరుజంపిన మల్లువాడు.

బృహ—మరియు నీ మహానుభావుం డాదిమధ్యాంతరహితుండును గుణరహితుండును, కేవల తేజోమయ మాయాకాదుండును, జననభరణ మరణహేతుభూతుండునై యున్నవాడు. ఓమహేంద్రా! యేమహానుభావుం కనుగొనుటకయి జ్ఞానులత్యాత్మ విద్యాభ్యాసంబు చేయుదురో యేలోక పూజ్యునిఁ జూచుటకై జతతప స్వాభ్యాసంబులు పుణ్యమంత్రోచ్చారణంబులు యజ్ఞంబులు దాసంబులు పుణ్య కర్మంబులు గంగాది పుణ్యనదీస్నానంబులు పుణ్యస్థల సందర్శనంబును సకల దేవతాసేవనంబును నేయుచుందురో యెవని తేజోమయాకర సందర్శనంబు చేసిన అనంతపదము చేకూరునో అట్టి చరాచరాత్మకుండును బరాత్పరుండును జ్ఞానమయుండును మనకు ప్రసన్నుండయ్యె. అందుచే జన్మము పాపసంబయ్యె. ఈ నాకలోకంబు వన్నెకెక్కె.

ఇంద్ర—అవును. ఈ యిందిరామనోహరుండు!

ఉ. శాలురలోన బాలుండంబు పాడుచు నాడుచు నుండు వేడ్కతో
నాలమునందు వీరుఁ డయి యంతముఁ జేయును శత్రువర్గమున్
తాలిమి కన్యకామణుల దగ్గఱఁ దా, రసికాగ్రగణ్యుడై
లీలల నెన్నఁగా దరమె లేఖకు లందఱు నెంచఁజూచినన్ ?

(కృష్ణునివంకఁదిరిగి) ఓ మాధవా !

చ. అలబలిదాడి కోడి యమరావళి విహ్వల,మంది పాట వే

ల్లులఁ గరుణింప నయ్యదితి పొత్తులబిడ్డఁడవై జనించి యో

నళినదళేత్రణా ! పెరిగినాడవు మాగృహమందుఁ గ్రమ్మఱన్
జెలిమిని హాగృహంబునకె చేరితి పూడుము కొన్ని నాళ్ళిటన్.

కృ—మహేంద్రా ! నీవు నన్నింత సంభావింపవలసిన పని
లేదు. ఏలయన

ఉ. ఎవ్వనియూగునన్ పశువు లేనియుదానము లీయ నేర్చునో
యెవ్వనివీట వారసఁతులేనియు యాగ ఫలంబు లిత్తురో
ఎవ్వఁడు దాల్చగా నెముక యేనియు పజ్రపుతున్నమానో నేఁ
డవ్వీబుధేంద్రుఁ గంటిమి పురాకృత మాసుకృతంబు పెంపునన్.

ఇంద్రు—యాదవేంద్రా ! నీవు మమ్ము ధన్యులఁ జేయ
వచ్చిన కారణమేమి ?

కృ—సంక్రందనా ?

ఆ. వె. నాకమునకు వచ్చి నర కాసురుఁడు తొల్లి
యమరకోటి గన్నఁ యదితిదేవి
కుండలముల నెత్తుకొనిపోయె నవి యిప్పు
తెచ్చినాడ దల్లి కిచ్చుకొఱకు.

బృహ—నర కాసురుఁడు సంహరింపఁబడియెనా ?

కృ—మీ యనుగ్రహముచేత.

ఇంద్రు—అమరకోటి కమితోపకార మొనర్చితిరి.

యము—ఇది మొదటిసారిగాదు.

సత్య—ఈ మహాత్ముని రాకకు నా ప్రేరణయుఁగూడ కొం
దొక కారణమయి యున్నయది.

కృ—అవును; ఈనాక నదీమతల్లిని, మీనందచననమును, శచీ
దేవినిసందర్శింపఁగోరినత్యభామనన్నీలోకమునకుఁబయనముఁ జేసినది.

ఇంద్రు—ఏ కారణమున నయిన నేమి ? యీ మహాత్ముని
రాక చే నాకనులుపండువొనర్చె. మీయభీష్టము నిర్విఘ్నముగా నెఱ
వేఱుఁ గాక !

బృహ—దేవా ! ఇంద్రమందిరంబున కరిగి పూజ్యులగు
నదితికశ్యపులఁ జూతమురండు.

కృ—మన్నింపడగిన గురుజనబంధుగణంబుల నందఱ నిది వఱకే సందర్శించితి.

ఇంద్రు—అట్లయినఁ దక్కు విశేషంబులం జూతమురండు.

సత్య—ప్రాణేశ్వరా! నాకలోక వెళ్ళకాంతయగు సీరంభ నృత్యగానంబులయందు నెఱజూణయని విందును. అందుచే నీమె నృత్యగానంబులు కనివినవలయు.

ఇంద్రు—అమ్మా! దానికేమిభాగ్యము. ఓసీరంభా! నీనాట్యము, గానము ధన్యశ నొందు కాలమువచ్చినది. ఈమహాశక్తులమెప్పింపుము.

రంభ—మీ రామాత్రపునూట నందురాయని కనిపెట్టు కొనియున్నాను. ఇట్టి మహారసికులు చూచి మెచ్చనియెడ నావిద్య యెందుకు? ఇదె యారంభించుచున్నాను. (అని యాడుచున్నది)

కృ—(ఆట అయినతర్వాత) యెన్నఁడును గని విని యెఱుఁ గని నృత్యగాన వినోదంబులు స్వర్గలోక వాస్తవ్యులగు మీకు భూలోక వస్తువులయం దిష్టముండదు. కాని ఈహారము నీవు బహు మానముగాఁగైకొనుము. (అని రంభకిచ్చుచున్నాఁడు)

సత్య—నీవిద్యావైభవంబులకుఁ దగిన బహుమానము గాకు న్నను దీనినిఁగూడఁ గైకొనుము. (రంభకిచ్చుచున్నది.)

రంభ—ఈ బహుమానంబులు శిరసావహింపఁదగినవి. యేల యన మీరిచ్చుటచేత.

కృ—మహేంద్రా! నందనవనంబు సందర్శింతము రమ్ము. యముఁడా! కొలువు చాలింతమా! ఆచార్యోత్తమా! సెలవొసం గెదరా? దేవా! పోవుదమా?

అందరు—చిత్తము.

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

పారిజాత పహరణము

పంచమాంకము

[ప్రవేశము—నందనవనము]

[అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు సత్యభామయుఁ బ్రవేశించుచున్నాడు.]

కృ—దేవీ! సర్వసౌఖ్యకరం బగు నీ నాకలోకంబున నిన్నటి రాత్రియంతయు సపూర్వసుఖనిద్రలభించినది. ఎందుచేతను?

తే. గీ. దేవతోద్భావ వనమందు దిరిగి తిరిగి

కలగి మిన్నేటితరంగల గలసిమెలసి

మలయమారుతుఁ డడుదెంచి మందగతుల

మెల్ల జోగొట్టినట్టు నామేను సోకె.

ఇట్టియానందము భూలోకదుర్లభముగదా!

సత్య—అవు నది నిశ్చయమే. కాని ఇప్పుడు మన మున్న జే ప్రవేశము?

కృ—దేవీ! ఈప్రదేశముచెప్పనక్కఱ లేకయే తెలిసికొనఁ దగినది.

ఉ. నందన మీవనం బదితినందనసేవ్యము నిర్జరేశ్వరుం

డిందు శచీసమేతుడయి యెల్లపుడున్ విహరించు నిందెయా

చందనపారిజాతముఖసౌరకుజంబులు నిల్చియుండు దై

నందినవైభవం బమరనాథునకున్ సమకూర్పు నెప్పుడున్.

సత్య—అట్లయిన సత్వరమాపారిజాత మహీరుహము కడకుఁ బోవుదము రండు.

కృ—దేవీ! ముహూర్తమాత్ర మీయమరలోకనందనవన వైచిత్ర్యంబులఁజూచి యనంతరము పారిజాతముకడ కరిగెదము. ఇందు మందారహరిచందనసంతానాది దేవభూరుహకుసుమ సౌరభంబును

సరోవరారవిందమకరంద పానోపిందీవర ఘంటారంబులు (ప్రూణేంద్రి
యంబునకును గర్జద్వయంబునకును నేత్రయుగంబునకును నొకపర్యాయ
మే విందొనరించుచున్నది.

సత్య—ఈవన రామణీయకము నీతరువుల సౌబగు నెంత
చూచినను దనివి దీఱకున్నది.

కృ—సుందరీ! అందు జేత నే నిర్జరులు దీనికంతగాఁ గూర్తురు.
తే. గీ. అవనిజంబులు పూచు దోహదములేక

యూఱుముతువులఁ పువులుండు నన్ని చెట్ల

వేలుపులు వోలె నిందలివృక్షములును

ముదిమియును జాపులేకుండ పొదలుచుండు.

సత్య—దేవా! మీ ప్రసాదమున నాకిట్టి వైచిత్ర్యములఁ
జూచుభాగ్యము లభించినది. నా తొందరకు ఊమించి నన్ను సత్య
రమ దివిజ భూరుహముకడకుఁ గొంపొండు.

కృ—దేవి! అట్లేచేయుదును. (అని కొంతనడిచి) ఇదిగో!
కల్పవృక్ష వాటియొద్దకు వచ్చినారము.

సత్య—దేవా! భూలోక మహీరుహములకంటె నెంతయును
సుందరమై దర్శనీయమయి యున్న యావృక్షరాజము పేరేమి?

కృ—సుందరీ!

క. కల్పము నందనమున కా

కల్పము సఫలీకృత సురగణమానస సం

కల్పము వెలసెడు నిది బహు

కల్పంబులనుండి నిర్వికల్పంబగుచున్.

సత్య—నాజీవిత మింతకాలమునకుఁ జరితార్థత నొందినది.
తక్కిన ప్రమాకులఁగూడ నెఱిగింపుడు.

కృ—ఎఱిగించుచున్నాఁడ వినుము.

మ. అది బృందారక సుందరీనిరతసేవ్యం బైనమందార మ

య్యది సంతానకుజంబుఁ దత్తరువుచాయం దేవసంతానముల్

మదినానంద మెలర్చ నిల్చెడును లేమాచూడు మా మ్రాకు ప్ర
క్కడెసుమ్మా హరిచందనం బిదియె సింగారం బిడుందోటకున్.

సత్య—(నవ్వుచు) నాలుగుమ్రాకుల నామములు మాత్రమే
నాకెరిగించి యైదవదానిం దలపెట్టరేమి ?

కృ—కళ్యాణీ ! నీహృదయంబున గలతొందరచే నీ వట్లను
చుంటివిగాని నేను క్రమక్రమంబున నెరిగించుచునే యున్నానువిను.

మ. నెలతా ! యయ్యదియే విదర్భసుతకు న్నీకున్ మనస్పర్థలన్
గలుగంజేసినపారిజాతము స్వర్గరాట్కళ్యాణ సంవర్ధకం
బలఘుశ్రీయుత మీలతాంతములె సానై బంతియై హారమై
వలపు బ్జిమ్ముచు నిండుమోదమిడు నాపొలోమి కశ్రాంతమున్.

సత్య—(తొందరతో) ఏది నా మనోరథంబును, నాయీ
నందంబును, నాకును విదర్భరాజనందనకును గలహాకారణంబునగు
మహీరుహంబు.

కృ—అదిగో (అని దగ్గటకుఁబోయి) నారదమునిదత్త పారి
జాత పుష్పంబొక్కటి దొరకుటయే దుర్ఘటంబయ్యె ఇప్పుడు. నీమనో
రథసాంఫల్యం బగునట్లు కావలసినన్ని బుష్పంబుల ముడుచుకొనుము.

సత్య—దేవా ! నామనోరథంబట్లు సఫలముగాదు. యీ
వృక్షము మదీయ మందిరోద్యానవనంబునకుఁ దీసికొని పోవలయును.

కృ—(తనలో) ఈమెతో నిప్పుడు పరిహాసంబు గావించెద.
(ప్రకాశముగా) అచ్చా ! ఈ మహీరుహంబు నేమి ? నేనేమి ?
తెచ్చుటయేమి ? దీనిని గొంపోవుటకు నాదేవేంద్రుని యనుజ్ఞ వేడ
వలయు. అట్లు చేయుదుమా ?

సత్య—(సంతోషముగా) వేడినచో నమితసౌఖ్య దాయకం
బగు దీనిని నాతఁ డిచ్చునా ?

కృ—ఇయ్యఁడు ! ఆమాట నిజమే. అందుకేమిచేయగలము ?
పోనీ, నీమనోరథసిద్ధియగునట్లు కావలసినన్ని నీతురుమునందురుము
కొనుము.

సత్య—అంతమాత్రమున నామనోరథసిద్ధి పూర్తిగాఁ దీరదని యేగదా ! పోనిండు. ఆ దేవేంద్రు ననుజ్ఞఁ బొందనేల ? అతఁ డెరుంగకుండ రహస్యముగాఁ దీసికొనిపోవుదము.

కృ—(ఆశ్చర్యము నభినయించి) ఏమి ? దొంగతనము జేయుమనియెదవా ? ప్రాణేశ్వరుండు దురాచార వర్తనుండైనపుడు కులకాంత తన మధురసీతి వాక్యంబులచే నది మాన్పవలెను. అట్లు చేయుటకు మారుగా నీచమగు చౌర్యమునకుఁ బురికొల్పుచుంటివి. ఇది నీకు భావ్యమా ?

సత్య—(నవ్వుచు) ఏమి ? మీ నంగనాచితనము; దొంగ తనం బెరుంగనివానివలె నభినయించుచుంటిరి. బాల్యకాలమున గోపికాగృహంబుల దధిక్షీర నవనీతంబుల దొంగిలించుట మీకల వాటేగాదు. దొంగతనము ముందును, తర్వాత మీరును బుట్టితిరి.

కృ—బాల్యనష్టల నెన్నిచేసినను జెల్లును. పూర్ణయావన ప్రాయంబువచ్చినప్పు డాగట్టివచ్చేతలు చెల్లునా ? పోనీ, భనత్కార్య నిర్వహణంబునకై దొంగతనమున కంగీకరింత మన్నను ద్రిజగద్భీకర పరాక్రమ సాంద్రుండగు నా దేవేంద్రుఁడు మనలఁ బట్టికొనునుగదా ! నే నందుకే జడియుచున్నాఁడను.

సత్య—(విచారముతో) దేవా ! చక్రాయుధశోభిత ప్రశస్త హస్తులగు దేవరవారి పరాక్రమముముందర దేవేంద్రుఁ డెంత ? మీరిట్లు పరిహాసార్థమై నన్న నవలసి యనెదరుగాని నే నెదగనా ? అదియుగాక నాఁడు నాతో మీరిట్లన లేదా ? “ఆ యమరలోకంబున కరిగి సమీర, సమవర్తి, సముద్రేశక, సర్వభక్షాదులగు దిక్పాలకులం గూర్చుకొని యా దేవేంద్రు డడ్డమువచ్చినను వచ్చుఁగాక ! ఊ. మానవతీభూష విను మాట లిఁకేటికి నీవుమెచ్చ యా

నౌ నన నాశరీరమణి యచ్చెరువంద వడంక ముజ్జగం

బే నమరావతీపురికి నేగి చొరంబడి యంద్రనందనో

ద్యానము పారిజాతవసుధారుహము న్గొని తెచ్చియిచ్చెదనో ;

కృ—(నవ్వుచు) నాపరాక్రమమునకు నీవే మెచ్చుకొనవలయును. అడుదాని యెడమకాలిచేఁ ద్రోయబడినవానికి పరాక్రమమెట్లుండును ?

సత్య—(తలవంచి) ప్రాణేశ్వరా ! ఊమింపుఁడు.

కృ—దేవీ ! ఊమార్పణ కేమున్నది ? అదిగాక యారంభ కాలమున బ్రజ్జలఁ జేయుట సుకరము ! నెరవేర్చుట దుష్కరము. తెచ్చెదననఁగా నిరపాయమయిన యుపాయము గల్గినఁ దెచ్చెదనంటిని గాని వీలు దప్పినచో నేమిచేయుదును ?

సత్య—(కన్నీళ్ళతో) ఈ ఆటంకముల నప్పుడే చెప్పక పోతిరా ? రాకుందునే ? అప్పుడు నిరర్థకప్రతిజ్ఞలఁ జేయనేల ?

కృ—అయ్యో ! విచారించిన నేమికార్యము ?

సత్య—విచారముకాక యీ సత్యభామ ముఖమునకు నానందమెప్పుడు ?

కృ—అందుచే నీ మహోన్నతపరిపూర్తి యగునట్లును నాకు నిర్బాధిక మగునట్లును నొక యుపాయముఁ జెప్పెదనది యెద్దియనిన యీ పారిజాతమహీరుహంబు నిందేయుంచి యనుదినమును శతసహస్రపుష్పంబుల నీకుఁ దెచ్చునట్లు గరుత్మాంతున కానతిఁజెదను. అది సమృతమా ?

సత్య—(శృంగారసముచితంబుగ నేడ్చుచు) ప్రాణేశ్వరా ! యిది మీకు యుక్తమా ? అట్టి పారిజాతవృక్షమును దెచ్చి మదీయ బృందావనంబు పెరటిచెట్టుగా నాటెత్తునని చెప్పలేదా ? యిప్పుడిట్లననేల ? పారిజాతమహీరుహంబు దెచ్చుకొందునని రుక్మిణి, జాంబవతి, మిత్రవింద, కాళింద్యాదులతో బీరములుపల్కి వారి నధిక్షేపించి వచ్చితిని. అప్పుడట్టి యట్టహాసంబుచేసి యిప్పుడు దీని దీసికొనక రిక్తహస్తములతోఁ బోయిన నా సవతులు నన్నవమానింపరా ? ఆ యవమానము నే భరింపగలనా ? ఈ వృత్తాంతము నాకు ద్వారకానగరంబుననే మీరు దెల్పినచో రాకుండ నొకమారచ్ఛటనే వగచి యూరకొండునుగదా !

కృ—ఒకపర్యాయము శిక్షించితివి గాన మఱల యథా పూర్వకముగాఁ జేయుదువన్న భయముచేత నట్లంటిని.

సత్య—(ఏడ్చుచు) జీవితేశ్వరా! మీ పరిహాస వచనముల నడచి నాకు దలచిన మహాపరాభవసముద్రమునుండి దాటించి రుక్మిణితో సమానముగఁ జేయుడు.

కృ—(తనలో) ఈ కాంతారత్న మింతదనుక రుక్మిణికంటెఁ దన్నధికముగా జేయుమనివేషి యీసమయమున రుక్మిణితో సమానముగ నుండిన చాలుననుచున్నది. కాని శ్రీసామాన్యంబునకు దుఃఖము నిర్దేతుకముగ నచ్చును. పాపము నాకుజాలియగుచున్నది. దీని నూరడింతు. (ప్రకాశముగ)

తే. గీ. ఆణిముత్యాల చేరుల నవఘోంచు

తేటకన్నీటిసోనలు తేటపియిడక

యెడదఁ దళుకొత్తుజులుగుపయ్యెదను దడుప

నేలవగచెద వెలనాఁగ బేలవగుచు ?

దేవీ ! యూరడిల్లుము; పారిజాతము దెచ్చెదను.

సత్య—దేవా ! నాపై నిజముగా ననుగ్రహము వచ్చినదా ?

కృ—సరేకాని, అగణితశాస్త్రాలంకృతంబై యింతమహాభారంబుగానున్న యీవృక్షమును నే నొక్కడఁ బెల్లగింపగలనా ?

సత్య—అయ్యో! ప్రాణేశ్వరా! మరల నొక్కత్రయాలంకమునుదెచ్చిపెట్టితిరా? పరిహాసముమాని కార్యసాఫల్యముఁ జేయుడు.

కృ—కార్యసాఫల్య సాధనము మదీయ సామర్థ్యమున నుండి నచో నట్లేచేయుదును. అట్లే యధికాయాస మొందుదుననియైన వగవక ఇట్టి నిర్భరకార్యము నాపైఁబెట్టుట భావ్యమా ? నాజనకసహోదరులై నచో నన్నిట్టిపనికి నియోగింతురా ?

సత్య—నిష్ఠుర భాషణంబులచే నాడెందమునుగుందింప నేల?మీ రీస్వల్పకార్యంబు చేయలేకున్నచో నెవ్వరు నమ్మగలదు, పూర్వ కాలంబున ? గూర్మావతారధారివై మందరోర్విధరం బెత్తలేదే ? వెండియు శ్వేతవరాహమూర్తివై సముద్రమగ్న వసుంధరోద్ధరణ ప్రమాదివి కాలేదా ?

కృ—తత్తత్తార నిర్వహణార్థమై యవతారంబుల నెత్తితిని. ఇప్పుడు కేవల మనుష్యమాత్రుడనుగదా ? మనుష్యున కట్టిసామర్థ్యంబు గలుగునా ?

సత్య—భక్తజనాధారంబగు నీయవతారంబున మాత్ర మట్టి కార్యములఁ జేయలేదా ? నాఁడు నాకలోకాధీశ్వరుండగు సంక్రందనుఁడు రాశ్శవాన గురియింప సకల గోపగోపీజన సంరక్షణార్థమై గోవర్ధన ధరాధరేంద్రంబు కందుకంబు చందంబున నీ కరారవిందమున గోపబృందంబులు డెందమున నానందింప నెత్తిలేదా ?

కృ—ప్రాణేశ్వరీ ? చక్కనివార్తజ్ఞప్తికిఁ దెచ్చితివి, నాటి మహాసామర్థ్యంబు నేఁడు తెచ్చుకొని యీపారిజాతంబు పెల్లగించెద.

సత్య—ఇంక మనము నిరభ్యంతరముగ దీనిని దీసికొని పోవచ్చును. (తెరలో)

ఓహో యెవ రాపారిజాతవృక్ష సమీపమున? మా మహేంద్రు నాజ్ఞ గొనగ యెవ్వరును దానిం జేరఁగూడదు.

కృ—ఇంక నీవృక్షముదరిఁ జేరఁగూడదు. దేవీ ? యేమయి నను గానిమ్ము. ద్వారకానగరమున కరిగెదను. సంక్రందన సేవకుండగు గంధర్వుఁ డటచుచున్నాఁడు.

సత్య—మందభాగ్యురాల నగు నాకన్నియు విఘ్నములే కలుగుచున్నవి. దేవా ! యెట్లయినను సాహసముచేసి నాముద్దు చెల్లింపుడు. (అని బ్రతిమాలుచున్నది.)

కృ—సరే. ఓయి గంధర్వా ! నేను ద్వారకానగర వాస్తవ్యుడనగు శ్రీకృష్ణుండను. మీసంక్రందనుని యానఁ గైకొని యిందు విహరింపుచున్నాము.

సత్య—(కొంచె మాఁగి) మీపలుకుల నాలకించి యా గంధర్వుఁ డిటు వచ్చుటలేదు.

కృ—వచ్చిన నేమి ? పారిజాత మహిమహమును భవదీయ ముది రోద్యానమధ్యంబున నాఁటెదను. గంధర్వ సార్వభౌమ సమన్వితుండై సర్వపర్వతారాధియగు సుపర్వసార్వభౌముఁడు వచ్చినను

వానిని నిర్బించెద. నీడెందమున నాందోళము దక్కి యానందము నొందుచుండుము. ఇదిగో సమూలంబుగా దానిని బెల్లగించెద.

(అని దగ్గఱకుఁ బోవుచున్నాఁడు.)

సత్య—ప్రాణేశ్వరా ! జయమగుఁగాక ! జయమగుఁగాక !

కృ—దేవీ ! నీపలుకులవలననే నాకు జయమగును.

సత్య—దేవా ! ఈవృక్షమూలమున బండిగురి వెండతీఁగె
తెంత దట్టముగా నల్లుకొనియున్నవో చూడుఁడు.

కృ—దేవీ ! ఇదిగో ! చూచుచున్నాను.

తే. గీ. అన్యులీ దేవభూరుహం బపహగింతు

రనుభయమ్మున నమర నాయకుఁడు దీని

బండిగురి వెండతీఁగెలఁ బదిలముగను

సంకెలలు వైచి బంధించు సరణిఁ దోచు.

మఱియు నోదేవీ !

చ. తడవుగఁ బారిజాతవసుధారుహమీలతికాళిఁగూడి యి

క్కడ నొకతావునం బెరిగెఁ గావునఁ ద మ్మెడఁబాయుమిత్రముం

గడపటిసారి గాటముగఁ గౌఁగిటఁ జేర్చెడునాఁగ జూడు మీ

యెడఁ బెనవేసికొన్న యవి యీలత లాతరుమూలమున్ సఖి.

సత్య—అట్టి చిరకాల మిత్రములను వేరుఁజేయుటకుఁ గార
ణము నేనయితిని గదా యని నామనసు జాలినొందుచున్నది.

క—ఓదయామయీ! అట్లయినమన మీ పాపముఁ జేయవలదు.

సత్య—అతిలోభముచేతనే నిందుకొడఁబడు చున్నాను.

కృ—దేవీ ! నీ వీ మహీరుహమును బడయఁగోరుటచే నిది

సర్వవిధముల నిన్ను బోలియున్నయది. ఎట్లనిన

తే. గీ. వెడఁదకొమ్మలు బాహులు బెడగుఁజూపుఁ

జిగురుటాకులు కెమ్మోవి చెవులుదాల్చుఁ

పూవుఁగుత్తులు పాలిండ్ల పొలుపుఁబెలుపు

కొత్తమొగ్గల చాలు పల్కుదురుపోలు.

(అని తీఁగెలొత్తిగించు చున్నాఁడు.)

(తె ర లో)

మాధవా ! ఆ వృక్షమూలమున నున్నతీగల నిర్మూలింప కుము. అవి దేవేంద్రున కత్యంత ప్రియతమములు.

సత్య—ఈ మూర్ఖుడు తానే యీ పూవుదోట కధికారి వాలెఁ బ్రేలుచున్నాడు.

కృ—దేవీ ! సేవకాధీనమయిన పదార్థము పోయినచో యజమానుఁ డాసేవకుని దండించును. ఈ గంధర్వుఁడు సేవకుఁడు గావున నిట్లనుచున్నాడు. సేవకులు యజమాను నాజ్ఞానుసారవర్తనులుగదా ! కానీ భయములేదు. (అని వృక్షమును బెల్లగించును.)

[అప్పుడు చిత్రగ్రీవుఁ డనుగంధర్వుడు ప్రవేశించును.]

చిత్ర—ఓ జగన్నాథా ! సుపర్వసార్వభౌమసేవకుడను. ఈ నందనవన పాలకుఁడను. చిత్రగ్రీవుఁ డనువాఁడను. మహేంద్రుని యాజ్ఞ లేక యు మదీయూభిప్రాయంబు లేకయు సీ పారిజాత వృక్షమును నిర్మూలింపనేల ?

కృ—మూఢుఁడా ! ఈ పారిజాతమును ద్వారకానగరస్థిత మదీయోద్యాన వనంబునకుం గొనిపోయెద ! జీవనాపేక్ష గలిగి యున్నచో నడ్డము రాకుము.

చిత్ర—(కోపముతో) ఏమేమి ? ఈ ప్రపంచసృష్టి మొదలెంత వఱకు నిట్టివిచిత్రంబుగనలేదు. సకలలోకాధీశ్వరుండై యష్టదిక్పాలక సేవ్యుండై యపారధైర్య పారావారుండైన మహేంద్రునైన జూచి వెరువక సీ యిచ్చానుసారముగాఁ జారిజాతమును దీసికొని పోయెదవా ? దాని నక్కడఁబెట్టి మరి కదలుము.

కృ—దాని నక్కడఁబెట్టును. నిన్నిక్కడ బలిపెట్టెదను. నీచగుణసమన్వితుఁడ వగు సేవకుడవని కరుణాంతరంగితహృదయుండనై యుపేక్షించినకొలది బ్రేలఁజొచ్చితివేమి ? దిక్పాలకసమేతుండైన మీ యింద్ర డొక్కఁడేగాఁడు. త్రిదశకోటి నిర్జరగణంబులును దాడి పెట్టినను యాహవదోహంబున వారినందఱ నిర్జించెద. పో ! యీ వార్త మీ సార్వభౌముండైన మహేంద్రునితోఁ జెప్పుకొనుము.

సత్య—మూఁడు! నీనంటియధముఁ డొక్కఁ డాటంకము చేసిన నాఁగునని వచ్చితివా యేమి ?

చిత్ర—ఓకృష్ణ! మాధవీలతాసమేతం బగు నీ పారిజాతము మా శచీదేవి కత్యంత ప్రിയము. నీవు దీనిని గొంపోయిన నామె తెప్పించుకొనక మానదు.

సత్య—(కోపముతో) నీ నిరర్థక ప్రలాపంబులతోఁ బనివమి ? హృదయేశ్వరుండు నా హృదయరంజక స్వభావుండగుటచే నేను సామంతంబుగలిగి దీనిం దెప్పించుకొనుచుంటిని. మీశచీదేవి త్రిలో కాధీశ్వరుండగు మహేంద్రుని పట్టమహిషిగాదు. అందుచే సామంతం బుండినచో దనభర్తపరాక్రమముచే నీవృక్షమును దిరిగి తెప్పించుకొను మని చెప్పుము. తనపంతంబును నాపంతంబును నీసారి చూడుమనుము.

చిత్ర—ఏమీ ! విప్లవత్రయ పూజ్యురాలగు మాశచీదేవినే నిందింపుచుంటివిగా! యీవాక్యంబు లామె విన్నచో మీప్రాణంబులు మీకు దక్కెడునేమో చూచెదను.

కృ—(కోపముతో) ఓఘార్తవర్తనా! నీశిరఃకర్తనం బిప్పుడే యాచరించెదను. నీప్రాణసంరక్షణార్థమై దిక్కున్నచో రమ్మనుము.

(అని కత్తిదూసి వేయఁబోవుచున్నాఁడు.)

చిత్ర—మహేంద్రా! శరణుశరణు (అని పారిపోవుచున్నాఁడు.)

సత్య—(నవ్వుచు) ఆర్యపుత్రా! కట్టతెగిపోయిన మహా ప్రవాహంబు చందంబున నొక్కపరుగుననే వెన్నిచ్చి పారుచున్నాఁడు. ఈతం డిప్పు డెచ్చటి కరుగును ?

కృ—ఈనందనవనాధికారి యగు సంక్రందనుని సమక్షం బున కరిగి తనపరాభవంబు నాయదితి తనూభవున కెరిగించును.

సత్య—సరే! వాఁడెట్లయిన నేమి ? మన మీపారిజాతమహి రుహంబును చేకొని ద్వీకానగరంబున కరుగుదము రండు.

కృ—ఓసత్రాజిన్నందనా ! నాకస్వామి యెరుంగుండ నీ మ్రాకుం గొనిపోవుట యనుచితము.

మ. అమరేంద్రుం డిది యాలకించి యనిసేయ న్వచ్చువాఁడంచుఁ దోఁచు మదిం బోరు దొరంగినం బిరికికృష్ణుండొక్క మ్రుచ్చుట్లు వృ

క్షము నీ దొంగిలిపోయినాడనుచు లోకం బెల్ల నిందించు ని
త్యమునుం గావున నిష్ట వీరపురుషవ్యాపారము న్సల్పెదన్.

సత్య—ఒకవేళ సునాశీరుడు సేనలం గూర్చుకొని కయ్య
మునకు సిద్ధమైనచో ?

కృ—కదనక్షోణికి వచ్చినచో మదీయతీక్షణ నందక కాక్షేయక
ధారలచే నీయతయలోక వాసుల త్తవిక్రమలఁ గావించి యొక్క
క్షణమునవచ్చి నీకటాక్షవీక్షణంబులకుఁ బాత్రుఁడ నయ్యెద.

సత్య—ప్రాణేశ్వరా ! ఈత్రివిష్టపవాసులెల్ల మహాక్రుద్ధులై
శ్రద్ధతో యుద్ధసన్నద్ధు లగుదురు గాఁబోలును. మిక్కిలి జాగరూక
తతో నుండవలయును.

కృ—ప్రాణేశ్వర బలప్రతాప పరిజ్ఞానములేని యోబేలా !
బాలా ! యింత భయాక్రాంతపు గానేల ? గంధసింధుర సదృశ బం
ధుర గర్వాంధు జరాసంధుని, దత్తహాయాగత శిశుపాలాది నరపాల
వర్గంబును, నాఁడు రుక్మిణీకళ్యాణ సమయమున జగత్ప్రసిద్ధముగ
జయించుట నీవు వినలేదా ? మరియుఁ జక్రశాఙ్గనంద కౌమోదక్
పాంచజన్య శోభితుం డగు నీ మగని కెవ్వ రీడు ?

సత్య—అవును. ఆమాట నిశ్చయమే. గంగగోవున కాగ్ర
హము వచ్చిన చందమున మీకు రాకరాక కోపము వచ్చినచో
మీ యెదురు నెవరు నిలువఁగలరు ?

కృ—అట్లెరిగియు నిట్లు బేలతనంబున జాలివడనేల ? అయి
నను సన్నగాలికి సయితము లతలు చలించును గదా ! ఆయింద్ర
యమాదుల వలన మనకు భయములేదు. అదిగో యెవ్వరో వచ్చు
చున్నారు. (అని పరికించి చూచి) అదిగో గంధర్వనాయకుఁ డగు
చిత్రరథుండు వచ్చుచున్నాఁడు. ప్రాయశః మహేంద్రుఁడు వీనిని
నాయొద్దకు దూతఁగా బంపియుండును.

సత్య—ఆర్యపుత్రా ! మహేంద్రుఁడు మనలను జలకనఁగా
బోవనీయదు. కావున గడు మెలఁకునతో మెలఁగవలయునని మరల
విజ్ఞాపనం బొనర్చుచుంటిని.

కృ—దేవీ! రణమునకుఁ జొచ్చునప్పుడు జయాపజయములు ముందు నిశ్చయింప నలవిగాదు.

మ. అనిలో గెల్చితి నేని సేవాసగు గాఢాలింగనం బంది మ
న్ననమైన నీకిలికించితమ్ములకు నానందించెదన్ దివ్యశ
స్త్రునికాయంబుల నాజిలోఁ దెగిన వీరస్వర్గము స్థూరకొం
దును రంభాపరిజృంభణము గాంతు న్నికు గన్నెర్రగాన్.

సత్య—అనుంగళము ప్రతిహత మగుఁగాక! కులదేవతలు మిమ్ము రక్షింతురుగాక!

కృ—(నవ్వుచు) దేవీ! మరచితివా! యేవేల్పులవలన నీవు రక్షణముఁ గోరుచున్నావో యావేల్పులతోడనే మన కిప్పుడు కల హముగదా!

సత్య—అట్లయిన వేల్పులవేల్పు మిముఁ బ్రోచుఁగాక!

కృ—నేనే వేల్పులవేల్పునని దివిజులందరు న న్నెన్నుచున్నారు.

సత్య—అట్లయిన మిమ్మును మీరే రక్షించుకొందురు గాక!

[అప్పుడు చిత్రరథుఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

చిత్ర—(తనలో) రాయబారము నడపుటయే కష్టము. అందు మురళాసన బలశాసనులకు దౌత్యము నడుపుట కష్టతరము. చ. విడువఁడు వేల్పుమాఁకు నరవిందదళాక్షుఁడు సత్యభామకు

నడుఁ బ్రియమైన కారణమున నృచి విన్నదనంబు చాల్చుటన్
విడువఁడు పంతము న్నముచిభేదియు సంధి పొసంగెనేని మే
ల్కడునగుఁ బ్రాతఃకట్టములు గానఁ బురందర నందనందనుల్.

చిత్ర—అట్టిసంధి నాసందేశమువలననే గావలయును. నన్నిచ్చోటికీ బనుచునపుడు మహేంద్రునిసమక్షమున దేవగురుఁడగు బృహస్పతి నాతో నిట్లని యానతిచెను.

ఆ. వె. యాదవేంద్రుఁ గాంచి యాదరంబున మ్రొక్కి-

కార్యగతుల నెల్లఁ గలయఁదెల్పి
మనసు నొవ్వకుండ మనపని సెడకుండ
రాయబార మీపు సేయవలయు,

కావున బృహస్పతి వచనప్రకారము సందేశము నిర్వర్తింపఁ బ్రయత్నించెదను. అదిగో వాసుదేవుఁడు దేవీసమేతుఁడై యున్నవాఁడు.

(ప్రకాశముగా) యదుకుంజరున కభివాదము సేయుచున్నాఁడను.

కృ—గంధర్వనాయకునకు స్వాగతము.

సత్య—(తనలో) మన్ననలకు లోపమెన్నఁడు లేదు.

చిత్ర—మహాత్మా! నారదాదులగు సురమునులనల్ల మీ మహిమ వినుటయేగాని యిదివరకుఁ గన్నులార మిమ్మును దర్శింప లేదు. ఇప్పుడు ధన్యుడనయితిని.

కృ—నీపరిచయము నాకును నానందమై యున్నయది. కాని మనము కలసిన సమయ మంతప్రశస్త మయినదిగాదు.

చిత్ర—దేవా! మీకుం జెప్పదగినవారు విష్ణుపత్రయమున లేరు. కాని, నావిన్నపమొకటి మన్నింతురుగాక!

ఉ. వేలుపురాచవారలకు వెన్నునకు న్నగ చెల్లునయ్య యే
కాలమునందును న్విదము, కానము చిత్రము లింతలేసి యా
నీలగళుండు విన్నదిది నీరజగర్భుఁడు విన్న నవ్వరే .

పోలదు పోలదో యనఘ పోరిక పొందుపొసంగ నుండరే.

కృ—నీతిగర్భితమగు నీయువదేశము నీప్రభువగు మహేంద్రునకుఁ జేయఁదగినది యేమనగా?

తే. గీ. పారిజాతపుష్పంబుల పాన్పుమీద

మేనుఁ జేర్చ నాపూదండ మెడనుదాల్చ

తురుమునందును జాలఁ గ్రొవ్విరులు దురుమ

మనసుపడియున్న దెంతో యీమందయాన.

అందుచేత నీముద్దియ ముద్దుచెల్లింపఁ గొండొక కాలంబు పారిజాతము ద్వారకానగరంబునకుం గొంపోయి యాలతాంగి యుద్యానవనంబున నాటఁడలంచి మాకు మహేంద్రునికడ నున్న చనువువెంపునఁ దెంపొనరించి దీని బెకలించితి నంతియకాని పాక. శాసనునితో మాకు వైరకాగణము లేదు,

సత్య—(కృష్ణుని చెవిలో) ఆర్యపుత్రా! వృక్షమును చూత్రము విడువకుము.

చిత్ర—దేవా! యిందు నేరము పాకశాసనుని దనిగాని నీయది యనిగాని నిర్ణయించుటకు నే నెంతవాడను? అయిన నా కద్రుమములపై దివిజులకుఁ గల యనురాగ మించుకం జెప్పెద వినుము.

సీ. పవ్యళింపదుసుమీ పాకశాసనురాణి
 పారిజాతపుఁ బాన్పుపై నెగాని
 యరుతఁదాల్పఁడుసుమీ యమరేంద్ర తనయుండు
 మందారకుసుమశామంబె గాని
 తిరుగనొల్లరుసుమీ తెఱగంగటి విరిబోండ్లు
 హరిచందనచ్ఛాయలందె గాని
 చేయనొల్లరుసుమీ శివపూజ వజ్ర సం
 తాన భూరుహలతాగతములఁ గాని
 అన్నిటికి నేమిగాని యయ్యమరదూత
 చెవి నిడదు సుమీ కల్పపల్లనమెగాని
 యొకటి బలశాసనునకు వేతొకటి శచికి
 కడమవారికి గడమవి కామితములు.

కృ—సరే. సీమాటలవలన పారిజాత మింద్రదాణికిఁ గరము ప్రియమని తెలిసినది. అయినను క్షీరసాగరమునం దీతరువులు ప్రభ వించినది మొదలు నేటివఱ కా శచీదేవియే దీని పుష్పంబుల నుప యోగించుటంజేసి కొండాక కాలంబు సత్రాజిన్నందన కామహీరుహం బెరవుగా నిచ్చియామె ముచ్చట తీతినవెనుక నామె మరల గ్రహింపవచ్చును.

చిత్ర—వాసుదేవా! ఈ వృక్షౌపహరణవార్త వినినంతన యా శచీదేవి మొగము విన్నబోయె. ఇల్లాలి మొగముఁ జూచి పాకశాసనుడు విన్నబోయె. అతని దైన్యంబుఁ గని జేజేల మొగ ములు చిన్నబోయె. వేయేల? త్రివిష్టనమంతయు వెలవెలఁ బోవు

చున్నయది. ఇప్పుడు పోలోమి ముద్దు చెల్లింపక యాఖండలు దేపనికిం జొరడు గావున దివిజుల ననుగ్రహింపుము.

సత్య—నగచువారున్నప్పు డెన్నిమారులై నవిన్నబోవచ్చును.

కృ—(చిరునగవుతో) ఇందు సత్యభామకో శరీరదేవీకో విన్నదనము రాకనూనదు. అది యట్లుండగా

తే. గీ. పాకవైరికి గల దొక్కపద్మగంధి

యామెయలుకకె తానింత యడలెనేని

వెలదు లున్నారు పదియారువేలు నాకు

వారికిన్కను నో నెంత నడక వలయు.

చిత్ర—మహారసికుండవు, దక్షిణనాయకుడవు నగునీకు విలాస వతుల ప్రణయ కలహముఁ దీర్చుటలోఁగల సెజ్జాణతనము మహేంద్రునకు లేకపోవచ్చు దానికేమి; అయ్యాఖండలుండు త్రిలోకాధీశ్వరుండగుట నయ్యుగద్రమహిషి యుపేంద్రుడవగు నీకును సంత్రాజి స్నందనకును మాననీయయగుఁ గావున నామెమాట చెల్లుట పాడి.

కృ—అది పాడిగాదు.

ఆ. వె. ఎల్లయపుడు పెద్ద లుల్లసిల్లుచు నున్న

చిన్నవారిముద్దు చెల్లు టెపుడు

రాకరాకవచ్చు రాచబంధుగుల మ

న్నించి పనుచు టెల్ల మంచిపాడి.

చిత్ర—త్రివిక్రమా ! అదితిగర్భజనితులలో నీవు కనిష్ఠుండవు.

ఆ సహస్రాక్షుడు జ్యేష్ఠుడు. అన్న యనుభవించుదానిని దమ్ముఁ డాసచేయుట ధర్మశాస్త్ర విరుద్ధము.

కృ—ఏమి ! పున్న యనుభవించుదానిఁ దమ్ముఁ డాసింపఁ గూడదా ? అట్లయిన,

ఆ. వె. నీవుపలికినట్ల నిర్ణయేంద్రున కేను

తమ్ముఁగురనాట తధ్యమగును

నాకరాజ్యమందు నావంతుభాగంబు

సంచి కుడుచు టిపుడు పాడిగాదె ?

సత్య—(తనలో) ప్రాణేశ్వరునిపలుకు మిక్కిలి ప్రాథముగా నున్నయది.

చిత్ర—(రోషముతో) వాసుదేవా ! ఈ జంభాసుర పరిసంధి సకల కళ్యాణగుణ పరిపూర్ణుడనియు తేజశ్శాలియనియు నాది విష్ణుండ వైన నీవును శంకర పంకజాసనులును క్రివిష్టప సామ్రాజ్యమున నతని నభిషిక్తు జేసియు మహాపదవియందు నతని సుప్రతిష్ఠనిఁ గావించి యనంతరము దేవతలు పూర్వదేవగణ దుగ్ధ పారావారంబు నాఁడుమధియింప నందుఁ బ్రభవించిన కల్పవృక్షము మొదలగు ననేక పదార్థంబులను భూమ్యాకాశంబులు సూర్యచంద్రులు సకలనిర్జరగణంబులు సాక్షులుగ నయ్యాఖండలునకిచ్చి నేఁ జేదియో నెపంబునవచ్చి దానిగురలఁ గైకొను టిదియేటిధర్మము? నీవు సిరియుఁ గొస్తుభంబును గైకొని తక్కుఁగలవానిని స్వయముగా విడుచుకొంటివి.

కృ—అవును, గంధర్వా ! అవును. ఇది స్వయంకృతాపరాధమే ! చూడుము.

సీ, పవమానజవమైనఁ బరిహసింపఁగజాలు

హయము నువైనైశ్రవం బతని కిచ్చి

ప్రణతకళ్యాణ లకొణసులక్షితమైన

యైరావతగజేంద్ర మతని కిచ్చి

జలిబిలిపాటల శిలలయినఁ గరగించు

నచ్చర లేమల నతని కిచ్చి

అడిగినకోర్కుల నప్పుడ సమకూర్చు

హరిచందనాదుల నతని కిచ్చి

గడుపుకొనుటలే దేకాలమెట్టెటొ నేను

కంటినిండ నిదుర గానకుండ

పాముపాన్పుఁ జేసి పక్షిగుర్రముఁ జేసి

నీరరాశి నాకు నెలఁపు జేసి.

మరియు క్షీరసాగర వృత్తాంతము నీవు జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చితివి. కనుక నీమాట నిజము.

ఆ. వె. పాలసంప్రదమందుఁ బ్రభవించె నీమాకు

కడలిఁ బుట్టుసిరియుఁ గొస్తుభంబు

నెవఁడు దాల్చె నతఁడె యీమాఁకుఁ గ్రహింప

దగునుగాక యెరుఁడు తగునె చెప్పుమ.

చిత్ర—అట్లయిన ఊరాల్దిలోఁ బాడమి యింద్రుని యధీన
ములోనున్న సమస్తవస్తువుల నీవ గ్రహింపవచ్చును.

కృ—మాకు కావలయు నేని అట్లే చేయుదుము.

చిత్ర—మాధవా ! నేనిక నీ పలుకులకుఁ బ్రత్యుత్తరము
జెప్పనక్కర లేదు. అయిన నీపలుకులు రాజనీతికి సయితము విరుద్ధ
ముగా నున్నయని.

కృ—అయ్యా ! రాజనీతినిగురించి యించుక చెప్పెద వినుము.

తే. గీ. తన్ముండన్న యనక తండ్రి సుతుండనక

మేటిపగతుండనక చిరమిత్రుండనక

చేవఁగలవాఁడు బలహీనుఁ జెరుపఁ జూచుఁ

దలఁప రాజనీతికి నొక్కదారిగలదె.

మరియు నో దేవదూత !

క. తప మొనరించెడు మునివరుఁ

గపటోపాయమునఁ గూల్పఁగా నింద్రునకే

నృపసీతి దొరకె మును పా

నృపసీతియె నేను నిపుడు నేరిచికొంటిన్.

చిత్ర—ఈమాటలు నిశ్చయముగా మామహేంద్రున కలుక
పుట్టించును. అందుచే నీకించుక చెప్పవలసి చెప్పుచున్నాను.

తే. గీ. అతని ఋతుమార్గ వర్తనం బతనిశక్తి

యతనివజ్రాయుధ మహత్త్వమతనిచండ

పుష్కలావర్తి నీరదంబుల తెఱంగు

నీ వెరుంగుదొ యెరుంగవొ నీరజాక్ష.

కృ—(చిరునవ్వుతో) అయ్యా ! తత్ప్రభావము నే నేమెరుంగుదును ? ఎరిగినవాడు కొండ రన్నాను చెప్పెద వినుము.

సీ. అలపుష్కలావర్త జలధరంబులశక్తి
 గోవర్ధనం బనుకొండ యెరుగు
 శత్రుదుస్సహమైన జంభారిమగఁటిమి
 పలుమారు పోరిన బలియెరుగు
 కొండరెక్కలఁ నెల్ల జెండిన కులిశంబు
 మహిమమించుక గరుత్మంతుఁ డెరుగు
 సీపు గొండాడిన ఋజుమార్గవర్తన
 వేగన్ను లిచ్చినయోగి యెరుగు
 నే నెరుగకున్న ముజ్జగం బెరుగదొక్కొ-
 పాకశాసను గడితంబు బంటుడనము
 జంభుఁ గడతేర్చినట్లు వృత్రు జంపినట్లు
 గెలువవచ్చు నాలమునందుఁ గృష్ణు నిపుడు.

చిత్ర—స్మృదువచన గర్భితములైన యాయుల్లసపు నుడు
 పులు మర్మభేదములుగా నున్నయవి. ఈ పలుకులు విన్నచో మహేం-
 ద్రుఁడు నిన్నిట్లనకపోడు.

ఆ. వె. పాలుగుడుపవచ్చు పడఁతిఁ జంపుటగాదు
 గోగణంబుఁ గాచుకొనుట కాదు
 ప్రవేలెందులిండ్ల వెన్న జుట్టుటగాదు
 అమరవిభునితోడి సమర మరయ.

కృ—గంధర్వనాయకా! పలుమాటలేటికి! దేవసభలో
 నామాటలుగా నిట్లు పలుకుము!

చ. అమరులరక్షణంబునకు పై దనుజేంద్రులసేన నైనఁ బ్రయు
 క్తములగు చక్ర శార్ఙ్గములు కాలవశంబున నమృహేంద్రు పై
 నమరులమూఁక పై నతిభయంకర సంగరమందు సంప్రయు
 క్తములగు నేడటంచు మది గాఢవిషాదము నాకుఁ గల్గెడిన్.

చిత్ర—అట్లయిన సీపు యుద్ధసన్నద్ధుడ వగుటకే నిశ్చయించు
 కొంటివా?

కృ—అమరేంద్రుఁడు సంధికిఁ జొరనిపక్షమున నట్లే.

చిత్ర—సంధి యెట్లు ?

కృ—ఈ పారిజాతవృక్షము నాకిచ్చుటయే సంధికి వచ్చుట.

చిత్ర—అట్లయిన నీ వృక్షమును విడువవని మహేంద్రునితో జెప్పవలసినదేనా ?

కృ—నిశ్చయముగా విడువనని చెప్పము.

చిత్ర—అట్లయిన నేనిక బోయి మహేంద్రునితో నా సందేశార్థము విన్నవించెదను. (తనలో) వాసుదేవుడు మహేంద్రుని మాట మన్నింపడుగనుక నీ యాదవచంద్రునకు పారిజాతము నిచ్చి సంధి చేసికొనుటయే మహేంద్రునకు దేవకోటికిని హితమని తోచెడును. అందుచే సంధి గావింపుమని నే నింద్రుని త్వరపెట్టి యిచ్చుటకై బంపెదను.

(అని చిత్రరథుడు నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

సత్య—అమ్మయ్యా ! ఇప్పటికి పారిజాత భూరుహము నాకు దక్కినదని ధైర్యము గలిగినది.

కృ—ఎందుచేత గలిగినది ?

సత్య—చిత్రరథుని పలుకులకు మీరిచ్చిన యుత్తరంబులును మహేంద్రునకు మీ రంగపించిన సందేశంబును నావీనులకు విందొనరించి నాకిట్టి ధైర్యమును గొల్పినయవి.

కృ—ఇంతమాత్రము చేతనే మనోరథసిద్ధి యయ్యెనని సంతసింపకుము. బిడౌజు డసాధారణ తేజస్సంపన్నుడు.

సత్య—(చిరునవ్వుతో) అతని తేజస్సంతయు నొక్క నిమిషముక్రిందట మీరు చిత్రరథునియెదుట నుగ్గడించినపుడే నే నెరింగితి. ఇప్పుడు వేర మీరు కొనియాడ నక్కఱలేదు.

కృ—మన మనుకొన్నయట్లు మహేంద్రు డల్ప తేజస్కుడైనను నాతోఁ గలహంబునకు వచ్చువా డతఁ డొక్కడేగాదు. సప్తజిహ్వ, సమవర్తి, సలిలేశ, పలలాశ, సమీర, కుబేర, ప్రముఖు లగు దిక్పాలకులు వేల్పుదొరకు బాసటయై వత్తురు. అప్పుడు విజయము మనకే యగునని యెట్లు నిర్ణయింపఁగలము ?

సత్య—అట్లయిన యుద్ధములేప్పదా ?

కృ—అదిమాత్ర మెట్లు చెప్పగలను ?

సత్య—మీపలుకులు చిత్రరథముఖంబున విని మహేంద్రుడు సంధిచేయునని తలంచెదను.

కృ—నేనట్లు తలంపను. ఏలయన, నీమూఁకుఁ దెమ్మని నీవు నన్ను నెంత పురికొల్పుచున్నదానవో శచీదేవియు తనభర్తనంత పురికొల్పు చుండును. భార్యచేవి నిల్లు గట్టుకొని పోరు సేయుమని పోరుచున్నపుడు సంధి పొసంగు టెట్లు ? అదియునుఁగాక !

ఆ. నె. మానవంతులైన మగవారి జగడంబు

లంత మొందవచ్చు నింతనంత

నుపశమిల్లు టరిది యుద్ధంబుగాకుండ

నాఁడుదానికతన నైనపోరు

సత్య—హృదయేశ్వరా ! మీపలుకులు నాచెవులకుఁ గఠినములుగా నుండినను సత్యమునకు దూరములు గావు.

కృ—(నవ్వుచు) కళ్యాణీ ! సత్యభామతో సత్యదూరములైన పలుకులు పలుకరాదుగదా !

సత్య—అదిగో ! యెవరో వచ్చుచున్నారు.

కృ—(పరికించి చూచి) దేవగురుసమేతుఁడై మహేంద్రుడే వచ్చుచున్నాఁడు. ఇతఁడు స్వయముగావచ్చుటచేత సంధియగునని తోచెడిని.

సత్య—ఆర్యపుత్రా ! నాపిరికితనముచేత నేనిట్లనుచుందును. మీరు మరియొకలాగునఁ జేయరుగాని యీమాఁకు మన యధీనమున నుండునట్లే సంధిచేయుదురుగాక !

[అప్పుడు బృహస్పతియు నింద్రుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు]

బృహ—(తనలో) ఎంతెంతవారైన నొకప్పుడుభ్రమపడుదురు.

శా. సత్రాజిత్తనయా విధేయుఁడయి కంసద్వేషి కాంక్షించె నీ ధాత్రీజంబు శచీవిధేయుఁడయి సుత్రాముండు దైత్యునితో శత్రుత్వంబును బూనె నిర్దురును తేజశ్శాలు లేమంటకున్ పాత్రాపాత్రము లెన్న నేరరుగదా భార్యానుకూలాత్మకుల్.

ఇంద్రు—ఆచార్యా! చిత్రరథుని సందేశవిశేషములను విని యున్నాడుగదా? ఇప్పుడు గర్తవ్యమేమి?

ఉ. పోరుదునా హరిం గదిసి పోరితినేని గృతఘ్నుఁ డీసునా
నీరుఁడు రక్షకుండయిన శ్రీహరి దాఁకె నటండ్రు భూజనుల్
పోరకయుఁటిని యమరభూరుహ మొక్కఁడు గొంచుబోవఁ దాఁ
బారుపహీనుడై కులిశపాఃఃరణంబుఁ దొలగె నండ్రయో!

బృహ—మహేంద్రా! నీతిశాస్త్ర విశారదుండ వగు నీవు కర్తవ్యము నన్నడుగలయునా? పగవారు రాష్ట్రము నాక్రమించు నపుడు రాచవారు నడుచుకొనవలసిన పద్ధతి నెరింగించెద. దానిఁబట్టి కర్తవ్యము నీవే యూహించుకొనుము.

ఆ. వె. పగతు లావునెంచి స్వబలంబు గణించి

తనకు విజయ మగుట తధ్యమేని

చెదపవలయు శత్రు శీఘ్రుంబ కాకున్న

సంధిచేసుకొనుట చాలలగ్గు.

ఇంద్రు—ఇప్పుడు మనము వాసుదేవుని గెలువఁగలమా?

బృహ—అది కలలోనివార్త.

ఇంద్రు—అట్లయిన సంధిచేసుకొనుట యుక్తమా?

బృహ—కాక మగేమున్నది?

ఇంద్రు—అట్లయిన వాసుదేవుని సమీపమునకుఁ బోదమురండు.

(అని దగ్గఱకుఁ బోవుచున్నారు.)

కృ—దేవీ! ప్రస్తుతము పగతురై నను మహేంద్ర బృహ స్పతులు మనకు మానసియులు సుమా!

సత్య—ఉత్తములు పరస్పర వైరమునందును గౌరవమువిడువరు.

మహే—(సమీపించి) యాదవచంద్ర! విజయతామ్ విజయ తామ్.

బృహ—దానవారాతి ర్జయతు! జయతు!

కృ—నిర్జరేంద్రనిర్జరాచార్యయోః స్వాగతమ్.

మహే—శేవా!

సీ. జయదేవకీగర్భ జలధి కైరవమిత్ర
 జయదళత్కంజ విశాలనేత్ర
 జయమహాపాతక జంబాలమూర్తాండ
 జయ శైలజాధావ చాపఖండ
 జయనీలనీరద శ్యామలాంగ విలాస
 జయమానిహృత్కు శేషయనివాస
 జయరమామానస జలజాతమదభృంగ
 జయమదాసుర చమూచయవిభంగ
 చరణనిర్గతస్వర్గంగ సాధుసంగ
 కరధృతరథాంగ భవతమోభరపతంగ
 జయజయాండజేంద్రతురంగ జయమురంగ
 వేల్పుగొంకల గొంకయో వెన్నదొంగ !

తే. గీ. పిన్నవయ్యను మాకంటె బెద్దవగుచు
 గుణవిహీనుడ వయ్యను గుణుడ వగుచు
 బంధుశూన్యుడ వయ్య సబంధువగుచు
 వెలయు చిత్రస్వభావుని వినుతి జేతు.

సత్య—(తనలో) దేవతలు బింకము వదలి నయచూరంభించి

నాడు.

కృ-తే. గీ. నుతికి దగనట్టిమనుజుని నుతి యొనర్ప
 జెల్లునట నయ్య నీకు శచీవిధేయ

ఇంద్ర—యవని నవతార మొందిన హరివిగాక
 మనుజుడవ నీవు సత్యభామావిధేయ.

కృ—అయ్యా ! నేనిప్పుడు స్వర్గమున దొంగనైతిని గనుక
 నుతి కనర్హుండని చెప్పుచున్నాను.

బృహ—యాదవేంద్రా ! నీవు కొత్తగా నీనాడు దొంగవు
 కాలేదుచూడు.

తే. గీ. ప్రామనుకు లెల్ల హరియించి వార్ధిబడిన
 దొంగడైత్యుఁ జంపిన ప్రాతదొంగ పీపు

ఇంద్రు-పాలకడలికన్నియ మనఃపంకజంబు

దోచుకున్నట్టి యాగజదొంగ వీవు.

సత్య—(చిఱునవ్వుతో రహస్యముగా) ప్రాణేశ్వరా ! మీరు మిమ్ములను మిక్కిలి చక్కగా వర్ణించినారు.

కృ—అయ్యా! మహేంద్రా! ఓ యాచార్యా! మీరు నా మాటనే స్థిరపఱచుచున్నారు. అందుచేతఁ ద్రిలోకాధీశ్వరునకు నే నిప్పుడు దండ్యుడను.

ఇంద్రు—యాదవేంద్రా! ఇవి యేటిమాటలు.

తే. గీ. ఎవని దీనాక మెవని దీదివిజవృక్ష

మెవని దీనందనోద్యాన మెవడు గురుడు

ఎవని దీవేల్పు బలంగ మీయింద్రుఁడెవ్వఁ

డన్నియును నీవ నీవార లందఱునఘ.

బృహ—అచ్యుతా! నీ కన్న నన్యమెద్దియులేదు. చూడు.

శా. నీలోన స్త్రుభవించు నీభవనము ల్నీయందె వర్ధిల్లెడున్

నీలోన స్త్రయమొందు నుండఁ గలదే నీకన్న నన్యంబికన్

నీలోవారలుగారె యీదివిజలు న్నేను న్నునానీరుఁడున్

మాలోవాఁడవు గావె నీవు మహితాత్మా దేవకీనందనా.

బృహ—నీకు దూషణభూషణ తిరస్కారంబులు సమానంబులు. మహేంద్రునివలన నేరంబులు లేవు. ఉన్నను గావవలయు.

ఇంద్రు—పతితులైనఁ బరమసావనులఁగా నొనర్చు నీవు నేరములులేని నన్ను గరుణింపఁదగు.

కృ—మహేంద్రా!

చ. సరిసరి యెంతమాట త్రిదశ ప్రభునంతటివాని నేనఁడే

కరుణ క్షమించువాఁడఁ గుతుకంబును జెందెను సత్యభామ నీ

మఱుదలు పారిజాతకుసుమ బులఁ దాలుప నొక్కసారి యీ

తెఱవను గారవించుటకుఁ దెంపొనరించితి కూర్చిపెంపునన్.

ఇంద్రు—నీవలన నేరములేదు. పాలోమియుఁడన కత్యంతఁ ప్రియమయిన యీ మహీరుహ మన్యహస్తగత మయినదని విని, కడుంగడు శిన్నయయ్యె.

తే. గీ. విన్నగన మెన్నఁ జెఱుంగని వెలదిమోము

విన్నవోవ నామన సెంతో చిన్నవోయె

మీవది నెముద్దు సెల్లింప మీకడకటు

చిత్రరథు సంపితిని కిన్నచేతఁ గాదు.

బృ—ఈమహేంద్రుని పలుకులు నిశ్చితములు.

కృ—త్రిలోకాధీశ్వరా! నీకష్టమయ్యె నేని పారిజాతవృక్షమును ద్వారకానగరమునకుం గొంపోయి సత్యభామా మందిరోద్ధానమున నాటి యొక్కసగవత్సరి మైన వెనుక మరల మీవృక్షముమీకనిపెదను.

సత్య—(తనలో) అయ్యో! దీనినొక సంవత్సరముమాత్రమే నాకేళివనంబున నిలుపుమని ప్రాణేశ్వరుడు గోచరున్నాడు. శాశ్వతముగా నుండునట్లు కోరిన బాగుండును.

బృహ—యదుకుంజరా! ఇది మాకు ప్రసాదముకదా!

ఇంద్రు—వాసుదేవా! ఒక్క సంవత్సరమే గాదు.

చ. సురహితముం బొనర్చుటకు తుద్రదిశాచదల న్వధింపఁగా
ధరణితలంబునందు నవతారము దాలించి యెన్నినాళ్ళు మీ
రురుతరలీల నుండెదరో యుంచుకొనందగు నన్నినాళ్ళు నీ
తరువును ద్వారకాపురిని దానవమత్తగజేంద్ర సింహమా!

సత్య—(సంతోషముతో) ధన్యరాలను! ధన్యరాలను! ఇది మాకు మహాప్రసాదము.

కృ—ప్రాణేశ్వరీ! దేవతలు యదుకులము ననుగ్రహించినారు నీమనోరథసిద్ధికి గారకులగు నీ మహేంద్ర బృహస్పతులకు జోహాద సేయుము.

సత్య—ఇదిగో నమస్కరించుచున్నాను. (అని నమస్కారము చేయుచున్నది.)

ఇంద్ర—బృహ—కళ్యాణమస్తు.

కృ—బృందార కేంద్రా! మీరొనర్చిన యుపకారమునకు నేను కృతజ్ఞుడ నయితిని. ఇంకమాకు సెలవొసంగితిరేని ద్వారకా నగరంబునకు బోదుము.

బృహ—ఇందుఁ గృతజ్ఞత కేమున్నది? మేమే మీకు కృతజ్ఞులమై యుండవలయు. ద్వారకానగరముననుండుమీకు స్వర్గవాసుల మగుమేము కడుదప్పుగనున్నను జేరువనున్న ట్లెంచుకొన వలయును.

కృ—శరీరములు దూరముననున్నను, హృదయములు సమీపముననే యుండును.

ఇంద్రు—స్వపురమునకుంబోవఁ గుతూహల మొందుచున్న మీమ్ము మేము నిలుపరాదు. మీకు సమస్తమంగళము లగుఁగాక! మఱియు,

ఉ. బాధ లేడంగునట్లు పలుబాసలకబృహము లల్లియల్లి నీ
గాధలఁ బాడుచుండెదరు గాక మహీజను లెల్ల నెప్పు వి
ద్యాధరనుందరు ల్కరములందు విపంచులు దాల్చియు న్నభో
వీధుల మ్రోయ పాడుచును విందొనరింతురుగాక. నీకథల్.

కృ—అట్లగుటకు మీ ప్రభావమే కారణము.

బృహ—మహానుభావులగు నింద్రోపేంద్రుల కలయికచేత జగముల కనంత కళ్యాణము లిట్లగుగాత!

తే. గీ. కుంభనృప్తిగ వాసలు కురియుఁగాత!

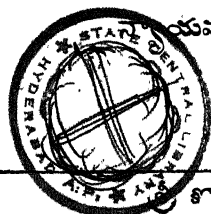
ప్రజలకు సమృద్ధిగా నేల పండుగాత!

నీతిమంతులై చరియింతుఁగాత! జనులు!

యముగ నేలుదురుగాత నవనిన్నపులు!

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

సంపూర్ణము.

క్లాసు మేట్సు

ఈ రమ్యాలోకనీయమైన నాటకంలో పెద్ద చదువులు చదివిన కాలేజీ
క్రిస్టియన్ లెక్చరర్లు చేయు వింతచర్యలు, కాలేజీ బ్రష్టీల అధికార దుండగాలు,
కాలేజీ పూను ఫీమేలు మెయిడ్ సర్వెంట్ల సరససల్లాపాలు, కాలేజీ మేలు ఫీమేలు
స్టూడెంట్సుల ప్రేమకలాపాలు లోనుగాగల సంస్కృత తత్వమంతా మధుర
రూపకంగా చిత్రింపబడినది. వెల రు 1—8—0

గర్భవతి

పుష్పవతియై యింట్లో గూఁచిని తలిదండ్రులు గుదిర్చిన వరుని పెండ్లి
చేసికొనక రహస్యముగా దా నొకనిని ప్రేమించి వానివలన గర్భముదాల్చి యతనిని
దక్క వేర్వొక్కని నొల్లనని ప్రతినగొన్న చంద్రలేఖ యను సుందరాంగి కష్టకథ
సాంఘికరూపకముగా హాస్యసంభాషణలతో నిర్మింపబడినది.

వెల రు 1—8—0

వెన్నెల

మూసలితనమున మూడవ పెండ్లాముగ ముక్కుపచ్చలారని ముగ్ధులను
పెండ్లాడి పిశాచావేశమున ఆరఘ్యపెట్ట వారు కట్టుత్రాళ్ళు తెంచుకొని కళ్ళ
యెదుటనే గుట్టుమట్టుగ వ్యభిచరింప రట్టుజేసిన మొట్టమొదటికే మోసము వచ్చునని
బెట్టుగా సంసారము నెట్టుకొనుచు లోలోపల మ్రింగి కృశించు వృద్ధరాకాసుల
కరచేతిలో స్వర్గమును చూపి, వ్యభిచారాభిచారమును రూపుమాసి, కామాంధకార
సంతప్తుల ముక్తిమార్గాసక్తుల గావించు నాటకరాజు మీ వెన్నెల.

వెల రు 1—8—0

వలయువారు:—

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య అండ్ సన్సు.

(శ్రీ) సత్యనారాయణ బుక్ డిపో

రాజమండ్రి.

ఆంధ్రనాటకములు

రూ ఆ		రూ ఆ	
బళ్ళారి ధన్యవరం గోపాలా		కీ. శే. కాళ్లూరి నారాయణరావుగారి	
చార్యులుగారి		వరవిక్రయము	1 8
రామదాసు	1 8	పద్మవ్యాసము	1 8
బళ్ళారి కె. బాలసరస్వతిగారి		చిత్రాభ్యుదయం (సారంగధర)	1 8
భక్తతుకారామ్	1 8	బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతకవిగారి	
గురజాడ అప్పారావుగారి		సత్యహరిశ్చంద్రియము	1 12
కన్యాశుల్కము	2 0	మానాపురం అప్పారావు	
బళ్ళారి పండిత కె. సుబ్రహ్మణ్యంగారి		పట్నాయక్ గారి	
కృష్ణలీల	1 8	చేవతి	1 8
లవకుశ	1 8	శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి	
భక్తకుచేల	1 8	బొప్పిలియ్యదమ్మ	1 8
మేవాడు శౌర్యాన్ని (చరిత్రాత్మక		విష్ణుభట్ల సుబ్రహ్మణ్యంగారి	
నాటకము)	1 8	సారంగధర	1 8
విభీషణ పట్టాభిషేకము అను		కాజ రాధాకృష్ణశాస్త్రిగారి	
(లంకాదహనము)	1 8	జన్మభూమి	1 8
ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణము	1 8	అమరజ్యోతి	1 8
మిహిర (పద్మిని)	1 8	మాధవశర్మ	1 8
ముత్తనెని వెంకట చెన్న కేశవులుగారి		ఝాన్సీరాణి	1 8
తులసీదేవి (సతీతులసి)	1 8	వేదాంత కవిగారి	
చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారి		తెనుగుతల్లి	1 8
గయోపాఖ్యానము	1 12	ఆకలిమంట	1 8
ప్రసన్నయాదవము	1 8	కప్టకాలము	1 8
పారిజాతాపహరణము	1 8	మహాకర్ణి కర్ణ	1 8
చందాల కేశవదాసుగారి		విశ్వస్వరాజ్యం	1
కనకతార	1 8	ఉటుకురు సత్యనారాయణరావు	
విద్వత్కవి మల్లారి అచ్యుతరామ		వీరాభిమన్య	
శాస్త్రిగారి		అనార్కలీ	
సక్కుబాయి (అసలుస్తేజనాటకం)	1 8	చక్రవతి శివాజీ	
శ్రీరాముల సచ్చిదానందశాస్త్రిగారి		అహల్య	
సావిత్రి	1 8	ద్రౌపది వస్త్రాపహరణము	

(శ్రీ) సత్యనారాయణ బుక్ డిపో, రాజమండ్రి.

